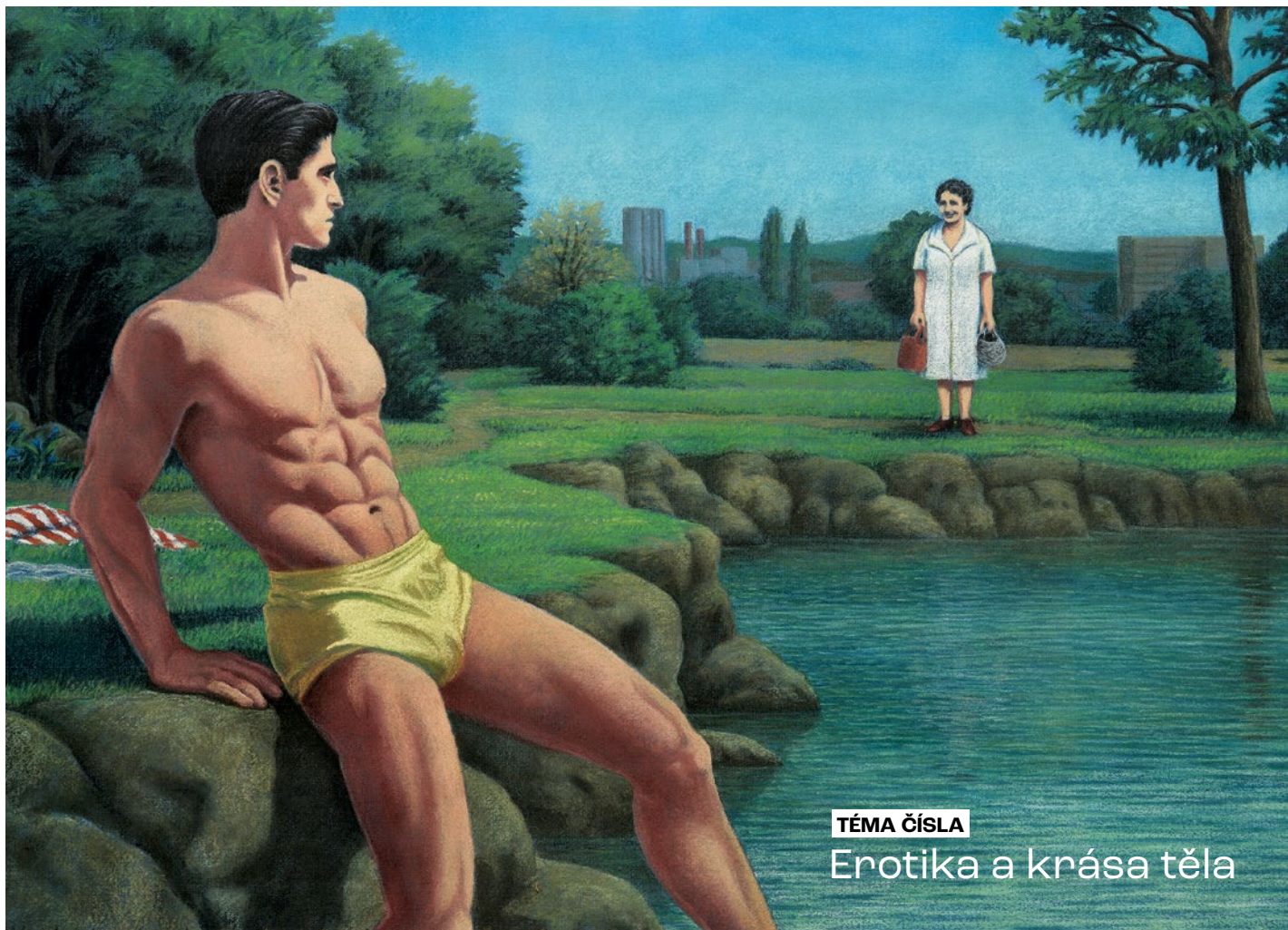

12 | **Jiří Fiala:**
Z historie nejstaršího řemesla

24 | **Silvie Novotná:**
Akty Pavla Rozsívála

36 | **Jiří Glonek:**
Erotika ve sbírkách VKOL

TÉMA ČÍSLA

Erotika a krása těla

Pavel Rozsival
STUD I UM

11. 12. 2020 – 31. 1. 2021

Vlastivědné muzeum v Olomouci

MÁNESOVA GALERIE

VÝBĚR Z DÍLA / VÝSTAVA

VÝSTAVA PRODLOUŽENA

Vizura se kreslí zrcadlově. Foto: Zdeněk Ovesný. Grafika: Radek. Fotografie: Miroslav Štěpánek.

KROK 1/2021

Periodický tisk územně
samosprávného celku Olomoucký kraj

Téma čísla.

Erotika a krásná těla

Obálka:

Obálka: Ivana Lomová, **Kalifornští kluci – Setkání**, 1999, pastel, papír, sbírka Roberta Runtáka.

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci

Ročník 18., číslo 1

Vychází čtyřikrát ročně v Olomouci

Vedoucí redaktor:

Mgr. Tomáš Chalupa

Odpovědná redaktorka:

Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:

RNDr. Bc. Iveta Tichá, Mgr. Miloš Korhoň, Mgr. Michaela Heloňová, PhDr. Jindřich Garčic, RNDr. Lenka Prucková, Mgr. Hana Jakůbková, PhDr. Marie Dokoupilová, Mgr. Lubor Maloň

Adresa vydavatele a redakce:

Vědecká knihovna v Olomouci,
Bezručova 3, 779 11 Olomouc

IČO: 100625

tel.: 585 205 311, fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz

internet: www.vkol.cz/krok

facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

Grafická úprava:

Petr Macháček

Předtisková příprava a tisk:

Booksprint s. r. o.

ISSN:

1214-6420 (tištěná verze)

1214-648X (elektronická verze)

Registrace:

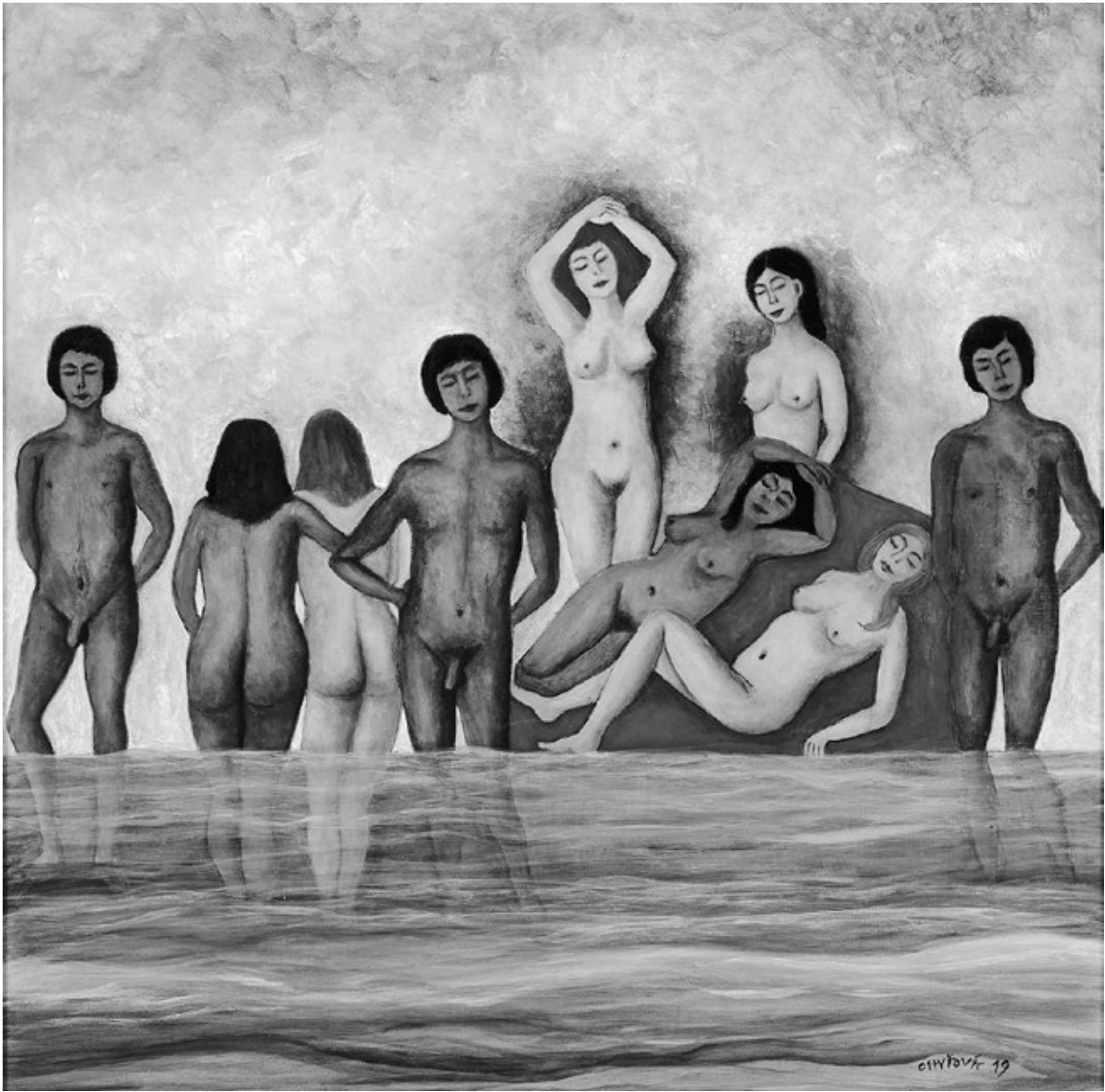
MK ČR E 6450

Číslo vychází:

16. 3. 2021

Obsah

- 03** Úvodník (*Tomáš Chalupa*)
- 04** Manželství obyvatel olomouckého hradu (*Jindřich Garčic*)
- 12** Z historie „nejstaršího řemesla“ v Olomouci (*Jiří Fiala*)
- 19** Snové vize Güntera Hujbera (*Kristina Lipenská*)
- 24** Nahota ve fotografiích Pavla Rozsívala (*Silvie Novotná*)
- 29** Dílo výtvarnice Evy Chyťové (*Veronika Hrbáčková*)
- 36** Erotická literatura ve sbírkách VKOL (*Jiří Glonek*)
- 41** Prostituce v městě Frývaldově (*Květoslav Growka*)
- 45** Erotika na Jesenicku po roce 1989 (*Pavel Macháček*)
- 51** Sex a láska v Olomouci 50. let (*Milan Blahynka*)
- 58** Člověka pro ráj jsi stvořila znova (*František Všeticka*)
- 61** Divadlo Sex na vlnách (*Veronika Hrbáčková*)
- 65** Mužské akty ze sbírky Roberta Runtáka (*Tomáš Chalupa*)
- VARIA**
- 69** Život a dílo malíře Fritze Quidenuse (*Matěj Matela*)
- 75** K nedožitým pětasedmdesátinám malíře J. Mináře (*Kristina Lipenská*)
- 78** Skalka – lázeňská perla Prostějovska (*Petr Jiráček*)
- 84** Novinky z knihoven
- 92** Kulturní itinerář
- TÉMA ČÍSLA 2/2021:**
Voda

Úvodník

Vážení a milí čtenáři revue KROK, držíte v rukou první číslo letošního roku a jak sami vidíte, udělali jsme několik poměrně zásadních změn. Máme nový vizuál, přidali jsme počet stran a změnili vazbu. Chtěli jsme dát naši revue modernější kabát a také udělat KROK přehlednější a příjemnější pro čtení. Jak se nám to podařilo, to musíte posoudit vy, naši čtenáři, ale věřím, že se vám KROK v novém kabátku bude líbit.

Druhá věc, která jistě upoutá na první pohled, je zvolené téma. Ano, šli jsme do tématu, které zatím v KROKu nebylo a možná byste jej ani nečekali. Erotika! Máme tu nahá těla, ženská i mužská. Ne, nesnažíme se prvoplánově šokovat nebo podbízet, samozřejmě se věnujeme tématu jako vždy poctivě, s erudicí a nadhledem. Zkoumáme erotiku jako umělecký směr, věnujeme se uměleckým aktům, ale také fenoménu prostituce

nebo erotice divokých volnomyšlenkářských devadesátek, což bylo období, které se zřejmě již nikdy nebude opakovat. Naši autoři pojali téma skutečně z mnoha různých stran a jsem si jist, že toto číslo se rozhodně bude hezky číst i prohlížet.

Erotika, láska, sex, to jsou věci, které nám epidemie koronaviru nevzala. Sexshopy mají rekordní tržby, návštěvnost vzrostla také nej-různějším erotickým serverům a Češi se oddávají postelovým hrátkám ve větší míře, než bylo obvyklé. Zkrátka, současná doba nám toho moc neumožňuje, ale to, co nám zůstalo, toho si užíváme měrou vrchovatou.

Doufám, že na stránkách KROKu naleznete inspiraci a třeba i trochu toho vzrušení. Žijme a milujme, dokud to jde.

Přeji příjemné čtení.

Tomáš Chalupa

Manželství vznešených obyvatel olomouckého přemyslovského hradu

JINDŘICH GARČIC

Události, o kterých budeme vyprávět, se udály přibližně před tisícem let. Vzhledem k malému množství spolehlivých dat se zde ocitáme, stejně jako historici, na nejisté půdě a velmi často si budeme, stejně jako oni, vypomáhat vytvářením pravděpodobných rekonstrukcí proběhlých dějů. A proto se zde také čtenář bude často setkávat s výrazy jako jsou případně, pravděpodobně, možná, či a jinými obdobnými slovy, která tento stav odrážejí.

Uváděné příběhy obsahují svědectví o různých stránkách manželství příslušníků přemyslovského rodu v 11. století a všechny se vážou, některé přímo, jiné jen zprostředkovaně, k vznešeným obyvatelům tehdejšího olomouckého přemyslovského hradu. První zmínku o jeho existenci obsahuje *Kosmova kronika česká (Chronica Bohemorum)* napsaná patrně v období let 1119–1125. Kronikář Kosmas (1045–1125) zde líčí okolnosti útěku tehdejšího olomouckého údělného knížete Vratislava (Vratislav I., narozený okolo 1031, zemřel 1092, olomoucký údělný kníže 1055–1056 a 1058–1061, český kníže Vratislav II. 1061–1085, český král Vratislav I. 1085–1092) před jeho starším bratrem, českým knížetem Spytihněvem (Spytihněv II., 1031–1061, český kníže 1055–1061).

Útěk Vratislava z olomouckého hradu se udál patrně v roce 1056. Abychom však zachovali všechny příčinné souvislosti, musíme se ještě vrátit přibližně o padesát let nazpět.

Prolog, příběh Oldřicha a Boženy

Tedy, píše se rok 1002 (případně 1006), kdy přichází na svět Břetislav (Břetislav I., narozený 1002 či 1006, umírá 1055, vládá na Moravě od roku 1019 či 1029 do roku 1034, český kníže 1034–1055), syn příslušníka přemyslovského rodu Oldřicha (narozený v rozmezí 971 až 991, úmrtí 1034, český kníže 1012–1033 a 1034) a neurozené ženy Boženy (zemřela po roce 1052). V době, kdy se setkal s Boženou, žil Oldřich v manželském svazku s Gutou (jindy nazývanou Jutou) německou šlechtičnou, či snad českou urozenou ženou, o které mnoho nevíme. Manželství nebylo šťastné. Guta byla údajně neplodná a lze jen stěží předpokládat nějaký citový vztah z Oldřichovy strany. Není nepochopitelné, že když na jedné z loveckých výprav Oldřich potkal přitažlivou selskou dívku, zamiluje se, dívku unese a ožení se s ní. Výsledkem jejich vztahu je narození syna Břetislava. Z hlediska tehdejších mravů bylo uzavření takového sňatku pocítováno jako krajně nevhodné. Nikoliv snad proto, že Božena byla již

patrně provdána za jistého Krušinu a Oldřich měl již také manželku (o dalších osudech Guty a Krušiny historie mlčí), to nehrálo v té době rozhodující roli a dalo se různě obejít. Základní problém spočíval v nešlechtickém původu Boženy, jednalo se o ne rovný sňatek, který vzbuzoval pochybnosti i o původu případných potomků (o tom, zda měli Oldřich s Boženou i další děti, není nic známo). Otázku vhodného původu Břetislava umocňovala nejasnost, zda vůbec pochází z manželského lože. Uvedené pochybnosti se mohly jevit jako vážná překážka pro Břetislavovu budoucnost, ale i pro budoucnost celé vládnoucí větve přemyslovské dynastie.

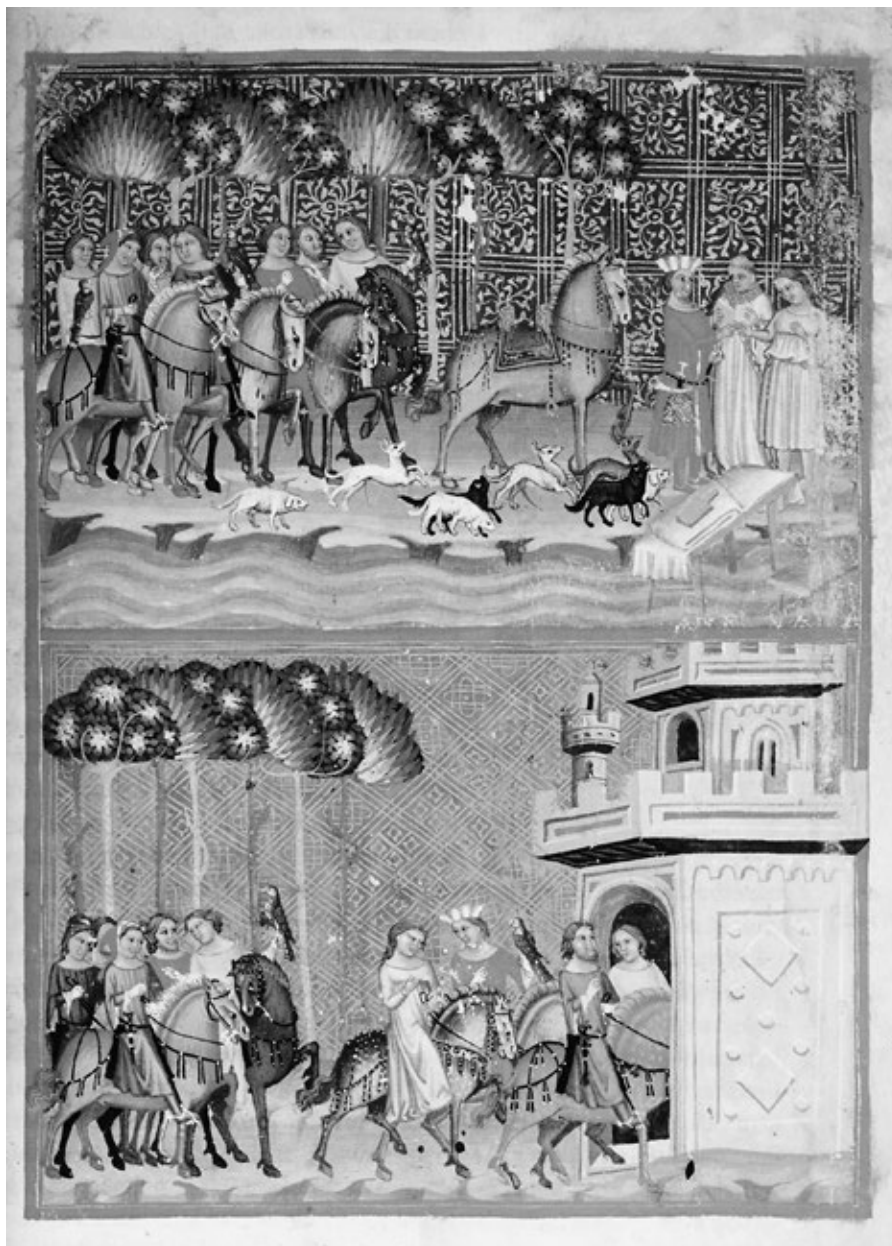
Jenže Oldřich v době narození svého syna nebyl vládnoucím knížetem a měl, vzhledem ke konkurenci dvou starších bratrů i dalších osob, které usedli na český knížecí trůn po smrti jeho otce, jen čistě teoretickou naději stát se vladařem. Vzhledem k nejisté budoucnosti, kdy se musel často uchýlovat do ciziny před pronásledováním svého staršího bratra Boleslava (Boleslav III. Ryšavý, 965–1037, český kníže 999–1002, 1003) i dalších osob, si Oldřich snad ani tento problém neuvědomoval a dával před dobovými konvencemi přednost své vášni a lásce.

Jenže v roce 1012 se situace změnila. Oldřich svrhl svého bratra Jaromíra (Jaromír Přemyslovec, umírá v roce 1035, český kníže v období 1003, 1004–1012, 1033–1034) a stal českým knížetem. Břetislav se tak stal tak následníkem trůnu. A zde začíná příběh Břetislava a Jitky (Jitka též Judita ze Schweinfurtu, narozena před rokem 1003, zemřela 1058).

Příběh Břetislava a Jitky

Historicky jako první tento příběh líčí kronikář Kosmas v oddíle XL. první části své *Kroniky české*. Jinoch Břetislav, který slyšel mnohé vyprávět

o neobyčejně krásné a urozené dívce Jitce „*nedovedl ovládnouti svého ducha a jal se v srdci přemýšleti, má-li se pokusiti unést ji mocí či se o ni řádně ucházeti. Ale rozhodl se raději mužně jednati, než schýliti k pokorné prosbě šíji. Neboť uvažoval o vrozené Němcům pyšše, a jak vždy nadutou domyšlivostí shlížeji na Slovaný a na jejich jazyk.*“ Břetislav se svou družinou potom zamířil do kláštera ve Svinibrodu, ve kterém se Jitka nacházela, aby ji unesl, „*...když dostali dovolení v klášteře přenocovati, obhlíží jej pronikavým zrakem a bystrým duchem; rád by do klauzury mocí vrazil, ale neodvažuje se, nemaje s sebou tak značný počet bojovníků. Šťastnou náhodou však byl svátek a ejhle, Jitka, panna tisíckrát vytoužená, vyjde se svými družkami z kláštera; byloť zvykem, že něžné dívenky zvonivaly k nešporům uvnitř v kostele. Jak ji spatřil smělý únosce, radostí nevěda o sobě, jako vlk, který z úkrytu vyrazí a uchvátí ovečku a pak, vědom si svého činu, svěsiv ocas utíká do vzdálené skrýše, tak i on, chytiv pannu, prchá, a přihnava se k bráně shledá, že je napjat přes ni řetěz, tlustší než je mlýnský provaz, a cesta ven takto zatarasena. Ihned vytasiv ostrý meč, přetěl řetěz jako stéblo. [...] Ostatní však jeho druhy, kteří o tom nic nevěděli a v stanech ještě zůstali, nepřátelé, udeřivše na ně, zjímali, jedněm oči vyloupali a nosy uřezali, jiným ruce a nohy uťali, a jen kníže s několika málo muži a s unesenou pannou stěží unikl v noční temnotě. Unesena byla panna Jitka roku od narození Páně 1021.*“ (Všechny citace z *Kosmovy kroniky*, tedy tato i následující, jsou uvedeny podle překladu Karla Hrdiny a Marie Bláhové). Přidržíme-li se vyprávění kronikáře Kosmy, Oldřich a Jitka po návštěvě knížete Oldřicha odjedou na Moravu, kterou Břetislav z pověření svého tehdy otce spravoval.

Setkání a svatba Oldřicha a Boženy. Oldřich odvádí Boženu do svého hradu. Latinský překlad Dalimilovy kroniky (tzv. pařížský zlomek), 1330–1340. Zdroj: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dalimil-Oldrich.jpg>

O samotné události dnešní historici nepochybuji, ale mají řadu výhrad k věcné stránce verze podávané kronikářem Kosmasem. Shrňme tedy některá známá fakta. Unesená Jitka patřila k významnému šlechtickému rodu Babenbergů. Byla dcerou Jindřicha Schweifurtského (Jindřich Schweinfurtský, 970–1017, markrabě severní marky-Nordgau 994–1004) a sestrou Oty Bílého (Ota III. Švábský též Bílý, zemřel v roce 1057, markrabě severní marky-Nordgau 1024–1031, švábský vévoda 1048–1057) markrabat severní marky (Norrdau) a neteří Jindřicha (Jindřich I. Babenberský též Rakouský Silný, †1018, rakouský markrabě 994–1018) a jeho mladšího bratra Vojtěcha (Vojtěch Babenberský Vítězný, 985?–1055, rakouský markrabě 1018–1055), markrabat rakouských. Kníže Oldřich, otec Břetislava, společně bojoval s Babenbergy proti nepřátelům císaře Jindřicha II. (Jindřich II., 972/3–1024, římský král od 1002, císař Svaté říše římské od 1014) nezřídka i proti polskému Boleslavu Chrabrému (Boleslav I. Chrabrý, 967–1025, polský kníže 992–1025 český kníže, 1003–1004, polský král 1025).

Jak vyplývá i z Kosmova líčení, Břetislav a Jitka se před únosem osobně neznali. Uzavření sňatku mezi nimi bylo motivováno především politickými zájmy; na uzavření sňatku měly zájem obě strany. Došlo by tak podle dobových zvyklostí k potvrzení již existujícího spojení mezi rodem Babenbergů a vládnoucí větví Přemyslovců.

Únos nebyl v dané době běžným postupem vedoucím k uzavření sňatku. Představoval sice značně riskantní postup, mohl skončit i smrtí únosce, ale přece jen byl možnou formou získání nevěsty. V případě Břetislava a Jitky byl tento postup zvolen nikoliv snad kvůli nadutému shlížení Němců na Slované, jak popisuje Kosmas,

vždyť Břetislavův otec Oldřich mimo jiné bojoval po boku Němců proti polskému panovníkovi, ale z jiného důvodu. Při běžných postupech vedoucích k uzavření sňatku by se zajisté řešil i pochybný Břetislavův původ, což by nebylo příjemné pro žádnou stranu. Podle soudu řady současných historiků (např. polská historička Barbara Krzemienska) k únosu došlo po vzájemné dohodě představitelů obou rodů, na jedné straně Oldřicha, na straně druhé Jitčina strýce a bratra. Pro potvrzení věrohodnosti celé události byla také obětována i velká část Břetislavovy družiny. Samotný únos byl sice v tehdejší době hodnocen jako závažný hřích a unesená žena se automaticky pokládala za zneuctěnou, ale případný následný sňatek, při souhlasu příbuzných unesené dívky, vše napravil. V našem případě nebyl únosce Břetislav nikým pronásledován, v klidu dorazil ke svému otci knížeti Oldřichovi, uzavřel sňatek a následně se odebral i s Jitkou na Moravu.

Můžeme zaznamenat i určité pochybnosti o roce, kdy k únosu došlo. Úvahy se odvíjejí od data, kdy Oldřich dobyl Moravu na polských vojscích, to je, zda kolem roku 1019 či až v roce 1030. V žádném případě není zpochybňován údaj, že k získání Moravy došlo krátce před únosem. Jádro příběhu zůstává stejné, mění se jen některé okolnosti. Přijmeme-li letopočet 1021 jako rok, kdy došlo k únosu, vidíme před sebou dva relativně mladé lidi ve věku kolem dvaceti let (Břetislav 19, Jitka možná nepatrně více), kteří se stali součástí politické hry, ale vzhledem k tomuto věku u nich nelze zcela vyloučit i romantické prožívání celé události. Při přijetí této verze se ale musíme vyrovnat se skutečností, že k narození jejich prvního dítěte došlo až 10 let po únosu.

Ztotožníme-li se s názorem, že k únosu došlo v roce 1030, tedy rok po předpokládaném dobytí Moravy v roce 1029, romantická stránka příběhu ustupuje stranou. Břetislav má 28 let, Jitka patrně mírně přes třicet. Nachází se tedy ve věku, kdy je podle tehdejších zvyklostí na uzavření sňatku téměř přestárlá. Břetislav by byl za těchto okolností vítaným nápadníkem i z tohoto důvodu. Narození jejich prvního dítěte přibližně rok po uskutečnění únosu spíše potvrzuje jako datum únosu letopočet 1030.

Vratislavovy manželky

Po dobytí Moravy, bez ohledu na to, ke kterému datu se přikloníme, se zde vytvořilo několik středisek přemyslovské moci, kterými byly především Znojmo, Brno a Olomouc. Nejvýznamnějším z nich byl olomoucký přemyslovský hrad a dá se předpokládat, že se stal nejčastějším místem pobytu Břetislava a Jitky i místem narození jejich prvního syna Spytihněva. Na Moravě se možná narodil i jejich druhý syn Vratislav, kterému krátce před svou smrtí Břetislav svěřil do správy olomoucký úděl a jeho bratrům úděl znojemský a úděl brněnský. Jenže po smrti Břetislava se stal českým knížetem jeho nejstarší syn Spytihněv, který chtěl získat Moravu zpět pod svou kontrolu a zbavil Vratislava i další bratry jejich údělů. Bratři Konrád (Konrád I. Brněnský, 1035–1092, kníže brněnského údělu 1055–1056 a 1061–1092, český kníže 1092) a Ota (Ota I. Olomoucký, kníže znojemského údělu 1055–1056, kníže olomouckého údělu 1061–1087) byli nuceni pobývat na pražském knížecím dvoře, Vratislav uprchl z olomouckého hradu do Uher.

Na olomouckém hradě zanechal svou těhotnou manželku. Její jméno je neznámé. Spytihněv ji zajal a nechal převést na tehdejší hrad Lštění,

který se nacházel na dnešním Benešovsku. Se zajatkyňi nebylo zacházeno patrně nijak ohleduplně, svědčí o tom i skutečnost, že si ji její věznitel, správce hradu, každou noc připoutával okovem ke své noze. Asi po měsíci byla sice propuštěna, jenže řečeno slovy kronikáře Kosmy: *„Poněvadž byla blízko porodu, pospíchajíc na cestě, poškodila si dělohu a do tří dnů vypustila duši nejkrásnější mezi ženami, protože nemohla vydati z života nezralý útězek.“* (oddíl XVI., druhá kniha *Kroniky české*).

Uplynul rok a Vratislav se znovu oženil. V roce 1057 se stala jeho druhou manželkou Adléta Uherská (1040–1062), dcera uherského krále Ondřeje I. (Ondřej I. Bílý též Katolický, 1015–1060, uherský král 1047–1060). Kníže Spytihněv o rok později, v roce 1058, navrací raději, než aby se dostal s uherským králem do střetu, Vratislavovi jeho olomoucký úděl zpět. Vratislav se potom vrátil s Adléťou na olomoucký hrad. Když Vratislav nastoupil na český knížecí trůn, odchází s manželkou a dětmi do Prahy. Adléta ale brzy umírá, na začátku roku 1062. Rok po její smrti se Vratislav znovu oženil, tentokrát si vzal Svatavu Polskou (Svatava Polská, narození v rozmezí let 1046–1048, úmrtí 1126), sestru polského panovníka Boleslava II. Smělého (Boleslav II. Smělý též Ukrutný, okolo 1042–1081 či 1082, polský kníže 1058–1076, polský král 1076–1079), se kterou měl dceru a čtyři syny. Svatava byla jeho poslední ženou. Přežila Vratislava o 40 let a viděla, jak v prvních čtyřiceti letech 12. století střídavě vládnou na českém trůně její tři synové, Bořivoj (Bořivoj II., okolo 1064–1124, český kníže 1100–1107 a 1117–1120), Vladislav (Vladislav I., zemřel 1125, český kníže 1109–1117 a 1120–1125) a Soběslav (Soběslav I., asi 1090–1140, český kníže 1125–1140).

Epilog, Ota a Eufémie

Ota I. Olomoucký, zvaný též Sličný, byl nejmladším a nejkrásnějším synem knížete Břetislava a jeho manželky Jitky. Krátký čas byl znojenským údělným knížetem, potom byl nucen pobývat na pražském knížecím dvoře svého staršího bratra knížete Spytihněva II., který, jak píše Kosmas v kapitole XV. druhé knihy *Kroniky české*, „*Otu pak postavil jako mistra nad pekaři a kuchaři*“ čili zde zastával funkci jakéhosi správce knížecí kuchyně. V roce 1061 nastoupil na český knížecí trůn dosavadní olomoucký údělný kníže Vratislav, který

v témže roce ustanovil Otu olomouckým údělným knížetem. V roce 1063 si Otto dovedl na olomoucký hrad manželku Eufémii (Eufémie Uherská, 1045/50–1111), která byla sestřenicí, případně nevlastní sestrou, tehdy již zesnulé Adlěty, druhé manželky knížete Vratislava a dcerou uherského krále Ondřeje I., případně uherského krále Bély I. (Béla I. Uherský, asi 1016–1063, uherský král 1060–1063).

Eufémie společně se svým manželem zakládají v roce 1078 (tehdy benediktinský) klášter Hradisko zasvěcený svatému Štěpánovi Prvomučedníkovi

Břetislav unáší Jitku. Latinský překlad Dalimilovy kroniky (tzv. pařížský zlomek), 1330–1340. Ke zhotovení reprodukované fotografie bylo použito vyobrazení na webové stránce https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Judith_of_Schweinfurt#/media/File:Bretislav1_Jitka.jpg

(asi 1–34/40). Toto zasvěcení mohlo souviset s uherským původem Eufémie a její příslušností k uherskému vládnoucímu rodu Arpádovců, u kterého tento svatý požíval značnou úctu. Eufémie byla jedinou Ottovou manželkou. Otta umírá v roce 1087 a následně dochází ke změně ve správě olomouckého údělného knížectví, nejprve mu vládne přímo český král Vratislav I. a později jej svěruje svému synovi Boleslavovi (Boleslav, 1062–1091, olomoucký údělný kníže 1090–1091). Eufémie opouští olomoucký hrad a nachází i s dětmi útulek u svého švagra Konráda I. Brněnského. O několik let později, po smrti Boleslava, se vracejí zpět a Eufémie dokonce několik let (asi 1091–1095) vládne za svého nezletilého syna Svatopluka (Svatopluk Olomoucký, umírá 1109, kníže olomouckého údělu 1091–1107, český kníže 1107–1109). Eufémie umírá v roce 1111 a její ostatky byly uloženy po boku manžela Oty I. Olomouckého v klášteře, který společně založili. V srpnu 2018 byla nalezena ve zdi sakristie kostela sv. Štěpána Prvomučedníka, patřícího do areálu kláštera Hradisko, malovaná schránka obsahující kosterní pozůstatky několika osob. S velkou pravděpodobností obsahuje schránka i pozůstatky Oty a Eufémie.

Slovo závěrem

Do manželského stavu vstupovali příslušníci vládnoucích šlechtických rodů v dané době v drtivé většině případů za účelem upevnění spojeneckých svazků a zplazení mužských potomků, nástupců, kteří zajistí pokračování rodu. Manželství uzavřené na základě okouzlení a lásky, jak nám líčí Kosmas v případě Oldřicha a Boženy, bylo něco naprosto výjimečného, vymykajícího se tehdejší

zvyklostem. Bez ohledu na některé nejasnosti (např. zda a případně proč byl Břetislav jejich jediným dítětem) či to, zda byl Kosmas ve svém vyprávění o Oldřichovi a Boženě vzniklém kolem roku 1120 ovlivněn příběhem normandského vévody a pozdějšího anglického krále Viléma, který byl nemanželským synem a jeho matkou byla neurozená žena Arlette (Vilém I. Dobyvatel, známý také jako Vilém Bastard, asi 1028–1087, normandský vévoda 1035–1087, anglický král 1066–1087), je historická existence Boženy považována za prokázanou stejně tak jako náklonnost Břetislava ke své matce.

Většina manželských svazků, o kterých se zmiňujeme, měla politické pozadí, včetně Břetislavova únosu Jitky. Zde, především díky Kosmově kronice, vznikla romantická verze přebíraná pozdějšími kronikáři a historiky a vytvořená mystifikace se nakonec stala součástí našeho kulturního dědictví a sehrála důležitou roli při utváření historické paměti.

Uzavřená manželství byla, snad s výjimkou svazku Oldřicha a Boženy, velice plodná. Zdá se, že těhotenství následující velmi rychle po sobě přispěla k předčasné smrti Adléty, druhé manželky knížete Vratislava, která zemřela mladá, ve svých 22 letech, kdy měla během pěti let s Vratislavem čtyři děti. Jedno z nich, pojmenované po dědečkovi Břetislav, se stalo později českým knížetem (Břetislav II., umírá 1100, český kníže 1092–1100). Je příznačné, že Vratislav si ji vzal za manželku asi rok po smrti své první ženy a tento politický sňatek mu pomohl k navrácení olomouckého údělného knížectví a rok po její smrti uzavřel třetí, taktéž politicky motivované manželství.

Ale i tak nemusely být uzavírané sňatky vždy nešťastné a manželky nemusely být odsouzené

jen do rolí „rozmnožovatelek“ rodu. V některých případech dokázaly úspěšně zasahovat do nástupnické politiky. Např. třetí Vratislavova žena Svataava Polská ovlivnila významným způsobem svého nemocného syna, tehdejšího knížete Vladislava I., aby za svého nástupce ustanovil nikoliv původně zamýšleného Ottu II. Olomouckého (Ota II. Olomoucký, zvaný Černý, 1085–1126, kníže olomouckého údělu 1107–1110, 1113–1126), syna Eufémie Uherské, který měl podle nástupnických pravidel jako nejstarší Přemyslovec nastoupit po smrti Vladislava na knížecí trůn, ale svého mladšího bratra Soběslava, dalšího syna Svatavy. Soběslav se skutečně stal jako Soběslav I. českým knížetem. Ota II. Olomoucký potom padl při pokusu zvrátit tento stav v roce 1126 v bitvě u Chlumce.

Jeho matka Eufémie Uherská v té době již 15 let nežila. Její manželství s olomouckým údělným knížetem Otou I. Olomouckým bylo uzavřeno proto,

aby utvrdilo spojení mezi vládnoucími rody Arpádovců a Přemyslovců, ale jak se zdá, manželství nebylo nešťastné. Eufémie patřila k těm nemnoha ženám, které si dokázaly uchovat v manželství jistou nezávislost a měly také nezanedbatelný politický vliv, který se např. projevil aktivním podílem na založení kláštera Hradisko či vládou za nezletilého syna Svatopluka. Eufémie jistě těžila ze svého původu, to je z příbuznosti s uherskými králi, ale velkou roli pravděpodobně sehrálo i její osobnostní založení.

I když se tedy sňatky uzavíraly především z politických pohnutek, nemusely být pocítovány některým z manželů bezpodmínečně jako zdroj nespokojenosti či dokonce utrpení. Odpovídaly dobovým zvyklostem. Obecně sice platilo, že role manželky byla v takovém svazku pasivnější, najdeme však i řadu výjimek, kdy ženy dokázaly výrazným způsobem aktivně ovlivnit dění kolem sebe.

Jindřich Garčic (*1950) vystudoval obory teorie a dějiny výtvarného umění a pedagogiku dospělých na FF UP v Olomouci. V popředí jeho odborného zájmu je především problematika kulturních tradic a kulturní změny. Je autorem či spoluautorem několika publikací.

» Jin.Gar@seznam.cz

Z historie „nejstaršího řemesla“ v Olomouci

JIŘÍ FIALA

Podle zápisu z roku 1375 v nejstarší olomoucké městské knize o proskripci (vyhlášení za psance) pekařského tovaryše Crunscreutila za vraždu nevěstky se prostituce – prý nejstarší – řemeslo – provozovala v Olomouci již ve 14. století. Starý olomoucký nevěstinec stával u městských hradeb v blízkosti katovny, neboť kat na *frejírky, hurvy, kurvy, kuběny, harapanny, měchyně, láryně, běhny, poběhlice, panečnice, hampejznice* či *merhyně* dohlížel a spolu s nimi užíval dodnes dochované Katovské, Popravčí, Ženské či Děveččí branky v městských hradbách na konci ulice Horní Carty (nyní Purkrabská ulice). Daniel Adam z Veleslavína ve svém slovníku *Silva quadrilinguis* z roku 1598 rozlišoval dva druhy takových žen – jedny žily ve stálém nelegálním poměru a druhé byly dostupné každému, komu se jich zachtělo: „*Kurva – ženská, která z ouplaty, ze mzdy nebo zisku se propůjčuje buď jednomu, od něhož se živí (kuběna, souložnice, ženima), nebo každému krásu svou za peníze prodává, každému svolí, a tu ještě tvrději slove: zjevná kurva, běhlá, obecná kurva, nestydatá, bez studu kurva, obecní dívka, vandrovnice, vandrovní žena, popeněžnice, haldecká kurva, halda, neřest.*“ (*Haldecké* či *haldy* si vodily

své zákazníky na haldy naplaveného dřeva při březích řek.) Substantivum *děvka*, ve staré češtině *dievka*, označovalo ještě v 1. polovině 19. století *děvečku*, neprovdané děvče sloužící v zemědělské usedlosti, nežli nabylo pejorativního významu – Josef Jungmann v 1. dílu *Slovníku česko německého* (1835) poznamenává: „*U Čechů nyní děvka v podlejší smyslu (ancilla), dívka v ušlechtilejším (puella) užívá se.*“ (Latinský výraz *ancilla* znamená *služka*, zatímco pro prodejnou ženu má latina označení *meretrix*.)

Ani katovna, ani domek, v němž dávno olomoucké nevěstky nabízely své služby, se do dnešních dnů nedochovaly. Katovnu (č. p. 141) 13. prosince 1866 prodala vdova po posledním olomouckém popravčím a pohodném Antonu Horzinkovi (Hořínkovi) Barbara za 1 200 zlatých konvenční měny manželům Raimundovi a Agnes Nietschovým, kteří ji zbourali a postavili zde továrnu na kovové zboží (s dodnes dochovaným vývěsním štítem), nevěstinec (č. p. 134) byl demolován až asi po stu letech, kdy ovšem již dávno nesloužil svému účelu. Wilhelm Nather ve své *Kronice olomouckých domů (Die olmützer Häuserchronik)*, knižně vydané v roce 2005, uvádí, že

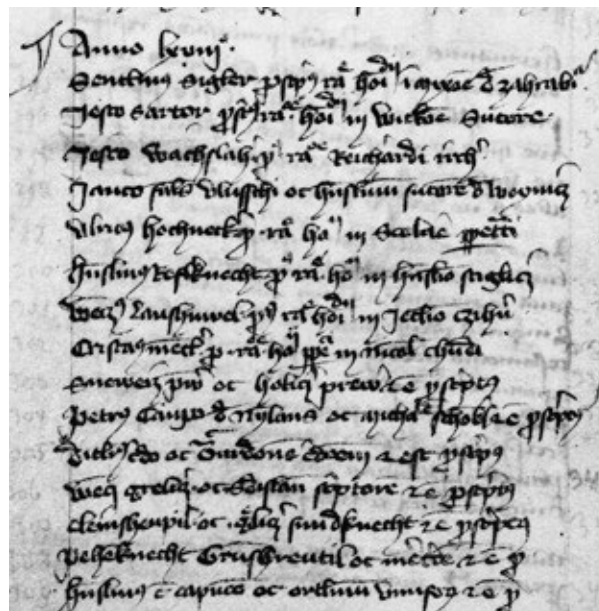
tento dům byl v roce 1546 označen jako *Frauenhaus* (tj. *ženský dům*, spíše ale *dům ženštin*); objekt náležel městu, jež hradilo v letech 1528 a 1533 zdejšími hrnčířům náklady na jeho udržování. V roce 1576 koupil dům magister Steffan Rigelius, prokurátor, od Hannse Pacha za 500 tolarů moravských. Magister Rigelius zde zemřel v roce 1586 – zanechal své ženě Magdaleně tento dům, v němž se nacházela knihovna s knihami z různých oborů, jakož i další dům v Krnově, a stěží je možné, že by prokurátor vlastnil nevěstinec.

Mezitím v roce 1553 byl potrestán Hanns Czellner, pomocník tkalce lnu, kvůli svému nepřístojnému pobývání v nevěstinci a následujícího roku 1554 inkasoval olomoucký kat 8 hřiven a 7 grošů za vyvezení záchodů ve škole a „u frejovných žen“, tedy v dotýčném nevěstinci. Neřestníkům – „smilníkům“ a najmě cizoložníkům se hrozilo rozličnými tresty, nevyjímaje ani trest smrti; nevěstky se ještě v 18. století musely oděvem, zejména třírohými čepci, odlišovat od počestných měšťanek a nezřídka se ocitaly na pranýři, stávajícím do roku 1786 před jižním průčelím olomoucké radnice (základy pranýře byly odkryty v roce 2000, jeho existenci připomíná informační tabule osazená v dlažbě).

Prostituce však neodstranila ani syfilis, též příjice nebo lues, dříve francouzská, galská či uherská nemoc, pohlavně přenosná infekce způsobovaná bakterií *Treponema pallidum* z rodu spirochet. Podle „kolumbovské hypotézy“ importovali tuto chorobu do Evropy námořníci účastníci se výprav Kryštova Kolumba do Ameriky v letech 1492–1502. Postihla i Olomoučana, jenž žil se syfilidou po dvě desetiletí až do konečného stádia této nemoci, jak prokázaly jeho kosterní pozůstatky, nalezené při

archeologickém průzkumu nádvoří Filozofické fakulty UP v Olomouci v letech 2015–2017 a datované prozatím 16. až 18. stoletím. Infekce vedla u nakaženého jedince k masivní chronické periostitidě (zánětu povrchových obalů kosti – okostice), jež se projevovala úpornými bolestmi a zbytněním kostí.

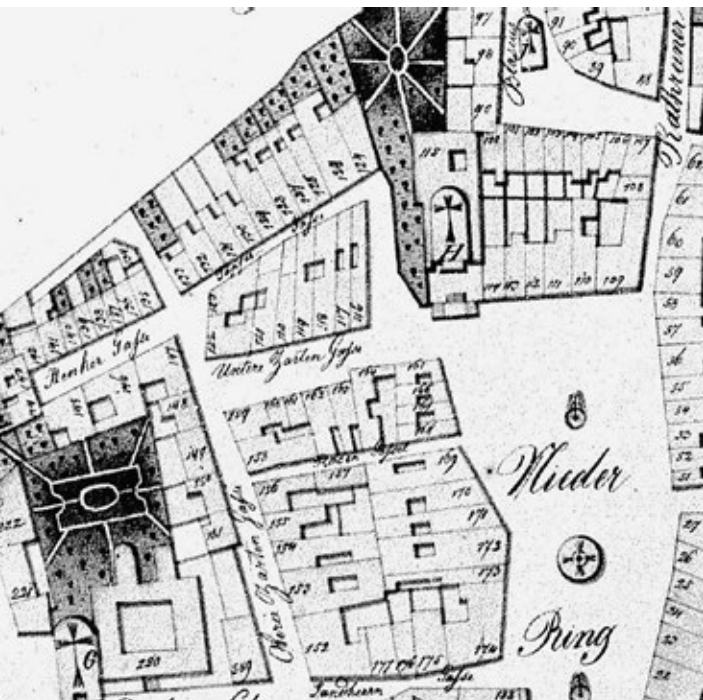
O omezení prostituce usilovalo vysoké duchovenstvo, například olomoucký biskup Vilém Prusinovský z Víckova (1534–1572), jenž nařídil olomoucké kapitule, aby ze svých statků vypudila všechny lehké ženy, ale když o totéž žádal magistráty v Olomouci a v Brně, nesetkal se s příznivým ohlasem. Jenže právě biskup Prusinovský se podporou vzniku latinského gymnázia Tovaryšstva Ježíšova (jezuitů)

Zápis z roku 1375 v nejstarší olomoucké městské knize na foliu 9v (poslední dva řádky) o proskripci pekařského tovaryše Crunscreutila za vraždu nevěstky: „Peheknecht Crunscreutil [?] occidit meretricem et est proscriptus.“ Zdroj: SOkA Olomouc.

v Olomouci roku 1566, povýšeného v roce 1573 na univerzitu o dvou fakultách, filozofické a teologické, postaral nejen olomouckým nevěstkám, ale i nepočestným dívkám, neřkuli mladým vdovám o zdatnou klientelu, totiž o studenty. Vzhledem k převaze neženatého mužského obyvatelstva v Olomouci v dalších stoletích prostituce zkvétala – říkalo se tehdy, že krejcar upuštěný z ochozu radniční věže dopadne na vojáka, studenta, kněze nebo lehkou ženu. V německém jazyce vytištěný policejní řád města Olomouce z 26. července 1732 o osmi paragrafech podrobně určuje pravidla

provozu v hostincích a šencích, a jeho celý pátý paragraf je věnován studentům, o prostituci se však nezmiňuje – ledaže by byla v podtextu poukazována na skutečnost, že „někteří domovní hospodáři ubytovávají u sebe nezaměstnané povaleče a studenty, vaří jim a perou, ba dokonce s nimi bydlí a spí v jedné místnosti, z čehož neplyne nic dobrého jako zlého, zvláště když si takoví podnájemníci mohou a smějí dělat svobodně vše, co se jim zachce“. Osmý paragraf je namířen proti toulavým osobám, mezi nimiž se nepochybně vyskytovaly ženy živící se prostitucí: „Často se děje, že ve městě, především ale

Výřez z plánu města Olomouce z roku 1828. Katovna č. p. 141 se nachází v závěru Katovské uličky (Henker Gasse), jako č. p. 137 je zakreslen nejstarší olomoucký nevěstinec. Zdroj: SOKA Olomouc.

Olomoucká „ulička lásky“ – Rohmhof, nyní Uhelná ulice, s někdejší olomouckým nevěstincem Villa nuova v č. 25. Zdroj: Pavel Rozsival.

na předměstích a v hostincích, ba dokonce v soukromých domech se bez vědomí (magistrátu) zdržují cizí osoby po jistý počet dnů, ba i týdnů; jsou to toulaví lenoši, částečně žebráci, částečně ve zlodějnách a jiných partykách protřelí lidé, kteří mají v úmyslu působit mnoho zla a neštěstí.“ Vaganti obojího pohlaví bývali vsazováni do robotárny, donucovací pracovny, jež se v Olomouci nalézala v Dolní, nyní Lafayettově ulici. Styk s prostitutkami zakazovaly tovaryšům cechovní řády – například cechovní artikule olomouckých ševců z roku 1595 a prýmkařů z roku 1560, jež výslovně zapovídaly tovaryšům tančit a připíjet si s nevěstkami ve zdejších šencích.

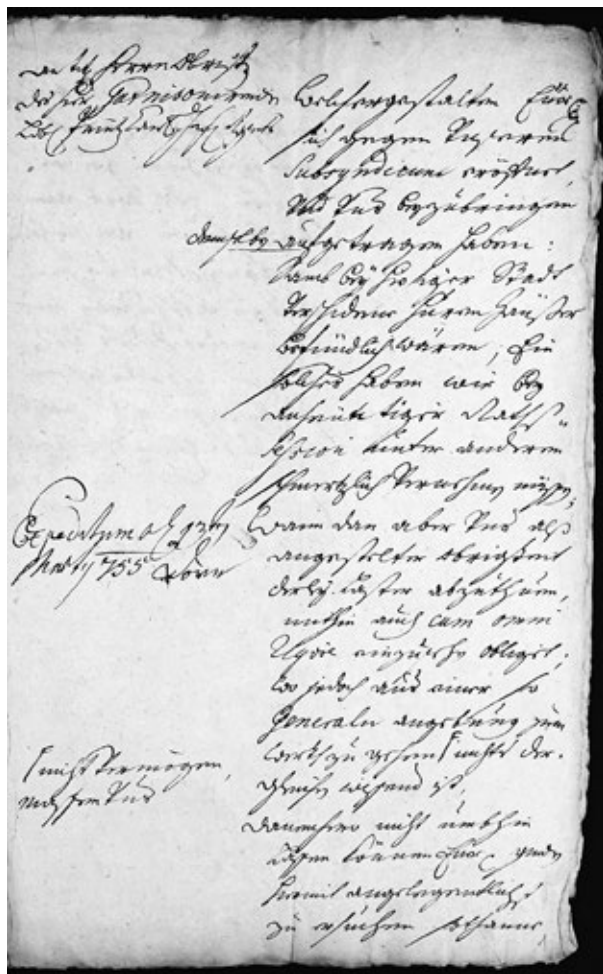
Svůj žold rád s prostitutkami utráceli právě vojáci všech hodností. Unikátním dokladem této skutečnosti je kopie přípisu olomouckého magistrátu ze dne 23. března 1755, adresovaného nejmenovanému plukovníkovi garnizóny a zde dislokováného pěšího pluku prince Karla a sdělujícího, že „se městská rada se zděšením dozvěděla od plukovníka Karlova pěšího pluku, že se zde mají nalézat nějaké domy kurev (einige Hurenhäuser) a že žádá o bližší označení těchto domů, aby toto zlo zprovoďila ze světa a potrestala“. Jak víme z jiných pramenů, v Olomouci pobýval od roku 1752 uherský pěší pluk č. 2, jehož majitelem byl tehdy arcivévoda Karel Josef Habsbursko-Lotrinský (1745–1761), sedmý potomek a v pořadí druhý mužský potomek rakouské arcivévodkyně Marie Terezie a Františka Štěpána I. Lotrinského, a plukovníkem Chorvat Josif hrabě Šiškovíc (1719–1783), jenž v červnu roku 1758 spolu s Ernstem Gideonem von Laudon zvítězil u Domašova a Guntramovic nad Prusy obléhajícími Olomouc, zemřel jako vojenský velitel Prahy a je pohřben pod honosným náhrobkem v chrámu sv. Víta.

Devatenácté století znamenalo liberalizaci i v provozování „nejstaršího řemesla“. Olomoucký magistrát usiloval o jeho jistou reglementaci, například soupisy veřejných domů; ve fondu *Politická registratura* uloženém ve Státním okresním archivu v Olomouci se dochovaly doklady o zadržení prostitutek a tulaček a jejich „postrku“ (nucené dopravě) do jejich domovských obcí, soupisy osob nakažených pohlavními chorobami, hlavně vojáků, a protokoly z jejich výsledků atd. Císařským patentem ze dne 10. prosince 1859 byl vydán živnostenský řád, platný od 1. května 1860, jenž legalizoval prostituci jako svobodnou živnost, ohlašovanou na obecních magistrátech. Živnostenské oprávnění tak umožňovalo prostituci jak v bytech, tak ve veřejných domech a hotelích s výjimkou restaurací, v nichž se nalézal výčep; vedle toho ovšem nadále existovala příležitostná prostituce, úředně nepostizitelná. Zdravotní úřad města Olomouce nařizoval, aby se držitelky živnostenského oprávnění k prostituci podrobovaly pravidelným lékařským prohlídkám, o nichž se pořizoval protokol (*Ärztliches Haupt-Visitir Protocol*).

Miloslav Čermák pro svou publikaci *Olomoucké hospody, zájezdní hostince, hotely, vinárny a kavárny v minulosti* z roku 2004, vyhotovil následující statistiku této odíozní živnosti v Olomouci:

„V roce 1884, z něhož se dochovaly první úředně vedené záznamy o pravidelných lékařských prohlídkách prostitutek, se prostituce veřejně provozovala v Olomouci na 34 místech a živilo se jí 41 žen. Úřední povolení k provozování nevěstinců mělo 21 majitelů domů. (...) V Olomouci se v této době veřejné domy nacházely v tehdejší Barvířské ulici 10 (kde byly ubytovány čtyři ženy) a 14, na Bělidlech (v dnešní Sokolské ulici 10, 37 a 44), ve Školní ulici 5 (dvě ženy),

v Uhelné ulici – Romhofu 10 (tři ženy), v Klášterní ulici 7 (šest žen) a v čísle 6, v Kačení ulici 3 (tři ženy), ve Švédské ulici 7 (čtyři ženy), na Mořickém náměstí 20 a 21, na Dolním náměstí 10 a 13, v Hrnčířské ulici 26 (dvě ženy) a 30, na třídě 1. máje 30, v Pekařské ulici 3 a 5, v Koželužské ulici 8 a 20, v Denisově ulici 27, v Divadelní ulici 10, 12, 14, v Litovelské ulici 2,

1 a 30 a Na Hradě 7. V letech 1898–1904 kolísal počet úředně hlášených prostitutek v Olomouci mezi 55 (roku 1899) až 95 (roku 1898). V devadesátých letech se počet veřejných domů zmenšil a provoz se soustředil do největších nevěstinců: v Divadelní ulici bylo 14 prostitutek, v Uhelné ulici 10, 12, 14, 25, v Pekařské ulici 3 a 5, na Bělidlech 44 a na Předhradí 47. V letech 1904 je vykazováno na deseti místech 38 prostitutek, nejvíce pak v Uhelné ulici 14 (13 žen) a ve Švédské ulici 7 (pět žen). V roce 1918 pracovalo nejvíce prostitutek v Uhelné ulici 14 (14 žen) a 25 (10 žen) z celkového počtu 38 žen na sedmi místech. V roce 1919 bylo evidováno 55 prostitutek umístěných v Uhelné ulici 14 (29 žen), Uhelné ulici 12 (čtyři ženy), 10 (dvě ženy), v Divadelní ulici 14 (tři ženy), Pekařské ulici 3 (jedna žena), Uhelné ulici 25 (devět žen). Ani v roce 1920 se počet prostitutek příliš nezměnil. Zřejmě z hygienických důvodů došlo ke změně výkonu povolání u těch, které dosud řemeslo provozovaly v tehdy největším olomouckém nevěstinci v Uhelné ulici 14 (32 žen). Podle nařízení magistrátu nadále mohly v uvedeném domě pouze bydlet a stravovat se, ale nesměly tam přijímat pánské návštěvy. Pro provozování živnosti jim byly vyčleněny hotely Moravia, Lauer a Tatra. V roce 1921 stále ještě bydlelo v Uhelné ulici 14 devatenáct žen, dalších jedenadvacet se pak přestěhovalo do soukromých bytů. V roce 1922 od ledna do listopadu bylo evidováno na sedmi místech – přibyl hotel Přerov v Pekařské ulici 7 – celkem 75 prostitutek, v září jejich počet klesl na 64. (...) Celkem bylo v roce 1919 v celé Československé republice vykazováno 407 nevěstinců.“

První strana kopie přípisu olomouckého magistrátu ze dne 23. května 1755 plukovníkovi Josifu hraběti Šiškovci ohledně údajných nevěstinců v Olomouci. Zdroj: SOKA Olomouc.

Poznamenejme ještě, že největšího věhlasu si získal na počátku 20. století nevěstinec řečený Villa nuova, nalézající se v Uhelné ulici 25 (dříve Romhofu), č. p. 32; majitelem hostinské koncese byl zde od roku 1899 Eduard Baum, od roku 1901 Marie Baumová, jež v roce 1902 tento objekt zakoupila. V roce 1913 převzala koncesi Marie Orasová, jež ji v roce 1918 pronajala Anně Schopekové. Zdejší prostitutky obsluhovaly zájemce o prodejní sex nejen uvnitř tohoto nevěstince, ale za temných nocí i v dotyčné uličce, přičemž využívaly zákoutí tvořených opěráky zdi protějšího měšťanského pivovaru. Z těch dob pochází i olomoucké úsloví

„od vojáka za čtyřáka“, tj. za drobnou měděnou minci v hodnotě čtyř krejcarů, raženou v Rakousku a Rakousku-Uhersku v letech 1858–1892.

Ve fondech Vlastivědného muzea v Olomouci se dochovaly dvě desítky policejních záznamních archů (*Prostituirten-Vormerkblatt*) – registračních karet olomouckých prostitutek; karty jsou opatřeny i fotografiemi dotyčných osob. Záznamní arch prostitutky Marie Manělové sděluje, že se narodila 4. srpna 1889 v Dubňanech, okres Hodonín, země Morava, je příslušná do Strittingu (v Rakousku poblíž Pasova), a to podle služební knížky vystavené městským představenstvem města Hodonína

Prostituirten-Vormerkblatt

über

Marie Manělová

geboren am *4. August 1889*

zu *Subriau* Bezirk *Göding*

Land *Mähren* zuständig in *Stritting*

Bezirk _____ Land _____

laut *Vimpfbuchausweis* ausgestellt von *Bedroopen*

Göding am *10./10. 1904* Zahl *1789*

Policejní záznamní arch prostitutky Marie Manělové. Zdroj: Vlastivědné muzeum v Olomouci.

10. října 1904, č. 1789. Ze zápisu v matrice obce Dubňany, uložené v Moravském zemském archivu v Brně, sign. 5285, strana 21, plyne, že se Marie Manělová narodila v č. 408, jejím otcem byl Josef Maněl, havíř z Dubňan (těžil se zde lignit), manželský syn Nikodema Maněla, havíře z Dubňan, a jeho manželky Anny roz. Žižlavské, její matkou byla Františka, manželská dcera Josefa Svobody, chalupníka z Dubňan, a jeho manželky Františky roz. Šuralové. Kmotři novorozeněte Kašpar Vrzal, chalupník z Dubňan, a jeho manželka Anežka se v matrice podepsali třemi křížky, byli tedy negramotní. Pozdější přípis v matrice sděluje, že Marie Manělová vystoupila podle oznámení městské rady města Kroměříže, č. 1587 ze dne 15. února 1921, z římskokatolické církve.

Zákon o potírání pohlavních nemocí ze dne 11. 7. 1922 č. 241/1922 Sb. ve znění účinném od 22. 8. 1922 do 1. 1. 1945 stanovil v § 1, že „nemocí, na které se vztahují ustanovení tohoto zákona, jsou: *příjice (syfilis), kapavka (gonorrhoe) a měkký*

vřed (ulcus mole)“. Podle § 14 *Nevěstince se zrušují. Zřizování a udržování nevěstinců se zakazuje a trestá podle ustanovení trestního zákona o kuplířství.“* Po paragrafech stanovících nemocným „*povinnost dáti se léčiti*“ a další opatření následovaly „§ 14 *Nevěstince se zrušují. Zřizování a udržování nevěstinců se zakazuje a trestá podle ustanovení trestního zákona o kuplířství. § 15 Ústavy pro nápravu prostitutek. Státní správa (§ 29) postará se, pokud toho bude třeba, o zřízení ústavů, ve kterých se dostane řemeslným prostitutkám dočasného útulku a příležitosti k nápravě. § 16 Dozor nad spustlou mládeží. Osobám obojího pohlaví do osmnácti let, vedoucím život pohlavně nemravný, věnována budiž orgány veřejné správy nejbdělejší péče, a kde toho třeba, buďtež učiněna vhodná opatření k jejich nápravě v mezích platných ustanovení zákonných. Toto ustanovení bude až do zákonné úpravy ochranné péče o mládež provedeno nařízením.“* Úřední zákaz prostituce ovšem toto „nejstarší řemeslo“ nevymýtil a po listopadu 1989 padla v tom ohledu veškerá tabu.

Jiří Fiala (*1944) je emeritním profesorem Katedry bohemistiky FF UP v Olomouci. Ve své publikační činnosti se orientuje na dějiny české literatury 18. a 19. století, folkloristiku a historii města Olomouce.

» jiri.fiala@upol.cz

Znepokojivé snové vize Güntera Hujbera

KRISTINA LIPENSKÁ

Velkolosinský výtvarník Günter Hujber se vyjadřuje zpravidla prostřednictvím aktu, až na výjimky ženského. Mimořádného uznání dosáhl zejména na poli erotické ex libris, a to i v mezinárodním měřítku. Krásu lidského těla svoobodně zachycuje v jeho dokonalosti i nedokonalosti.

Ženské a dívčí figury ztvárňuje často v dynamickém pohybu, obdařené erotickým nábojem. Vděčným objektem jsou mu gymnastky, jejichž odhalená těla aranžuje do roztodivných cvičebních poloh. Hlavní inspiraci nachází ve snech, které si zpravidla bezprostředně po probuzení zaznamenává. Základní naskicovaný motiv posléze během tvůrčího procesu dále rozvíjí. Z hlubin podvědomí do svých prací promítá i vjemy čerpané z přírody, všední reality, meditace, mytologie, hudby a literatury. Obzvláště blízké jsou mu texty Bohumila Hrabala, Franze Kafky, Richarda Bacha či Raye Bradburyho. Z výtvarných děl minulosti jej oslovují zejména práce Hyeronima Bosche a Maxe Ernsta. Akty se v jeho dílech ocitají v bizarním snovém, znepokojivém světě plném skrytých symbolů a mnohoznačných odkazů.

Günter Hujber se narodil 20. května 1966 v Šumperku. Při studiu strojního inženýrství

na Vysokém učení technickém v Brně začal s prvními výtvarnými pokusy. Už tehdy kreslil tužkou akty a první surrealistické vize. V letech 2002 až 2005 se zúčastnil uměleckých symposií v rakouském Hohenbergu, Klánovicích a v Győrújbaratu v Maďarsku. Od raných olejomalb na plátně si postupně našel cestu k vlastní technice kombinující akrylovou a olejovou malbu na plátně nalepeném na dřevě, doplňovanou fragmenty z bronzu či hliníku. Těžiště své tvorby však již od roku 2005 nachází v grafice. Nejčastěji pracuje technikou tečkované suché jehly. Do nejmenšího detailu propracované měděné matrice dále dotváří leptáním a kladivem. Jako vystudovaný strojař využívá i speciálně upravené obráběcí nástroje. Počínaje rokem 2008 vstoupil do světa tvůrců ex libris a jeho tisky jsou dlouhodobě vyhledávány sběrateli z celého světa. Soupis autorových ex libris z let 1985 až 1916 čítá 135 položek, k dnešnímu dni jich vytvořil již 212, přičemž tento výčet není zdaleka uzavřen. Bez povšimnutí Hujber neponechává ani uměleckou fotografii. Vedle výtvarných aktivit se příležitostně věnuje také psaní povídek a poesie (básnické sbírky *Mravenčení*, *Barvičky*, *Pár stroužků česneku*, bibliofilie *Strmělky*), nahrávání

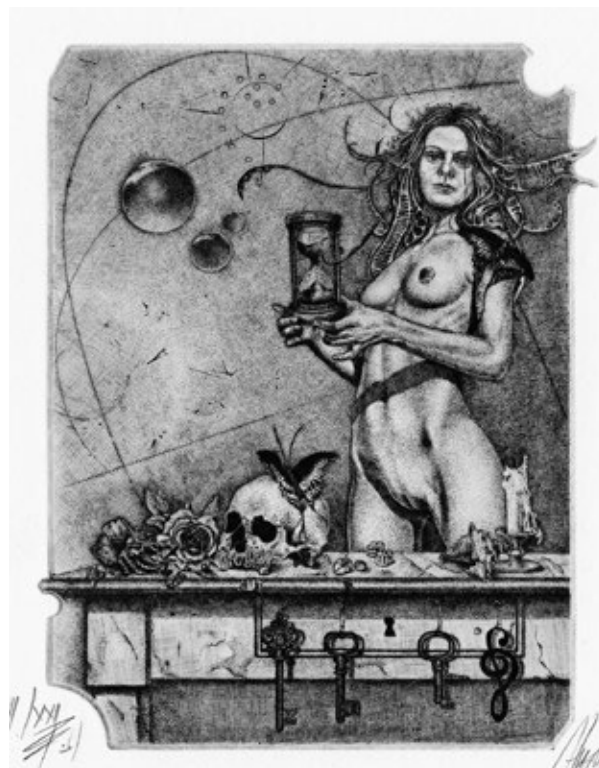
G. Hujber, *Útok hudby*,
2019, tečkovaná suchá
jehla. Zdroj: archiv Güntera
Hujbera.

improvizovaných hudebních koláží a krátkých surrealistických filmů. Je členem *Spolku sběratelů a přátel ex libris*, uměleckého sdružení *Art Collegium* a z časových důvodů dnes již bývalým členem *Unie výtvarných umělců Olomoucka* a *Německé společnosti sběratelů ex libris*. Jeho dílo je zastoupeno ve sbírkách Vlastivědného muzea v Šumperku a bohatě v soukromých sbírkách v tuzemsku i zahraničí. Kompletní konvolut Hujberových grafických listů vlastní šumperská Eagle Gallery,

Günter Hujber, *Bohyně Diana* – Ex libris MUDr. Vladimír Koblovský, první cena na Přehlídce erotické ex libris v Pekingu 2011. Zdroj: archiv Güntera Hujbera.

se kterou umělec úzce spolupracuje. Aktivně vystavuje jak doma, tak i v cizině. Svě dílo představil nejen v řadě evropských galerií, z nichž nejprestižnější představuje Frederikshavn Kunstmuseum v Dánsku, ale i v USA a opakovaně v Číně. V roce 1998 zvítězil se svým portrétem Ozzy Osbourny v soutěži vyhlášené televízi Nova a setkal se tak se svým hudebním idolem na koncertě v Praze. Vedle uznání sběratelů se dočkal v roce 2005 ocenění na *Czech Art Festivalu* v Českých Budějovicích.

Günter Hujber, *Vanitas*, 2017, tečkovaná suchá jehla. Zdroj: archiv Güntera Hujbera.

V roce 2011 získal první cenu ve druhém ročníku *Přehlídky erotické ex libris v Pekingu*.

U čínského publika dosáhl Hujber zjevně největšího mezinárodního ohlasu. Po úspěchu v soutěži erotické ex libris se do Číny vrátil v roce 2015 s výstavou uspořádanou v prestižní galerii SIEAC v čínské patnáctimiliónové metropoli Tianjinu. Zahájení výstavy doprovodil sérií

Günter Hujber, *Velké bojové hry pohádkových bytostí*, 1999, olej na plátně a sololitu. Zdroj: archiv Güntera Hujbera.

workshopů, kde názorně předvedl své specifické technické postupy zástupcům pedagogů lokálních výtvarných škol i návštěvníkům z řad veřejnosti. Neskrývaný zájem, otevřenost a poučenost tamního publika autora mile překvapila. Z inspirativní cesty do centra orientální kultury si odvezl cenné podněty k další práci.

V rámci grafické tvorby se Hujber podílí rovněž na vydávání bibliofilii. V letech 2016 až 2017 připravoval ilustrace k básni Edgara Allana Poea *Havran*. Tucet grafik vytvořených technikou tečkované suché jehly a leptu doprovodilo text básně přeložený do deseti jazyků. Uvedení bibliofilie provázela výstava *Havran/Raven*, k níž šumperská Eagle Gallery pozvala dalších šestnáct umělců, kteří ústřední téma Poeovy básně osobitě uchopili. Úspěšná výstava byla téhož roku reprízována v Ruční papírně Velké Losiny. Z dalších Hujberových bibliofilii uveďme Kafkovu *Proměnu*, Erbenovu *Kytici* a čerstvě vydaný *Bestiář* od Guillaumea Apollinairea s třiceti ilustracemi a pěti vloženými grafickými listy. Zbývající ilustrace bude autor graficky zpracovávat v následujících dvou letech. K *Bestiáři* v nejbližší době připravuje i audiovizuální projekt, v jehož rámci grafiky se zvířecími motivy doplní autorskou minimalistickou hudbou. Záznam projektu bude dostupný na YouTube.

V létě 2019 se Hujber po boku dalších umělců často zvukných jmen, mezi nimiž nechyběli Josef Dudek či Tomáš Hřivnáč, zúčastnil výstavy *Linie touhy* opěvující krásu ženského těla. Výstavu v obrazárně Špejchar v obci Želeč nedaleko Bechyně uspořádal kurátor Pavel Šmidrkal, jehož texty doplnily velkoryse řešený stejnojmenný katalog. Úspěšná přehlídka prezentovala obrazy, sochy,

Günter Hujber v obležení návštěvníků grafického workshopu doprovázejícího zahájení výstavy v čínském Tianjinu, 2015.
Zdroj: archiv Güntera Hujbera.

fotografie i grafiky. Díla současných umělců doprovázely akty starých mistrů.

Do konce března tohoto roku je možné se s grafickými listy Güntera Hujbera setkat na prodejní výstavě v kroměřížské Galerii u Artuše. Pro zájemce z řad sběratelů jsou jeho práce na trhu s uměním běžně dostupné. Aktuálně autor připravuje grafiky ke Komenského vrcholnému dílu *Labyrint*

světa a ráj srdce, které jako bibliofilii plánuje vydat losinská papírna, a grafické listy na téma čtyř ročních období na objednávku čínské galerie Dalian Wenbo Art Museum. V neposlední řadě dokončuje kolekci sedmi ex libris na téma *Pocta baronu Franzi Bayrosovi*, který v období secese proslul jako autor pobořujících dekadentních erotických ilustrací.

Kristina Lipenská (*1978 Brno), historička umění, absolventka Semináře dějin umění Masarykovy univerzity. Od roku 2017 působí ve Vlastivědném muzeu v Šumperku, kde se věnuje regionálním dějinám a umělecké historii a spravuje muzejní odbornou knihovnu.

» kristina.lipenska@muzeum-sumperk.cz

Nahota ve fotografiích Pavla Rozsívála

SILVIE NOVOTNÁ

Zobrazení nahého lidského těla stojí v centru pozornosti výtvarného umění od dávných věků. S vynálezem fotografie a jejím rozvojem si akt jako žánr výtvarného umění získal své příznivce také mezi fotografy. Ač zpočátku zapovězený, „tajnosnubný“ a přísným morálním kritériím podrobovaný, postupně se dostával do popředí jejich zájmu.

Uměleckému aktu, který se orientuje na čistou estetickou relaci nahého lidského těla, se ve své tvorbě věnuje také olomoucký fotograf Pavel Rozsívál. Ve fotografickém cyklu aktů *Sen trvá...* vizuálně sjednotil a prolнул dva protiklady, sen a realitu. Propojil nahá lidská těla s přírodou. Nabídl nové souvislosti a dal vzniknout novotvarům. Jako by se někde v odlehleém koutu krajiny nahota teprve rodila. Fotografie aktů Pavla Rozsívála jsou projevem vášně, touhy a něhy. Jsou lyricky křehké, jindy syrové, zemité i živelné, oku některého diváka se mohou zdát i příliš okázalé.

Výtvarná činnost Pavla Rozsívála, která vedle tvorby fotografické zahrnuje také malbu, kresbu a objektové realizace, byla veřejnosti v minulosti představena nejen na výstavách, ale i v textech z pera Veroniky Juráskové (*Realizace*, 2010),

Mileny Valuškové (*Věcnosti*, 2015), Ivana Hlavatého (*KROK 4*, 2018) nebo Silvie Novotné (*Stud i um*, 2020). Fotografiím aktů se v nich však nedostalo zasloužené pozornosti, zůstávaly upozaděny za jinými žánry jako zátiší, portrét nebo dokument, jež představují další nosné části autorovy fotografické práce.

Na počátku zájmu Pavla Rozsívála o fotografické zachycení nahého lidského těla stálo běžné studentské zadání, které dostal na Institutu tvůrčí fotografie Slezské univerzity v Opavě. Úkol byl stanoven jednoznačně a stručně: vytvořit sérii fotografických aktů. Samotná realizace však v sobě skrývala nemalé množství nástrah, složitostí a záladností, které mladého fotografa nutily ke studiu historie fotografie aktu, k řešení řady technických problémů a především k zamýšlení nad zadáním, které primárně mělo vést studenty k zaujetí osobního postoje k fotografii aktu a k formování jejich vlastní koncepce v rámci tohoto žánru. Realizace přinesla i Pavlu Rozsíválovi nejen mnoho zkušeností a poznání, ale hlavně jej motivovala k další samostatné tvůrčí práci. „*Když jsem tento úkol splnil, napadlo mě v tématu pokračovat. Měl jsem touhu převést do faktického zobrazení svou mlhavou*

Sen pro Žanetu 1, 2006, fotografie z cyklu *Sen trvá...* Zdroj: všechna foto archiv Pavla Rozsívala.

Sen pro Kateřinu a Václava, 2006, fotografie z cyklu Sen trvá...

představu nahé dívky v přírodě. Tuším, že motivací mohl být únik romantické duše z každodenní technicistní reality,” uvádí dnes již trochu nostalgicky Pavel Rozsival. Vzápětí dodává: „Úkol do školy jsem realizoval z části v upraveném obýváku, z části ve vypůjčeném fotoateliéru. Výhodou bylo intimní prostředí, ale nevýhody převažovaly. Vlastnil jsem minimální osvětlovací vybavení, fotilo se ve stísněném prostoru s rušivým pozadím. Výsledky pro mě byly neuspokojivé. Ovšem když jsem poprvé vyjel fotografovat s modelkou do krajiny, objevil jsem naopak samá pozitiva: slunce jako nejlepší a nejsilnější osvětlovací zdroj, zatažená obloha jako skvělý difuzor. Zároveň jsem si mohl vybrat pozoruhodné přírodní lokace. Odpadla práce s reflektory a umělým osvětlením a mohl jsem se plně soustředit na pozici modelky.“

S ambicí zhmotnit vlastní snové představy a vize zachycuje Pavel Rozsival objektivem svého fotoaparátu nahotu člověka v konfrontaci s nedotčenou přírodou. Ženy ztvárňuje jako bytosti s přírodou splývající, přírodou pohlcované a v přírodě se tříštící. Torza ženských těl se do přírody vpíjejí, ztrácejí se v ní a snoubí se s ní. Teplá měkká těla se dotýkají studených balvanů, leží na zemi pokryté hrotitým drsným kamením, hlínou a sutí, nebo je fotograf ukládá na lože mechu a travin. Scénérie jsou dotvořeny kulisou zurčících ledových vod horských bystřin, lesních potoků, tůň i temnotou smíšených lesů v pozadích výjevů. V jedné fotografii ženská krása povyšuje lidskou bytost na bohyni úrody – ostré klasy trávy kolem ní jsou jako sluneční paprsky. Na dalším snímku odevzdaně leží na oblém kameni tělo panny, která ve snu obětuje čisté lásce svou krásu, mládí i nevinnost. Co sen, to nová fotografie.

*Sen pro Markétu, 2003, fotografie
z cyklu Sen trvá...*

*Sen pro Žanetu 1, 2006, fotografie
z cyklu Sen trvá...*

Ve svých snímcích chce Pavel Rozsival evokovat pohádkový svět lesních žinek a rusalek. „*Jde o útěk z reálného světa světských starostí do světa fantastických představ, absurdních a mnohovýznamových výjevů,*“ podotýká autor. Vytvořena je atmosféra snů a vytužených světů. Aktualizován a modifikován v nich je surrealistický princip. Současně je řešeno téma přitažlivosti mezi mužem a ženou, jejich neodolatelné touhy po spojení. Autor zde nabízí odkaz na poetické drama Julia Zeyera *Rádúz a Mahulena*.

Pavel Rozsival směřuje k vytvoření reality, v níž vládne klid a harmonie. „*Fotografie mluví blasem ticha,*“ napsal o nich Ivan Hlavatý (KROK 4, 2018). Svou tvůrčí koncepcí Pavel Rozsival útočí na naše smysly, dráždí emoce, aktivuje naše estetické vnímání a atakuje divákovu hranici osobního postoje k zobrazení nahoty v rámci umění. Tak upoutá oko diváka, který se stává Paridem a vybírá tu nejkrásnější ze všech (fotografií či žen).

Fotografie aktů Pavla Rozsivala poukazují na autorův romantický vztah k ženě jakožto nejvyšší dokonalému úkonu stvoření. „*Lidské tělo vzešlo z přírody, proto mi připadá logické, když se v mých fotografiích do přírody opět navrátí. Jde o souznění.*“

Fotit nahé tělo např. v industriálním prostředí se mi jeví jako násilné (pokud by nešlo o dokumentární snímky zachycující dělníky v jejich pracovním prostředí), vysvětluje autor.

S využitím digitální techniky a nových možností postprodukce (překrývání několika záběrů, fotomontáž, detailní změny obrazu) a především díky vlastní tvůrčí invenci dospěl Pavel Rozsival k neotřelému fotografickému vyobrazení aktu. Vzdává v něm hold kráse ženského těla, stejně jako přírodě. Je symbolickým poselstvím autora vypovídajícím o jeho osobním či obecně platném vztahu k ženě. Akty mají čistotu a vroucnost milujících očí milencových.

Pavel Rozsival již představil své fotografické akty veřejnosti na výstavě *Sen trvá...* v Muzeu Komenského v Přerově v roce 2010. V současné době je možné je v rozšířené podobě zhlédnout ve Vlastivědném muzeu v Olomouci v rámci výstavy s názvem *STUD I UM* konané u příležitosti šedesátých narozenin autora. Výstava byla zahájena 11. prosince 2020, její dostupnost však momentálně komplikuje aktuální vývoj situace související s onemocněním covid-19 a s tím spojená nařízení vlády týkající se uzavírání muzeí České republiky.

Silvie Novotná (*1980) je historička umění a pedagožka, odborná asistentka na katedře výtvarné výchovy PdF UP v Olomouci, kurátorka sbírek ve Vlastivědném muzeu v Olomouci.

» novotna@vmo.cz

Obrazy jsou takovým mým osobním striptýzem

Eva Chyťová, výtvarnice, malířka a příležitostná fotografka

VERONIKA HRBÁČKOVÁ

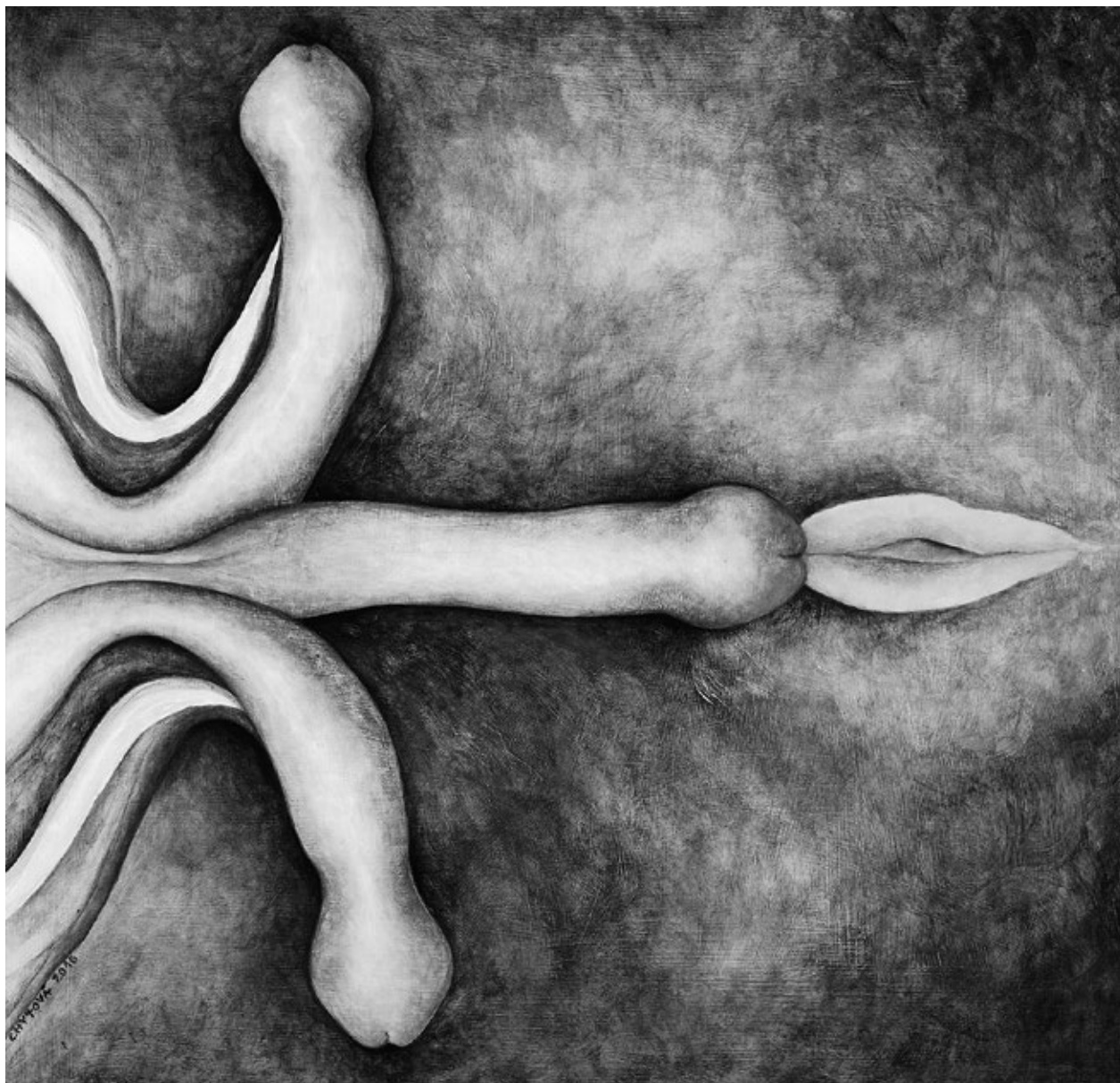
Výtvarnici a malířku Evu Chyťovou charakterizují pojmy jako: překvapení, provokace, posedlost, pravdivost a působivost. Ty vystihují nejen ji samotnou, ale i její přístup k životu, který se odráží v její obrazové tvorbě.

Oslava života

Eva Chyťová, dívčím jménem Jančíková, se narodila v hanácké obci Náklo. Tatínek Felix Janczyk byl polského původu, velký bohém, který sice pracoval jako úředník, ale jeho životem byl zpěv a hra na saxofon. Ve Státním divadle v Ostravě, kde v mládí působil, se přátelil s věhlasným operním pěvcem Ivo Žídkem. Naproti tomu maminku Boženu Kulatou, která byla považována spolu se svou sestrou za nejkrásnější děvče v obci, umění vůbec nezajímalo a neměla ani společenskou povahu. Pracovala jako kuchařka ve školní jídelně a celý život, s výjimkou lázeňského pobytu v Darkově, kde se jako velmi mladá léčila na tuberkulózu a kde se seznámila se svým budoucím manželem, strávila v rodné obci. Rodina si sociálně nestála nejlépe, předeek z maminičky strany byl údajně žebrák, tak

se to alespoň mezi příbuznými traduje. Skutečnost, že žili dlouhodobě ve velmi skromných, stísněných a jak sama Eva Chyťová uvádí, až „nuzných“ poměrech, byla příčinou toho, že v patnácti letech odešla z domu „za štěstím poznávat svět“. Jako mladou, dominantně se cítící ženu narozenou ve znamení lva, ji nesmírně bavilo určovat si svůj životní směr a takzvaně „ochutnávat různé barvy svobody“. Toužila studovat Uměleckoprůmyslovou školu v Brně, což bohužel nevyšlo a jí se v daný okamžik vše zhroutilo. Takzvanou náplastí bylo absolvování učebního oboru Aranžér na Učňovské škole v Olomouci (dnešní Střední odborná škola obchodu a služeb v Olomouci). Brzy získala zaměstnání ve Vlastivědném ústavu v Olomouci (předchůdce dnešního VMO), který skýtal po pracovní stránce pro umělecky založenou dívku splněný sen. První výtvarné projevy v malířství se datují od jejich patnácti let a přímo souvisí s odchodem z domova, nicméně šlo spíše o koketování s touto zálibou.

Město Olomouc bylo v 60. a 70. letech 20. století hanáckou metropolí umělců, výtvarníků a dalších zajímavých osobností. S jejím atraktivním zjevem

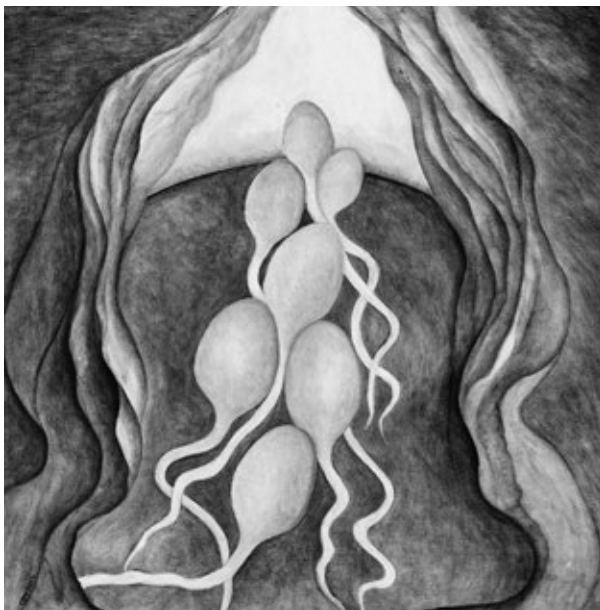
Mé tělo se s tvým unavilo, 2013. Zdroj: Markéta Lehečková.

nebylo těžké do těchto kruhů proniknout. Na určitou dobu se silnému vlivu mužů poddala, aby se z ní časem stala nezávislá performerka malířským štětcem odhalující své nitro. Než ke „zrození umělkyně“ došlo, uplynula více než tři desetiletí, během nichž se ona sama stala inspirací mnoha umělcům a zároveň aktivně čerpala a ukládala v paměti podněty od různých „mistrů svého řemesla“, kteří ji přímo či nepřímě ovlivnili.

Múzou i Pygmalionem

V 16 letech se její první velkou láskou stal o mnoho let starší Miloslav Holec, olomoucký malíř, kreslíř, ilustrátor, grafik a literát. Svě básně doprovázel kresbami žen, často neoděných. Nahotu a erotiku ve svém díle ponechával zastřenou a zahalenou, odkrýval jen tolik, aby vyvolal pocit letmého dotknutí krásy. Eva Chyťová se učila s jeho podporou být mu nejen modelkou. Jak sama s úctou vzpomíná, mistr Holec byl osobitý, temperamentní a šarmantní muž vzletného ducha, který jí uvedl do světa umění, dodal sebevědomí a věřil v její skrytý výtvarný potenciál. V devatenácti letech si její krásy všiml také Miloslav Stibor, významný český fotograf a pozdější vysokoškolský pedagog, který právě v 60. a 70. letech vytvářel série na svou dobu převratných fotografických aktů. V jeho ateliéru byla Eva Chyťová modelem na několika snímcích zobrazujících celou její postavu nebo detaily. Také sochař, kreslíř a medailér Zdeněk Příkrýl využil jejích tělesných křivek při sochání „hanácké krajiny“. Eva Chyťová se přátelila se sochařskou rodinou Hořínkových, malíři Janem Stratilem, F. J. Krausem, Jiřím Stejskalem, Radkem Mašatou, Liborem Vojkůvkou, manželi výtvarníky Jiřím a Dagmar Havlíčkovými, teoretikem umění doktorem Zdeňkem Pospíšilem

a řadou dalších. Za svobodna byla členkou amatérského studia divadla Oldřicha Stibora (dnes Moravského divadla) v Olomouci. V rámci těchto kulturně společenských aktivit byla v úzkém kontaktu s divadelním dramaturgem, scénáristou a režisérem Pavlem Dostálem, skladatelem, pianistou a zpěvákem Richardem Pogodou nebo jazzmannem Petrem Junkem, se kterým ji navíc pojilo silné citové pouto. Osudovým životním partnerem, paradoxně nikoli umělcem, ale lékařem, byl Libanonec Anis Mustapfa Faréz, se kterým má syna. V době socialismu bylo nemyšlitelné, aby se dívka z konzervativního, vesnického prostředí se silnou vazbou na místní rodinné tradice, provdala za cizince. Tento vztah ji nicméně formoval jako ženu „manželku“ a ženu matku, kdy období mladické nespoutanosti vystřídalo zklidněné období vyplněné péčí o syna a podřízenosti muži, tak jak to vyžaduje islámská tradice. Po násilné smrti partnera v jeho rodné zemi, byla nucena nabrat novou sílu. Především se snažila opětovně vytvořit plně funkční rodinu pro syna a poprvé se vdala. V manželství však trpěla svázaností a po pár letech jej ukončila. Nabytí nového sebevědomí se jí jako matce samoživitelce podařilo hlavně díky vlastnímu tvůrčímu zápalu. Inspiraci čerpala přímo ve svém zaměstnání, ve Vlastivědném muzeu v Olomouci, a sice u svých blízkých kolegů ze stejného oddělení, amatérských výtvarníků Petra Šubčíka nebo Jiřího Macka, dnes regionálně známého „malíře z Postřelmova“. Nejvýraznější vliv však na ni měl jiný dlouholetý spolupracovník a kolega, profesionální fotograf Pavel Rozsival. Ten vytvořil po roce 2000 několik snímků s Evou Chyťovou vždy ve dvojici s jím obdivovaným mužem v popředí. V této malé soukromé galerii tak Evu Chyťovou zachytil s všestranným umělcem Miloslavem

Už jdou, 2013. Zdroj: Markéta Lehečková.

Zabrada rozkoše, 2011. Zdroj: Markéta Lehečková.

Holcem, fotografem Miloslavem Stiborem, podivným malířem Františkem Bílkem, hudebníkem Petrem Junkem nebo výrobcem japonských mečů Viktorem Ono Hasuhanou. Kamarádský vztah dvou naprosto odlišných povah – nenápadného fotografa, pozorovatele života s velmi rozvázným a pečlivým přístupem k práci na jedné straně a na první pohled nepřehlédnutelné, s vášní žijící a nespoutané ženy na straně druhé, dal impuls k propojení těchto protikladných tvůrčích energií, které se vzájemně obohacují dodnes.

Být ženou umělkyní na volné noze nebylo nikdy totéž jako být mužem umělcem. Povinnosti vůči dětem, rodičům, každodenní docházení do zaměstnání a starost o domácnost často neumožňuje ženám plně se věnovat svým zálibám. Eva Chyťová se začíná vážně prezentovat až po roce 2000, a to svými fotografiemi na výstavě *Barevné a černobílé rozhledy* (spolu kolegou P. Rozsívalem), nejen v domovské instituci, ale rovněž v Muzeu v Zábřeze nebo v galerii V šenku v Litovli. V roce 2006 již otevírá ve VMO svou vlastní fotografickou výstavu *Libanon srdcem*, kde zúročila své postřehy z cestování po vlasti svého někdejšího partnera. *Cesta po svaté zemi* byla opět putovní fotografickou výstavou, kterou shlédli návštěvníci v Olomouci, v Zábřeze na Moravě a v Prostějově mezi léty 2010–2013. Tyto amatérské fotografické počiny lze vnímat jako „zahřívací kolo“ nebo jako paralelní činnost k intenzivní malířské tvorbě. Dát konečně průchod vlastní fantazii a tuto se pokusit zhmotnit se pro novou umělkyni stává enormní. Před deseti lety došlo v životě Evy Chyťové k významnému impulsu. Tehdy zahajoval Pavel Rozsival v olomoucké galerii Podkova svou výstavu s názvem *Reminiscence*, na níž všichni pozvaní čekali fotografie. Eva Chyťová si vybavuje, jak byla

při vstupu do sálu šokována: Profesionální fotograf nevystavoval fotografie, nýbrž obrazy! Shodou okolností Eva Chyťová v roce 2010 odešla ze zaměstnání a záhy se přestěhovala z města do rodné obce, aby byla nablízku své mamince. Zde v čase znovunabyté volnosti se začala konečně bez jakýchkoli omezení výtvarně realizovat. Její bonmot: „*Chodím spát se svou fantazií, která jediná mě nikdy nezklame*“ je v okruhu přátel proslavený.

Obrazová tvorba

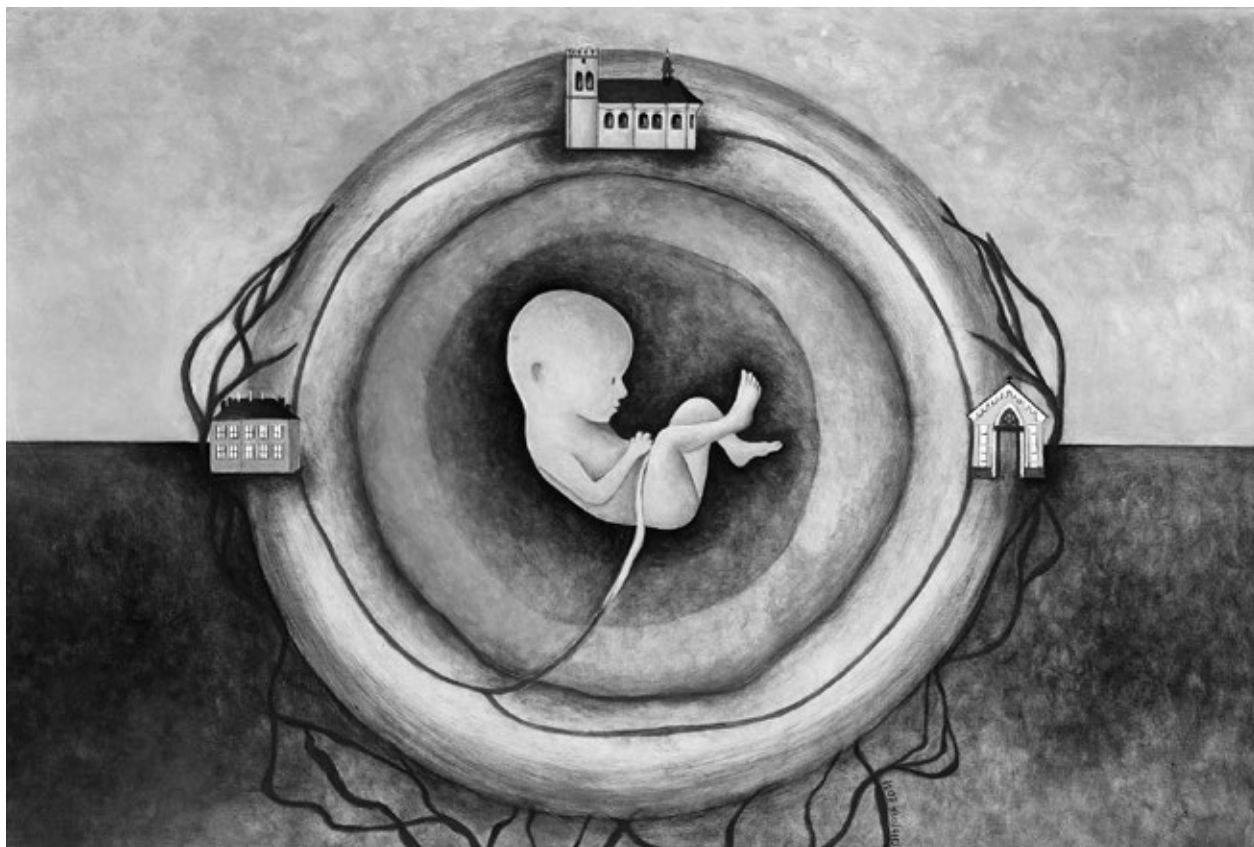
Malířská tvorba Evy Chyťové ustálenou technikou akryl na sololitu vrcholí v posledních deseti letech. Využívá stylizované figurace a abstrakce, okrajově se blíží naivnímu projevu. Na poli figurativní malby znázorňuje a vzdává hold osobnostem z vesměs bohémského světa umělců, bez ohledu na jejich celosvětovou proslulost. Zajímavé je, že přes silnou fascinaci především mužskými vzory, zobrazuje hlavně neobyčejné ženy. Výjimečnost ženských hrdinek na obrazech je přitom klíčová, neboť Eva Chyťová se vůči ženám vymezuje konstatováním „*ženy mě příliš nezajímají, dráždí mě jejich zákeřnost, zloba, a závist. Lépe se cítím v mužském světě...*“ Kromě dosud jediného mužského portrétu, ďábel-sky vyhlížejícího mistra Holce na obraze s názvem *Bohém z Neředína* (2018), maluje už jen ženy: svůj idol, mexickou malířku Fridu Kahlo (2011), filmovou legendu Marilyn Monroe (2013), francouzskou šansonierku Edith Piaf (2017), českou zpěvačku romské národnosti Věru Bílou (2019) či muzikantku – kamarádku Majku (2017). Do kolekce figurálních obrazů patří rovněž malba *Kořený* (2017). Signifikantní znaky jako je nákelská škola, kostel sv. Jiří a místní hřbitovní brána, odkazují na malířčin původ a její vlastní uvědomění si rodného lůna, s nímž je po celý

Eva Chyťová devatenáctiletá na fotografii Miloslava Stibora. Soukromý archiv. Reprofoto: Markéta Lehečková.

život pomyslnou pupeční šňůrou spojena. Téma generačního sejetí je vidět na obraze *Podobám se?* (2018), kde autorka zvěčnila svou, mamčinu a babiččinu tvář. Jedním z témat je také osobní zápas žen s pomíjivostí, s protiklady mládí a stáří, ženské krásy a jejího odkvétání, které zachytila na obraze *Kamarádka s časem* (2012). Eroticky laděné obrazy s figurami nahých postav, které zde nejsou zvěčněny nahodile, nám sdělují příběh nebo poselství, jež mnohdy důvěrně zná jen sama autorka (*Všechno je jinak, Jeničku/2014, Nový prostor Petra Junka/2015, Absence lásky/2016*). Z jednoho z posledních obrazů *Na nudapláži jsem se nenudila* (2019) je zřejmá záliba z pozorování naturálního světa kolem sebe.

Abstraktní témata v tvorbě Evy Chyťové zachycují různorodé smyslové představy, myšlenky nebo dojmy z určitých prožitků. I zde je však inspirace nasnadě, ať už je to móda (obdiv k české návrhářce a designérce Blance Matragi žijící v Libanonu), kultura (zájem o orientální, židovské či antické

Kořeny, 2017. Zdroj: Markéta Lehečková.

tradice) nebo „sexuální opojení“ (radost z lásky mezi mužem a ženou). Tyto obrazy se vyznačují snovou lyricitou.

Erotika – věčná a nevyčerpatelná

Stěžejní téma Evy Chyťové tvoří originální ztvárnění sexuality. Autorka s provokující hrdostí pravdivě prohlašuje: „*Sex mě baví. Maluji to, co cítím, co právě prožívám.*“ Láska, flirt, erotické jiskření a naplněný sexuální akt je nekonečnou inspirací hraničící až

s posedlostí. Obraz *Zahrada rozkoše* (2011) je oslavou maskulinní plodivé síly. Znázorňuje louku či zahradu plnou mužských přirození jako krásných, pevných stvolů, cizokrajných květů, které ani vítr nezlomí. Tento obraz působí vyzývavě, prvotní překvapení navzdory tomu brzy vystřídá úsměv, pobavení z nečekaného. Co je na něm tak vzrušujícího? Jde o barevnou malovanou metaforu dovolující něžným a láskyplným ženským způsobem ukázat jinak skrytou vysoce intimní partii mužského těla.

Nepředstavuje nic než oslavu krásy poněkud jiných údů, než jsou paže či nohy... Stejný dojem úžasu budí další podobně laděné malby. Spermie nezadržitelne pronikající pochvou k vajíčku na obraze *Už jdou!* (2013) jsou lidově ztvárněnou biologickou situací, nejzákladnějším pudem všech tvorů živočišné říše, plazení. Ano, toto známe ze seriálních dokumentárních filmů, ale namalované na obrazech? A v barvě? Do stejné kategorie obrazů spadá malba *Mé tělo se s tvým unavilo* (2013). Autorka má dílo ve velké oblibě, tím spíše, že pohoršlivě provokuje. Obraz znázorňuje přirozené fáze aktu, směle vyjádření „mužské akce“ a následné „reakce“. To ale zdaleka není vše, co nám tato malba chce sdělit. Vagina na konci údu, jež na první pohled připomíná zářící plamen, je mírně upozaděným motivem obrazu. Jenže ženské lůno, s navenek neměnným vzhledem, je na rozdíl od falu, přecházejícího mezi stavy klidu a erekce, stejně důležité! Aktuální téma sexuální rovnosti muže a ženy v současném světě je zachyceno odvážně také na obraze *Trofeje* (2018). Na červené sedačce sedí žena zpodobněná jako šaškovská královna. Na hlavě, mírně nakloněné na stranu, má čepici s rolničkami připomínající korunu. Červený klaunovský nos umocňuje její stav. V rukou drží slaměnou ošatku plnou různobarvných „pestíků“ (mužských trofejí) a s pohledem

upřeným do dálky nejspíš vzpomíná. Na lidovém, malovaném nábytku, především svatebních skříních či truhlách, známe mnoho příkladů tzv. loveckých scén. Muž jako lovec s puškou a žena v podobě laně – to je typické tradiční zobrazení toho, jak si naši předkové metaforicky představovali námluvy. Ženy byly považovány za kořist, kterou muži ohromí a přemůžou. Eva Chyťová toto ustálené pojetí sexuální převahy muže nad ženou genderově vyvažuje, v případě obrazu *Trofeje* dokonce převrací. Nabízí se otázka: „*Je královna na obraze samotná autorka?*“ Odpovědět si musí každý sám. V každém případě s velkou radostí boří mýtus o mužské nadřazenosti...

V malbách této svérázné amatérské malířky je možné vše, odkrývá mnohá tabu a nenápadně tak apeluje na realitu života. Velice jemně se snovou lyričností a zároveň s notnou dávkou humoru dochází k samotnému jádru zobrazovaného. Eva Chyťová představuje ojedinělý fenomén – uměním posedlou a neúnavnou ženu překypující energií, která miluje život a raduje se z maličkostí. Ostatně na jednom z posledních obrazů nazvaným *Život je perla* (2018) toto dokazuje více než poeticky. Pokud se cokoli chcete o Evě Chyťové dozvědět, jí se neptejte, na to je příliš tajemná. Její osobní zpověď je čitelná z jejich děl.

Veronika Hrbáčková je absolventkou oboru historie-etnografie na FF MU v Brně. Od roku 2003 působí ve Vlastivědném muzeu v Olomouci jako kurátorka fondu Etnografie. Je autorkou stálých expozic *Od kolébky do hrobu* a *Hanácké obr* Drásal.

» hrbackova@vmo.cz

Na periferii zakázaného

aneb cesty erotické literatury do sbírek VKOL

JIŘÍ GLONEK

Předpokládat, že by se erotická a pornografická literatura mohla již v dřívějších staletích nacházet ve sbírkách někdejší jezuitské, od konce 18. století veřejné univerzitní olomoucké knihovny, je na první pohled věc jen stěží myslitelná. Nicméně opak je pravdou.

Letitá centrální role knihovny, spojená s právem povinného výtisku (od 1807) a sloužící jako hlavní bibliotéka Moravy a tzv. Rakouského Slezska, však s sebou nesla už od dob jezuitů i funkci jakéhosi trezoru, kde byly až do 20. století ukládány *libri prohibiti* všech kategorií. Literaturu mravně závadnou nevyjímaje. Oficiálně tuto delikátní roli, posvěcenou státními úřady, knihovna plnila přinejmenším od roku 1778, kdy do ní putovaly nejčastěji od brněnského Knižního a revizního úřadu (fungujícího při guberniu) zásilky cenzurou zabavených prohibit k „úschově“.

Ostatně existence fondu prohibit si byly při transformaci bibliotéky z jezuitské na veřejnou plně vědomy i habsburské úřady, jejichž prvotní starostí bylo, aby se zdejší knižní fond náležitě zajistil, neboť se zde vyskytují „kacířské a jiné

vykřičené knihy“ (viz dvorský dekret z ledna 1774). V drtivé většině šlo o knihy, které se na index dostaly z politického či náboženského hlediska. Přitom k mravně závadné literatuře se řadila hlavně ta románová s nádechem lascivnosti a erotična. Zde vzpomeňme například díla Johanna Friedricha Ernsta Albrechta či memoárovou literaturu z pera Giacoma Casanovy.

Ve veřejných knihovnách se k prohibitům běžný čtenář logicky nedostal. Byla řazena do zvláštních oddílů, z nichž mohla být vyvoleným čtenářů třeba z řad univerzitních profesorů předložena ke studiu jen s náležitým povolením (tzv. Erga schedam), přičemž byla policií vedená pečlivá evidence, kdo a jakou knihu četl. Pokud náhodou o zakázanou knihu projevila zájem osoba bez oprávnění, musela jí být možnost studia zamítnuta z nějakého banálního důvodu, aniž by se zdůraznil její statut, neboť zaměstnanci knihovny nesměli poskytovat informace o prohibitech.

Na jak tenkém ledě se mohl ocitnout nezkušený knihovní zřízenec ukazuje případ historika Antonína Bočka, který začínal svou kariéru

v olomoucké knihovně. V dubnu 1831 ho musel hlavní bibliotékař upozornit, že obsluha studovny nesmí v žádném případě studentům půjčovat bez zvláštního dobrozdání profesorů zábavnou literaturu, jejíž četba podporuje u čtenářů nereálné fantaskní představy a touhy. Z nynějšího pohledu je poněkud úsměvné, že předmětem prohřešku byly populární romány Waltera Scotta.

Po letmém nastínění jinak mnohovrstevnaté problematiky prohibít se pojdme podívat na konkrétní a výrazné příklady literatury s erotickým či vyloženě pornografickým obsahem, které v průběhu let různými cestami vplynuly ve fondu dnešní Vědecké knihovny v Olomouci.

Tento typ literatury, která po celou dobu existence tištěné produkce stála na samém okraji zakázaného, většinou spadal právě do nejvíce postihované a střežené kategorie. Byť se v celé řadě případů mohlo jednat i o literaturu vědeckou, spojenou nejčastěji s poznáním lidského těla i duše (viz rozvíjející se obory jako gynekologie či psychoanalýza apod.). Takovýmto příkladem je i dílo francouzského lékaře a průkopníka sexuologie Nicolase Venetta. Jeho nejznámější a až do počátku 20. století opakovaně vydávané *Tableau de l'amour conjugal* čili *Pojednání o manželské lásce*, platilo od roku 1686, kdy vyšlo prvně pod pseudonymem v Amsterdamu, za bestseller (ve VKOL v lipském vydání z roku 1698, sign. 16.204). Kniha má velice široký záběr, od anatomie až po explicitně popisované sexuální praktiky. Obsahuje směs lidových mouder o sexuálním chování, recepty na přírodní afrodisiaka a antikoncepce, jakož i pasáže o pohlavních

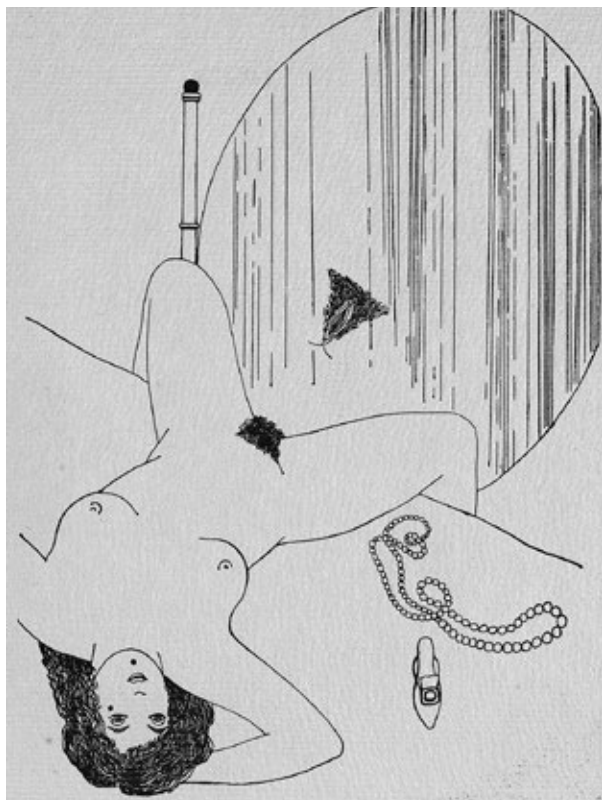
chorobách. Nechybí například ani doporučení, kdy a jak dlouho se věnovat manželskému sexu. Rovněž popisuje velikost typického klitorisu, který charakterizuje jako „zběsilost a vášň lásky“.

Titulní list lipského vydání *Pojednání o manželské lásce*.
Zdroj: VKOL, sign. 16.204.

Venettova kniha navíc dobře ilustruje jednu z cest, jak se erotická literatura dostávala do zdejšího knižního fondu. Zde konkrétně šlo o součást rozsáhlého daru o téměř 3 000 svazcích, které postupně v letech 1818–1866 věnoval knihovně baron Locella. Jeho pozoruhodná sbírka obsahovala i množství zakázaných knih, které si knihovna mohla převzít jen díky svému výjimečnému postavení (viz výše).

Další zdroj představoval institut povinného výtisku. Především ve spojení s vydáváním

Venuše před zrcadlem – ilustrace Toyen z *Venuše a Tannhäuser*.
Zdroj: VKOL, sign. B II 297.669.

tzv. bibliofilii nebo malonákladových „sviňských soukromých tisků“, jak označily růst pornografické produkce v roce 1929 Literární noviny. Řada nakladatelů se touto strategií snažila zejména v období první republiky vymanit z dohledu cenzury a hrozících postihů. Typickým příkladem může být dílo *Erotické ex libris. S úvodem o erotické literatuře* od Karla Jaroslava Obrátla. V tiráži knihy, která vyšla ve Vyškově v roce 1924, najdeme výmluvnou poznámku: „*Publikace tato vydána vlastním nákladem jako rukopisný soukromý tisk s 285 ilustracemi jen pro sběratele ex libris, bibliofily, umělce, literární historiky, vědecké knihovny, musea a vážné interesenty, a vytištěna pouze pro subskribenty ve 150 výtiscích.*“ Dílo je nejen přehlednou studií umělecké knižní pornografie, ale i dokladem toho, že vkusně zpracované erotické ex libris byly doménou řady významných umělců. Na zakázku si je nechala vyhotovovat řada osobností, mezi nimi například i Ema Destinová. Výtisk zaslaný do olomoucké knihovny (sign. II 72.858) byl samozřejmě ihned zařazen mezi knihy veřejnosti běžně nepřístupné. Obrátil, sběratel a editor erotik (mj. autor proslulých *Kryptadií*), dráždil konzervativní společnost již tím, že takto soukromě angažován působil ve funkci ředitele měšťanské školy v Uherském Hradišti (navíc právě zde jako zapřisáhlý antiklerikál). Za své aktivity musel čelit mnoha ústrkům, cenzurním zásahům i disciplinárnímu řízení. Zejména po tom, co byly přímo ve škole zajištěny jeho soukromé intimní zápisky, erotické fotografie či předměty vypovídající o fetišistických sexuálních praktikách. Nejvíce ho ovšem poznamenal až zákrok gestapa v roce 1941, při němž mu byla zabavena celoživotně budovaná část sbírky zahrnující erotickou literaturu a grafiku (jednu

Jedno z publikovaných ex libris K. J. Obrátla z roku 1910 od Karla Šimůnka. Zdroj: VKOL, sign. II 72.858.

z největších i v celosvětovém měřítku, torzo dnes přechovává Knihovna Národního muzea).

Snahy o vytlačení tématu lidské sexuality z veřejného prostoru během 20. století dokumentují i další dva pozoruhodné příklady spojené s povinným výtiskem. V roce 1929 vyšel český překlad *Maldororových zpěvů* coby stěžejního díla

Beardsleyho kresba z *Lysistraty* s cenzorskými zásahy. Zdroj: archiv VKOL.

francouzských surrealistů (VKOL, sign. 74.721/ 4 – již cenzurované vydání). Dílo obsahující i explicitní erotické scény se dočkalo cenzurních zásahů, které vyvolaly vlnu protestů kulturní veřejnosti argumentující nepochopením umělecké licence. To první český překlad *Kámasútry* z roku 1969 z pera předního indologa Vladimíra Miltnera se

dočkala postihu až následně (VKOL, sign. 450.618). Jde o smutný doklad spojení cenzury, maloburžo-azní normalizační morálky, nepochopení žánru a vědeckého významu knihy, která byla vyřazena z veřejně přístupných fondů knihovny na počátku sedmdesátých let 20. století a umístěna do zakázaného fondu D 75. Paradoxem je, že francouzský komentovaný překlad z roku 1930 *Le Kama Soutra de Vatsyayana* (VKOL, sign. 609.148) byl volně přístupný, stejně jako německá edice z roku 1911 (VKOL, sign. 222.022).

Nakonec uvedme poslední dva případy možných cest erotické literatury do olomoucké knihovny. Oba spojuje jméno Aubrey Vincent Beardsley. Tím prvním je dřívější akviziční politika spojená s nákupy tzv. bibliofilii. Knihovně se podařilo získat i soukromý tisk *Venuše a Tannhäuser* vydaný v českém překladu Arnošta Vašíčka roku 1930 v Praze nákladem pouhých 200 exemplářů (VKOL, sign. B II 297.669). Text novely zde doplňují Beardsleyem inspirované kresby od Toyen. Nejenže Beardsley (přítel Oscara Wilda) svými díly provokoval prudérní viktoriánskou společnost, ale pravidelnému zájmu se těšil i u prvorepublikových cenzorů. A zde se dostáváme k poslední výše avizované cestě, jíž jsme se dotkli již v úvodu.

Zcela zvláštní akviziční kategorii tvořily konfiskované periodické i neperiodické tiskoviny zasílané do knihovny na základě instrukce k tiskovému zákonu z roku 1863. Knihovna tak sloužila za tzv. úřední sběrné místo konfiskovaných tisků, přičemž byla tato její výsada od roku 1935 oficiálně převedena na Zemskou a univerzitní knihovnu v Brně (setrvačností však běžela až do roku 1941). V knihovním archivu se tudíž dochovala jedinečná sbírka zcenzurovaných periodik zasílaných do knihovny jednotlivými státními zastupitelstvími z Moravy. Mezi nimi i řada plakátů a monografií. Nalezneme zde i zcenzurovaný výňatek pražského Bradáčova vydání antické Aristofanovy protiválečné komedie *Lysistrata* z roku 1925 s Beardsleyho typickými provokativními ilustracemi. Beardsley v nich umě pracuje s příběhem, v němž ženy odmítnou mužům poskytovat sexuální služby do doby, než zanechají válek. Ani jediná z 12 kreseb doprovázejících text u cenzora neprošla s odkazem na §516 trestního zákona (přechin proti veřejné mravnosti).

Vybrané ukázky k tématu tvoří příslovečnou špičku ledovce, přesto však opět ukazují na výjimečnost knižní fondu, který Vědecká knihovna uchovává.

Jiří Glonek (*1978 v Olomouci) vystudoval historii na FF UP v Olomouci. Od roku 2003 je zaměstnancem Vědecké knihovny v Olomouci, kde pracuje v oddělení historických fondů. Zde se odborně věnuje zejména starým mapám a knižní vazbě. Kromě toho je aktivní ve spolku Lubavia.

» jiri.glonek@vkol.cz

Prostituce v lázeňském městě Frývaldově

KVĚTOSLAV GROWKA

Prostituce je problémem, s nímž si málokterá společnost dokáže poradit. I ta dnešní je na tak výnosný způsob podnikání krátká. Rozuměj: žádné daně, žádné EET, o sociálním a zdravotním pojištění ani nemluvě, prémie se berou skutečně jen za nadstandardní výkony či prodané drogy, žádné otravné odbory, „volný“ pohyb pracovní síly atd. Když se zastupitelé snažili místními vyhláškami chránit své spoluobčany před prostitutkami jako zločineckým a nemravným jednáním, narazili na zákonodárce. Stačí si prolistovat noviny několik roků zpět a pořád stejná písnička: prostě to nejde, nikdy to prý nešlo a ani nepůjde...

Skutečně, prostituce se zbavit nelze, vyrůstá z temné části lidské povahy. Ale lze ji alespoň omezit, dát ji určitý rámeček (záleží na míře) právní, mravní, ekonomický, zdravotní atd. Mají být akčnější sexuální transakce součástí promyšlené nabídky organizovaného obchodu s „bílým masem“, mají být vystaveni následné represi či spíše preventivně chráněni? Tyto otázky již řešili mnozí před námi. Jak? Pokusme se na to odpovědět na příkladu malého podhorského lázeňského městečka Frývaldova, dnešního Jeseníku.

Zmínky o prostituci se v dochovaných písemných pramenech začaly intenzivněji objevovat v souvislosti s úspěšným rozvojem Priessnitzových lázní na Gräfenberku. Masový příliv movitějších pacientů a hostů do bývalého hornického městečka zahájil jeho vzestup. To pochopitelně přitahovalo i kriminální živly, vedle krádeží se řešily i případy prostituce. Lázeňská inspekce, která monitorovala nejen politické postoje lázeňských hostů, ve svých hlášeních např. zaznamenala rafinovaný způsob nabízení sexuálních služeb. Dívky přicházely do lázní, aby zde nabízely k prodeji květiny. Často se stalo, že oslovený pán vytáhl bankovku a děvče nemělo drobné na vrácení zpátky. Proto s ním odešla na pokoj, kde obchod dokončili... Nicméně za každým setkáním tohoto druhu nemusíme hned vidět nemravnost. Lázeňský provoz generoval značné pracovní příležitosti, dnes bychom řekli v oblasti služeb. Mnozí návštěvníci lázní z řad šlechty přijížděli na Gräfenberk v doprovodu svých komorných, sloužících, vozků apod. Později již bylo výhodnější si je najímat z řad místních. A stávalo se, že spokojeni s jejich službami si je odváželi na svá panství. Nelze ani pominout Amory šípy, které vytvářely milostné dvojice à la

červená knihovna. Tím nejznámějším je láskyplný vztah mezi pětáctýřicetiletým baronem Miklósem Wesselényim (1796–1850), maďarským národním hrdinou, syfilitikem, dlouholetým Priessnitzovým pacientem a mecenášem, a chudou čtrnáctiletou dcerou tkalce Annou Luxovou, která se roku 1845 za barona provdala.

Vzestup prostituce jako sociálního jevu registrují archiválie města Jeseníku v letech první světové války. Není divu, válečný stav uvolnil pudovost z pout mravnosti a výsledkem byl jev, který začal

decimovat chrabré vojsko ještě dříve, než se dostalo do bitevní vřavy – pohlavní choroby. 25. května 1915 muselo vojenské velitelství v Krakově vydat nařízení, které prostřednictvím okresních hejtmánství bylo adresováno jednotlivým městským a obecním radám: o okamžité zdravotní kontrole a evidenci prostitutek v eventuálně existujících bordelech, resp. podle zkušenosti ženského personálu v hotelech, tj. číšnic a pomocných sil k obsluze hostů. Z toho vyplynulo obecné pravidlo (proszované zákonem), že „*jest naprostoou povinností*

Hotel Slezský dvůr, původně zájezdní hostinec a hotel Císař rakouský. Zdroj: soukromá sbírka.

oznamovati každý případ nakažlivé nemoci ihned příslušnému stát. obvodnímu nebo obecnímu lékaři.“ To se dodržovalo i po válce, kdy se Frývaldov stal posádkovým městem. Nevraživost německého obyvatelstva, které si nepřálo vznik Československa, byla v případě mladých vojáčků nahrazena v putykách a nálevnách a mezi děvčaty mimořádnou vstřícností, což mělo i své stinné stránky. Dosvědčuje to hlášení posádkového velitele mjr. Jana Kosiny, „že podle oznámení kamarádů svob. Aloise Balbara je Anna Filipová, bydlící na Schillerově ulici v blízkosti fabriky, pohlavně nakažena a ukázal se u ní tvrdý vřed (*Ulcus durum Syphilis*).“

Tento postup ochrany obyvatelstva před pohlavními nemocemi měl oporu v zákoně ze dne 11. 7. 1922 Sb. zákonů a nařízení č. 241, z něhož vyplynuly předpisy pro obecní a místní policejní úřady vydané Zemskou správou politickou ve Slezsku o potírání chorob pohlavních:

I. Obecní úřady co místní policejní úřady jsou povinny zjišťovati a oznamovati příslušnému soudu anebo politickému úřadu:

- 1/ osoby, které se nabízejí nebo vybízejí ke smilstvu,
- 2/ osoby, které svádějí ke smilstvu osoby mladší 16 let,
- 3/ osoby, které provozují smilstvo pohoršlivým způsobem,
- 4/ osoby, které se dopouštějí přestupku ustanovení § 14 zákona o potírání pohlavních nemocí, o zrušení nevěstinců resp. toto ustanovení obcházejí.

V době dnešního sexuálního volnomyšlenkářství se tyto formulace zdají být úsměvné, ale jde o jejich

Momentka z lázeňského života na Gräfenberku.
Zdroj: SOkA Jeseník.

podstatu a účel: identifikovat prostitutky. A stejně tak i „živnostníky, kteří v kavárnách, vinárnách, hostincích, hotelích umožňují prostituci, osoby, jež pronajímají byty anebo části bytů za vysokou cenu k umožnění prostituce.“ Vtírá se neodbytná otázka: a není právě zde zakopaný pes? Pravomoci tehdejší policie byly značné: „aby mohly obecní co místně policejní úřady dostáti těmto jim uloženým povinnostem, jest nutný stálý dozor na veřejných místech a občas pravidelné i nepředvídané prohlídky v místnostech veřejně přístupných tj. v nočních kavárnách, hostincích, hotelích atd.“

Po identifikaci následovala prevence, o níž se starala tzv. zdravotní policie. Archivní prameny uchovávají nařízení Okresního úřadu ve Frývaldově „o předvedení prostitutek registrovaných za účelem lékařské kontroly každého pátku mezi 11–12 hod. dop. k úřednímu lékaři.“ Podle hlášení

z roku 1931 se jednalo o 7 žen ve věku od devatenáctileté Elfrídy, pomocnice v domácnosti, po pětatřicetiletou Albínu, protřelou Vídeňačku, zapsanou toho času ve frývaldovském hotelu Jung u H. Sladetschka jako „soukromnice“. Ostatní byly povoláním vesměs číšnice, pokojské či pomocnice v domácnosti. Z následujícího roku se dochovalo hlášení o sedmi ženách nakažených pohlavními chorobami z okolí Frývaldova, ale vesměs bez stálého pobytu. Bohužel zde chybí osobní údaje, jen lékař zde perem označoval výsledek prohlídky, jako např. alte Lues. V roce 1933 bylo zaregistrováno dalších deset žen. Zajímavý je rovněž tiskopis, který lékař každé vyšetřované ženě předal. Je v něm uveden popis pohlavních nemocí, pokyny, čeho se má taková osoba vystríhat, a v závěru sazebník trestů za nedodržení zákazů. Policejní protokoly též vypovídají o okolnostech, jak se prostitute provozovala. Ve výpovědi G. Junga proti hostinské A. Spielvogelové, obviněné z kuplířství, ze 3. 3. 1932 se uvádí:

„Zhruba před třemi až čtyřmi týdny jsem byl s velkou společností na návštěvě u paní Schreierové. V průběhu zábavy paní Schreierová vyprávěla, že se dozvěděla od své nájemnice Elly Schindlerové, že v hostinci paní Anny Spielvogelové ve Frývaldově čp. 108 (pozn. autora: dnes neexistuje, Lipovská ulice), kde Schindlerová hledala pánskou známost, byla provozována tajná prostituce, a to proto, poněvadž v této nynější studené době není možné být v té věci venku. Hostinská žádá za jednorázové denní poskytnutí místa k tomuto účelu obnos 20 korun.“

Slušní občané byli s tímto postupem zdravotní policie srozuměni. To nebylo omezení lidských práv, zde šlo v první řadě o zdraví spoluobčanů včetně prostitutek, které tak dostávaly jakéhosi zdání důstojnosti (a to nežili v éře AIDS), a v neposlední řadě šlo i o pověst světoznámého lázeňského města! Zajisté se našli též pokrytci (muži i ženy), kteří si „odskočili“ pod pláštěm noci, aby na druhý den opět patřili mezi maloměstskou honoraci či lázeňské pacienty... Ale o tom již archivy mlčí.

Květoslav Growka (*1956), je archivář a vlastivědný badatel na Jesenicku a autorem řady titulů, například: Rychlebské hory a podhůří v proměnách staletí, Jeseník nebo Priessnitzovy léčebné lázně Jeseník v proměnách staletí.

» florian56@centrum.cz

Erotika na Jesenicku pro roce 1989

PAVEL MACHÁČEK

Sametová revoluce znamenala rozsáhlé změny ve všech sférách života. Nešlo však zdaleka jen o politiku nebo ekonomiku, nové možnosti se otevřely i v oblastech, které byly dříve považovány za tabu. Poslední desetiletí minulého století tak bylo v Československu, resp. v obou jeho nástupnických státech, spojené s obrovským nástupem erotiky do veřejného prostoru.

Ne snad, že by předtím socialistická společnost dodržovala prudérní morálku, ale k „soudružkám budovatelkám“ se oficiálně jaksí nehodilo, aby někde ukazovaly ňadra, nebo snad dokonce něco víc. Určité rozvolnění sice přinesla 60. léta, zardoušení Pražského jara „internacionální pomocí“ vojsk Varšavské smlouvy však podobným tendencím opět, alespoň na čas, učinilo konec.

Prolamovat tuto hranici se nejvíce dařilo filmové tvorbě – na západních trzích dodávala československým snímkům prodejnost právě erotika. S erotikou a exportem na Západ souvisela i reklamní tvorba velkých severočeských výrobců bižuterie a skla, firem Jablonex a Preciosa. Zejména jejich kalendáře, plné krásných českých modelek, oblečených nezřídka jen do náhrdelníků nebo náušnic, byly na domácím

trhu vyhledávaným a pokoutně distribuovaným artiklem.

Lid samozřejmě sexu holdoval a v období normalizace spojeném s výhodnými novomanželskými půjčkami a slevami na dětské zboží, byl vládou v této činnosti do jisté míry i podporován, na jeho „čistotu“ však dohlížely interrupční komise. Lehkomyslnost a nezodpovědnost neměly v této oblasti podle socialistické morálky místo, byť se těmto představám poněkud vymykaly hromadné akce typu oslav MDŽ, spartakiád nebo celostátních setkání členů a členek SSM.

V posledním desetiletí 20. století dostala svoboda zelenou a vtrhla do všech sfér lidské činnosti jako lavina. A protože dlouho odpírané ovoce chutná nejlépe, zažila obrovský boom i erotika. Přestože šlo vzhledem k probíhajícím změnám o jev okrajový a marginální, patřil mezi jeden z nejviditelnějších znaků revoluce. Erotické a pornografické časopisy (*Nei Report*, *Leo*, *Playboy*, *Penthouse* a řada dalších) se povalovaly na prodejních pultech novinových stánků vedle seriózních deníků, erotika ovládla reklamu a penziony s červenou lucernou vznikaly jako houby po dešti. S nimi samozřejmě i rádo by nová elita. Vznikla

dokonce i politická strana, která si erotiku vetkla do svého názvu.

Nahé ženské tělo ovládlo filmové plátno a televizní obrazovku. Nešlo přitom jen o klasické erotické pořady, v nichž se známé osobnosti zpovídaly ze svých sexuálních zkušeností, ale TV Nova obsadila erotiku i do meteorologické předpovědi počasí.

Bylo samozřejmě jen otázkou času, než se erotika projeví i na zapadlém pohraničním Jeseníku. Už v roce 1990 byla v Jeseníku otevřena prodejna erotického zboží *SEXBOX*, která po několik let vedle klasických sexuálních pomůcek nabízela i erotické prádlo nebo pornokazety.

Netrvalo dlouho a ve městě vznikl také noční klub. Nejprve nenápadně v patře nad restaurací *Praděd*, kde lehké děvy nabízely své služby. Koncem století však erotický salon v Jeseníku zanikl a jesenícké kněžky lásky se musely vrátit k předrevoluční praxi. Poptávka po jejich službách však trvala dál, a tak 15. června 2011 vznikl u železničního přejezdu na Lipovské ulici *Night Club Hawaii*. Nepřehlédnutelný objekt s fasádou odhalující i slepému, co se za jeho zdmi odehrává, vedle obvyklých erotických služeb nabízel i striptýzová vystoupení pro různé společenské akce. Zákazníky si získal nejen mezi místními obyvateli, ale přitahoval i návštěvníky lázní a zahraniční turisty.

Erotické služby však nabízely i další podniky, např. dnes již neexistující restaurace *Brněnka* na Horově ulici nebo hospoda *Prim* v Písečné. Pokud se v nich sešla nějaká společnost, bylo možné si k oslavě objednat striptýz nebo např. masáž. „Masérský“ salon v 90. letech minulého století existoval po dva roky i v relativně nevelkých Supíkovcích. Když však podnikává děvčata vysála ze svobodných mládenců v obci všechny úspory,

přestěhovala se mimo okres. V novém miléniu vísela červená lucerna i nad vinárnou v mikulovické restauraci (a penzionu) *U Jelena*. Tehdejší vlastník podniku předpokládal, že klientelu budou tvořit především zákazníci ze sousedního Polska, kteří se při erotických hrátkách za hranicí budou cítit komfortněji. Děvčata v Nyse však byla zřejmě hezčí, takže vše nakonec skončilo fiaskem a prodejem celého podniku novému majiteli, který červenou lucernu rychle sundal.

Erotika pronikla také na stránky místního tisku. Zprofanovaný týdeník *Naše slovo*, jehož vydavateli byly OV KSČ a ONV v Šumperku, po revoluci samozřejmě skončil a nedlouhé trvání měl i jeho klon v podobě *Moravského severu*. Těžiště obou periodik navíc leželo na Šumpersku a problémy Jesenicka se na jeho stránky dostávaly pouze okrajově. Této „díry“ na trhu využil podnikatel Miroslav Chovanec a v červnu 1991 začal vydávat nezávislý *Jesenický týdeník*.

V tomto periodiku působil jako fotograf bývalý člen redakce podnikových novin Rudných dolů Jeseník František Kyjovský. Ten v dané době nebyl už žádný mladíček a prakticky po celou dobu své umělecké činnosti se intenzivně věnoval fotografování ženských aktů. Nešlo však o žádnou pornografii. Na počátku 90. let měl za sebou několik desítek autorských výstav a jeho fotografie nahého ženského těla se tak vcelku logicky se objevily hned v prvních číslech *Jesenického týdeníku*, stejně jako rozhovor s ním.

Jako soukromý fotograf a podnikatel se František Kyjovský musel věnovat hlavně užité fotografii (reklamy, svatby, školní nebo pasové fotografie), jeho umělecké ambice se tedy projevovaly hlavně v ateliéru, kde pracoval s ženskou krásou.

8.8.1991

KINO

JESENÍK - MĚSTO

• Sobota 10. - pondělí 12. 8. jen v 17.30 hod

DVA NOSÁČI A VIDEO - německý film v české verzi. Bláznivá fantastická komedie plná dobrodružství o jedinečném vynálezu, který umožňuje "vstupovat" do dějů různých filmů.

Vstupné 4, 6, 8, Kčs Mládeži do 18 let nepřístupno

• Sobota 10. - pondělí 12. 8. jen ve 20.00 hod

EMMANUELLE - francouzský film s titulky. Erotický film o mladé ženě diplomata, která z dlouhé chvíle vyhledává milostná dobrodružství, se odehrává v luxusním prostředí Orientu.

Vstupné 6, 8, 10 Kčs Mládeži do 18 let nepřístupno

• Úterý 13. - pátek 16. 8. v 17.30 a ve 20.00 hod

SMYSLNÁ ORCHIDEJ - americký film s titulky. Erotický příběh netypického milostného trojúhelníku v exotickém prostředí Rio de Janeiro. V hlavních rolích Carré Otisová, Mickey Rourke a Jacqueline Bissetová.

Vstupné 6, 8, 10 Kčs Mládeži nepřístupno

ZLATÉ HORY

• Pátek 9. a sobota 10. 8. ve 20.00 hod, neděle 11. 8. v 17.30 a ve 20.00 hod

BRUTÁLNÍ NIKITA - francouzský kriminální film. Členka pankáčské bandy Nikita zabije policistu, a pod nátlakem se stane agentem, vrahem ve službách státu. Film s titulky.

Vstupné 8, 6 Kčs Nepřístupno

• Středa 14. 8. v 17.30 a ve 20.00 hod

MAGICKÁ HLUBINA -

podlehli kouzlu pod mořskou hladinou.

Vstupné 8, 6 Kčs Přístupno

• Čtvrtek 15. 8. ve 20.00 hod
CESTA ZHYČKANÉHO DÍTĚTE - francouzský film vyznamenaný Césarem. Jean Paul Belmondo tulákem po všech kontinentech. Mluveno česky.

Vstupné 8, 6 Kčs Přístupno

KINO MLADÝCH

• Sobota 10. 8. v 15.00 hod
FINIST - JASNÝ SOKOL -

sovětská hraná pohádka.

MIKULOVICE

• Pátek 9. 8. v 17.00 a ve 20.00 hod
KRIMINÁL - v hlavních rolích filmu USA Sylvester Stallone a Donald Sutherland. Fyzické a psychické peklo z rukou vězeňského tyрана.

Vstupné 8, 10 Kčs Mládeži nepřístupno

Foto Fr.Kyjovský

Erotika
na stránkách
Jesenického
týdeníku.
Zdroj: F. Kyjovský.

Většinou nešlo o profesionální modelky, ale o dívky z ulice. Výsledek pak závisel na tom, jak byly jeho múzy odvážné. Buď vznikly jen lehce erotické portrétní fotografie, nebo skutečné akty decentně zobrazující krásu ženského těla, v té době samozřejmě zcela přirozeného bez zásahů plastických chirurgů nebo úprav ve fotoshopu.

Erotika na stránkách Jesenického týdeníku. Zdroj: F. Kyjovský.

Na pole erotiky vstoupil *Jesenický týdeník* rovnou s těžkým kalibrem. Nahá ženská těla se stala nedílnou součástí prvních čísel nového periodika, postupně je však vystřídaly spíše glamour portrétní fotografie, z nichž erotika sice vyzařovala, ale s nahotou neměly prakticky nic společného. Tato proměna vykrytalizovala na podzim 1992 v soutěž

Hříšný tanec na Miss mokré tričko. Zdroj: F. Kyjovský.

čtenářů, kteří na základě portrétních fotografií volili *dívkou měsíce*. Oceněná slečna následně získala nějaký drobný dar od sponzora. Věk dívek na fotografiích se většinou pohyboval mezi 15–20 lety. Dívky měsíce se staly součástí všech čísel ročníku 1993 a v posledním čísle tohoto roku vyšel přehled všech dvanácti vítězek. V dalších ročnících se fotografie mladých dívek z *Jesenického týdeníku* postupně vytrácely a nepravidelně se s nimi lze setkat naposledy v ročníku 1996.

Erotika se na stránky *Jesenického týdeníku* vrátila až v roce 2000, byť tentokrát jen na poli reportáže. V tomto roce totiž odstartovala soutěž *Miss mokré tričko*, která se pak ještě třináctkrát konala každé léto v rekreačním skiareálu na Miroslavi. Prostředí, známé především milovníkům lyžování, se po přelomu milénia stalo vyhledávaným i během léta, neboť zde každoročně probíhaly různé koncerty a festivaly (vystoupila zde např. skupina Katapult, František Nedvěd, Jan Neckář nebo Petr Spálený).

Soutěž *Miss mokré tričko* sice v prvním ročníku probíhala v poněkud improvizovaných podmínkách (pódium s moderátorem a dýdžejem bylo na vlečce, před ním pak bylo umístěno nižší dřevěné pódium se sprchou a vystupujícími), ale desítka „studentek“ v úvodním roce přilákala pod sjezdovky přes 700 diváků lačnicích po mimořádné atrakci. Alkohol tekł proudem a odvážné dívky se představily nejen během rozhovoru s moderátorem, ale hlavně v tanci. Ten probíhal nejprve „na sucho“ a posléze i pod sprchou. Zátímco v první fázi soutěže byly ještě, byť vyzývavě, oblečené, pod sprchou již vystupovaly jen v tričku a kalhotkách. V bavlně, jež pod vodou ukázala holou realitu, byla navíc řada děr. Přestože většina účastnic tvrdila, že jde o jejich první zkušenost

Nástup soutěžících na *Miss mokré tričko* 2007. Zdroj: J. Škoda.

s takovým vystoupením, ve finále ty nejdovzrážděnější své mokré tričko za frenetického jásotu publika dokonce odhodily. „Laická“ porota, složená ze zástupců sponzorů pak vybrala vítězku a odměnila ji hodnotným darem.

V obdobném duchu pak soutěž probíhala i v dalších ročnících. Bylo postaveno již stabilní pódium a z *Miss mokré tričko* se stala masová zábava s lechtivým podtextem (jakýsi pivní festival okořeněný erotikou). Hlavním problémem pořadatelů nebyl ani tak nedostatek „vysokoškolaček“ toužících po zajímavé odměně, jako spíše počasí. Lyžařské středisko ani uprostřed léta není ideálním místem pro nahotu, natož pak v době chladnějších dnů. Dívky pod sprchou sice zachránila teplá voda, ale u diváků pod širým nebem to bylo horší. Zahřát je tak musely nejen vlnadné dívky, ale hlavně diskotéka, která po erotické show následovala a trvala obvykle až do brzkých ranních hodin.

Počet platících příchozích byl přitom pro pořadatele rozhodující. Do určitých problémů se organizátoři akce dostali v okamžiku, kdy se show stala vyhledávaným zpestřením života mladistvých z širokého a dalekého okolí. Ani ne tak z toho důvodu, že by snad pohled na (polo)nahé ženské tělo mohl ještě nějak negativně ovlivnit jejich vývoj, jako spíše kvůli zákazu prodeje alkoholu této věkové skupině. Omezen tak byl vstup mládeže pod 18 let.

Aby byla soutěž genderově vyvážená, v době rozhodování poroty následovalo spontánní klání *Mokré trenky*, do něhož se hlásili vystupující z řad diváků. Jako každá show se ale i *Miss mokré tričko* časem okoukala, nezachránila ho ani přítomnost krále českého porna Roberta Rosenberga v roce 2012. Ještě o rok později proběhl na Miroslavi „celovečerní moderovaný program plný soutěží a vystoupení,“ ale jednalo se již jen o labutí píseň erotické show, která byla na počátku milénia každoroční součástí jesenického léta.

Krásné dívky z Jesenicka pohraniční region také úspěšně reprezentovaly v celostátních soutěžích, v nichž vrcholem erotiky byla promenáda v plavkách. Jako první mezi elitu pronikla Martina Rabenseifnerová, která v karlovarském finále Miss

ČR 1995, konaném v Grandhotelu Pupp, patřila k nejkrásnějším dívkám. Do nejuzšího výběru dvacíti finalistek se v roce 2003 dostala rovněž Alena Bohdálková. Ta však již dva dny po vyhlášení výsledků musela čelit skandálu s pornografickými snímky, které před soutěží nafotila. Nahé snímky byly totiž pro dívky soutěžící v Miss ČR zapovězené a v roce 2003 stály korunku i nejkrásnější dívku ČR roku 2001 Dianu Kobzanovou, poté co nafotila sérii žhavých aktů pro pornografický časopis *Leo*. Protože však Alena Bohdálková na stupních vítězů neskončila, vyšuměla její kauza do ztracena. Třetí dívkou z Jesenicka, která dokonce získala korunku první Vicemiss ČR, se v roce 2007 stala Veronika Pompeová.

Porevoluční hlad po erotice byl postupně nasycen a o ústup nahoty z médií a kulturních akcí se postaral internet. Dostupnost virtuální erotiky způsobila přesun zájmu před obrazovky monitorů. Zrušen byl sexshop, minulostí se staly festivaly *Miss mokré tričko* a koronavirus uzavřel i *Night Club Jeseník*. S nahým ženským tělem se tak dnes obyvatelé kraje pod Pradědem mohou opět setkat jen v soukromí svých ložnic nebo v podobě uměleckých aktů na různých výstavách sochařů, malířů nebo fotografů.

Pavel Macháček (*1962) se dlouhodobě zabývá historií Jesenicka, především obdobím 20. století. Je autorem řady publikací (nejnověji vydal dva díly knižní série Zmizelé Jesenícko). V současné době pracuje jako odborný pracovník ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

» mach.hacek@seznam.cz.

Sex a láska v Olomouci let padesátých

MILAN BLAHYNKA

Na jaře 1951 jsem obstál při přijímacích zkouškách na Filozofickou fakultu Palackého univerzity ke studiu bohemistiky a ruštiny. Chtěl jsem k české literatuře a jazyku estetiku, kde přednášel profesor Bohumil Markalous, známý jako spisovatel pod pseudonymem Jaromír John, jehož *Večery na slavníku*, *Moudrého Engelberta* a zejména *Dořiny milence* jsem obdivoval, ale přestup z ruštiny na estetiku mi povolili až o rok později, podle zákona schválnosti až po smrti velkého prozaika a profesora. Díky velkorysosti děkana Jaromíra Běliče byl jsem navzdory „odvolání ze studia“ (nelíbil jsem se horlivým svazákům v Kyjově, kde jsem maturoval, hlavně jednomu, jemuž krasavice třídy odpírala svou přízeň, zatímco jemu se mylně zdálo, že mně ne) zapřesán do prvního ročníku, dostal ubytování v koleji a absolvoval jsem jako většina kolegů z ročníku během září měsíční brigádu na pile ve Šternberku, která dodávala univerzitě dříví na budování kolejí. Na pile jsme se nepředřeli, nosili a překládali jsme desky, trámky a na trácích jsme taky klábosili. Skamarádil se se mnou Olomoučan Honza Chytil, který se hlásil na germanistiku, a ve mně právem viděl venkovského jelimánka,

jehož je třeba zasvětit do poměrů v městě kasáren, kostelů, asi sedmi kin, dvou divadel, dvou koncertních sálů, nespočet škol a hlavně hospod všeho druhu. O jedné, na Žerotínově náměstí, kde tehdy ze zabraného alumnátu zřídili pedagogickou fakultu a jednu kolej, mi prozradil, že má přezdívku *U Plechové píči*. Když jsem mu řekl, že bydlím v nově zřizované koleji na konci Kateřinské ulice, moc se smál: „*To byl ještě loni minutový hotel, a tam se děly věci.*“

Říkal, že se podnik sexu zasvěcený jmenoval (zdálo se mi, že se mu jen tak říkalo) *U Koníčka*. Na koleji jsem bydlel v jednom pokoji, čtyřáku, spolu s kolegou, jehož jméno mi nadobro vypadlo z paměti (kašlal na přednášky i semináře a brzy studium vzdal), s Jaroslavem Krejčím z nedalekého Žerotína (obětavým čestným komunistou – i takoví byli, právě proto po srpnu 1968 vyhozeným docentem historie, potom dokonce i vězněm a exulantem, nakonec profesorem na univerzitě ve Vídni) a s Vladimírem Justlem (po studiu redaktorem Státního nakladatelství krásné literatury, po čase přejmenovaného na Odeon, a šéfem poetické vinárny Viola). Kolej byla koedukační a kvetla tam neprodejná láska, vznikala studentská manželství

Dnešní podoba někdejší vysokoškolské koleje UP v Kateřinské ulici. Zdroj: archiv autora.

a taky děti. Jaroslav mizel na víkendy do Žerotína, kde se usilovně činil na vybudování družstevního kravína, a o jeho milostném životě nevím nic. Zato mám v živé paměti, jak jsem o nedělních večerech, když jsem se vracíval od maminky z Kyjova, pravidelně zastihoval Vladimíra v posteli pod jednou dekou s některou z lepých hvězd našeho ročníku, zejména často s posluchačkou dějin umění a estetiky; ta pak spolu s manželem v roce 1968 emigrovala z univerzity v Prešově do Velké Británie, našli tam oba místo a na univerzitě v Belfastu (paradoxně díky teroristickým útokům). Vladimír byl v prvním ročníku nejstarší (z fildy na Karlově univerzitě ho jako aktivního lidovce po Vítězném únoru vyhodili a po třech letech v kanclu – jak říkal – Hutní prodejny byl zázrakem jménem slušní lidé přijat ke studiu v Olomouci). Holky se na něho přímo lepily jako včelky na med. Neměl na fakultě konkurenci. Přičítal to svému ráčkování. Když se díky konzultacím u docenta nebo profesora

ortopedie Ohnesorga úspěšně pokoušel vady v řeči zbavit, aby šel příkladem recitátorkách a recitátorům, své doživotní péči o umělecký přednes, vzal si do hlavy, že mu to ubírá na přitažlivosti, a ke svému rrr se natrvalo vrátil.

Vladimír Justl byl vyspělejší než my všichni v ročníku nejen ve věci erotiky. Až v *Ozvučích času*, v knize rozhovorů, které s ním vedl profesor UK Jiří Holý, jsem se dočetl o koleji *U Koně* (jak jsme ji nazývali) víc než jsem celá desetiletí znal od Honzy Chytila. Rodák z Kladna Vladimír, celým životem spjatý s Prahou, o historii „naší“ koleje zvěděl víc než rodilý Olomoučan:

„Bydleli jsme U Konička, v Kateřinské ulici. To je bývalý bordel. Byl tam proto, že naproti byla tržnice. Oni tam chodili z venkova prodávat prasata a jiné dary kraje. A když byli napakovaní, tak šli do tohohle, útočiště...“

Kolej na podzim 1951 voněla novými nátěry, byla čerstvě vymalována a díky tomu, že tam nebyla vrátnice, kde by kdokoli kontroloval, kdo tam vchází a odchází (měli jsme klíče od vchodu), byl to dům, kde jsme nejen spávali a taky se učili, ale byla to také univerzita sexu.

Genius loci té budovy byl pohříchu erotický. A nevyprchal ani po dvaceti letech. Na začátku 70. let, kdy se budově dostalo bystý a názvu *Kolej Marušky Kudeříkové*, právě tam otěhotněla (žel a na štěstí nikoli se mnou) ve svém prvním ročníku má správně drzá, krásná a chytrá kamarádka, která v 80. letech odjela lyžovat do Švýcarska a dosud tam žije a vzpomíná, dítě z Kroměříže, na olomoucká léta.

Sexuplný genius loci koleje v Kateřinské nevyvanul ani po sedmdesáti letech. Těsně před první vlnou koronaviru jsem předváděl pamětihodnosti

Olomouce své možná poslední krásné kamarádce, které jsem se kdysi přiznal, co pro nás znamenala jedna kolej. Šli jsme od Šantovky, a když jsme se přiblížili k bývalé koleji, má kamarádka, která ví o sexu vše a sexování je jí skoro vším, zhluboka se nadechla a řekla: „*Tady to je. Tady je ta kolej, na kterou, nepolepšitelný děvkaři, stále vzpomínáš.*“

Kapucínskou

Z Kateřinské ulice se dalo k filozofické fakultě v Křížkovského ulici dojít na podzim 1951 stejně jako dnes dvojí cestou: od nároží Kateřinské a původního i dnešního Dolního náměstí (za války náměstí Herrmanna Göringa, 1945–1990 Rudé armády) buď přes celé náměstí, horní kousek náměstí původně i dnes Horního (1919–1939 a 1945–1955 Masarykova, za Protektorátu Adolfa Hitlera, 1955–1963 Stalinova, 1963–1990 Míru), pak ulicí za všech režimů od roku 1841 Ztracenou, potom tehdy i nyní Denisovou a přes náměstí tehdy i dnes Republiky (za monarchie Františka Josefa, za německé okupace Horsta Wessela) do cílové ulice Křížkovského, anebo z rohu Kateřinské hned do kopce ulicí Kapucínskou (jen 1961–1990 byla v rámci boje proti opiu lidstva přejmenována na Starou), pak od roku 1877 trvale Purkrabskou, náměstím Žerotínovým (jen za války Na hradě, Juliusberg) a potom kouskem ulice Sarkandrový a ulicí Božího těla (až od roku 1961 dosud Mahlerova a Univerzitní – aby Olomouc byla ušetřena opia lidstva) do ulice Denisovy a dál jako v první variantě.

Na fakultu jsem chodil přes celé Dolní náměstí, na jehož horním konci jsem si kupoval i vypil půllitr mléka, na které jsem měl v době stále ještě přidělového systému lístky díky kalcifikátům na plicích, jimž jsem vděčil i za osvobození

od tělocviku. V mlékárně bylo živo. Fronta žen na mléčné produkty probírala chřípku hereckého idolu olomouckých dam Josefa Beka i kostýmy hereček v právě hraném *Othellovi*. Na rohu Horního a Dolního náměstí byla skříňka vystavující čerstvé číslo *Rudého práva*, kde jsem se už v září cestou na elektriku k vlaku do Šternberka dočetl o degradaci generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského na místopředsedu vlády a v listopadu o jeho zatčení, mezitím o dění doma i ve světě v jediné správném podání, takže jsem nemohl být podezříván, že neodbírám noviny „největší a nejčtenější“, jak se tehdy vyžadovalo. Cesta na fakultu (stejně jako den na přednáškách) byla prosta jakékoli erotiky a bez ní byla i doba na fakultě, kde na styky

Provoz v dnešní Kapucínské ulici. Zdroj: archiv autora.

mezi posluchačkami a posluchači bedlivě dohlíželi svazáctví funkcionáři, kladně hodnotící styky pouze soudružské. Tomu nechtěly rozumět dvě svobodomyšlné kamarádky, které se po skončení druhého semestru za pobytu v univerzitním rekreačním středisku kdesi u polských hranic „spustily“ s partou mediků (mj. předvedly na stole stripýz), a na to i na další hříchy doplatily vyloučením ze studia.

V areálu filozofické fakulty pod rektorátem byla menza pro všechny čtyři fakulty. Bavili jsme se tím, že jsme se učili bezpečně rozpoznat, z které fakulty jsou: v jídlu nebyl žádný výběr, volba byla zredukována jen na počet knedlíků, bezmála každodenní přílohy: medičky volaly sedm i osm, holky z přírodovědecké fakulty čtyři, pedagožky průměrně tři a naše kolegyně většinou dva. Tato registrace (ten termín jsme ovšem tehdy neznali, dostal se do oběhu až z Kunderových Směšných lásek) jako základ případné nám většinou nebyla k ničemu, tehdy i krasotinky spěchaly na přednášky, semináře, praktika, rozesetá po celém městě.

Ještěže se na podzim brzy stmívá. Na kolej jsem se vracíval přes Žerotínovo náměstí už za tmy tmoucí, zostřené častými výpadky proudu. A když jsem zahrnul z Purkrabské do Kapucínské, octl jsem se v jiném světě, zvláště když v Purkrabské se „*snoubila absolutní tma se šerem,*“ jak se později zpívalo v Semaforu. V Kapucínské plála tu nad okny či dveřmi, tu za okny zchátralých domečků (ze středověku?) červená světla (svíček nebo někde snad plynových lamp?), iluminace poněkud jiného kouzla než u svítících vil a řadových domů dnes v adventním, vánočním a novoročním čase. O něčem takovém jsem předtím jen čítal v překladech francouzských a německých románů, přesvědčen, že nic takového nikdy nemohu uvidět na vlastní

oči. Za některými okny byla i v tom dáblském osvětlení i tvář. Pro osmnáctiletého (jemuž připadají i dvacetileté ženy nemožné staré) byl to šok. Ani jediný mladistvý obličej. Strhané rysy. Smutek v očích. Fantazie se mi rozjela na plné obrátky: mladá krásná stvoření, která se dala nebo byla dána na nejstarší řemeslo na světě, jistě hýří, smějí se, řadí v hloubi interiérů, kam není vidět. To, co je za okny, to už je jen truchlivý odpad.

(Po sedmnácti letech, v létě 1968 se mi podařilo nahlédnout v Izmiru do uliček prodejné lásky, obehnaných vysokou zdí s bránou jako do našich cukrovarů. Mnoho úpravných domečků, v přízemí čekárna jako u holiče nebo zubaře, nahoře pokojíky. Na zdi ceník. Ceny mírné. Občas se ukázala a prošla, aniž vzbudila větší zájem, pohledná dívka nahoře bez, dole téměř bez. Úspěšnější byly zralé až přezrálé ženy, stačilo, aby vykoukly. Šlo to rychle, za pár minut další pán na holení. Ve vchodech jiných domečků, jak praví oplzlá píseň, „*měly kurvy výstavu*“. Divná věc, ani tam mládí nebodovalo. Nabízelo se marně. Znejistěl jsem: bylo tomu v Olomouci na podzim 1951 jinak?)

Ale zpět do podzimu 1951. Když jsem prošel neuvěřitelnou Kapucínskou jako jiným světem poprvé, byl už Vladimír v pokoji a udiveně na mne zíral: „*Co ti je, celý hoříš.*“ Podíval jsem se do zrcadla. Byl jsem opravdu celý rudý. Zimou na ulici? Rozrušením? Studem? Nepřiznanou žádostivostí? Dodnes nevím. Ale kdykoli slyším Suchého a Šlitrovu písničku *Zčervená / zčervená / když jí hladím / ramena / přečetla si / někde asi / co to znamená*, vybaví se mi – aniž kdo mi hladí, aniž komu sám hladím ramena nebo jinou část těla – Kapucínská z mého prvního podzimu v Olomouci a nevím, nevím, co to znamená.

S Nerudou v pohraničí

V létě 1952 jsme s Vladimírem a jeho zásluhou (okouznil i úřednice na děkanátě) dostali dvoják v koleji bývalého bohosloveckého semináře na Žerotínově náměstí. Bydlení tam nebylo zcela bez problémů, pod okny snad pětipatrové budovy se vylamoval do skály dynamitem protiletický kryt v obavě před nukleární válkou a měli jsme příkaz v šest otevřít okna a vypadnout z pokojů. Hrozilo, že kámen z odstřelu nás může i zabít. Kapucínská už nebyla na trase k fakultě a zpět. Chodili jsme jinudy, někdy i povinně, například když skonala generalissimus nebo Klema, který měl podle Halase pod čepicí; to jsme ročník za ročníkem napochodovali na Stalinovo náměstí, kde se povinně, ale i nepovinně plakalo, jak kdo. Za nekonečných řečí jsem počítal v zástupech univerzitní krásky. Byli jsme už ve čtvrtém semestru a optal jsem se Honzy Chytila, neví-li, kdo je tamta oslňující exotická holka v řadách prváků? *„Kdeže, je to Tamara z Olomouce, ale máš to marný, už je vdaná.“* Kromě toho, fascinující příklad osobností, jakými byli bohemisté Oldřich Králík, Jaromír Bělič, František Kopečný a mladší Miroslav Komárek, anglisté Ladislav Cejp a Jiří Levý, germanista Pavel Trost, klasičtí filologové Karel Janáček a Julie Nováková, historikové Josef Polišínský a František Kutnar, strhl nás k tak intenzivnímu studiu, že už jako posluchači jsme publikovali i ve vědeckých sbornících a časopisech, dva z nás byli už před státnicemi asistenty, pracovali jsme na edicích a já se stal redaktorem pro beletrii ve vznikajícím Krajském nakladatelství Olomouc. V tradici přednášek pro veřejnost, kterou v Olomouci rozvíjel profesor estetiky a prozaik Markalous-John, pokračovala navenek

oficiální *Společnost pro šíření politických a kulturních znalostí*. S přednáškami o Wolkerovi, Haškovi a jiných už klasických autorech jsem byl vyslán přednášet do různých míst kraje Olomouc.

V roce stého výročí narození Jana Nerudy měl jsem pohovořit o živém odkazu autora *Písní kosmických* i mistrných fejetonů ke spoluobčanům v pohraničí. Jako vždy nás posadili do auta tři. Na první destinaci jako jindy vystoupil lékař, tentokrát gynekolog, na něhož čekal už předplněný sál. Pak následovala jiná obec, kde v kulturním domě našel mnoho pozorných posluchačů pracovník z hvězdárny. Nakonec jsme přistáli v nějaké hospodě, kde na besedu o literatuře obvykle přišlo pět šest lidí (kupodivu téměř nikdy kantoři z místní školy a žádná mládež) a u kamen podřimovalo pár důchodců, protože v lokále bylo teplo. Nic lepšího jsem nečekal ani v pohraniční vsi, do níž jsem byl dopraven s Nerudou, text přednášky v kapse, připraven promluvit spatra a z paměti říci pár slok, to obojí spolehlivě zabere. Za hodinku budu hotov, někdo zarecituje kousek balady nebo romance, který si pamatuje ze školy ještě za císaře pána, a pojedem pro astronoma, který spěšně odpoví na poslední dotazy, a pak hodinku vyčkáme, než se gynekolog vyprostí z obležení ženami, jimž poradí jak otěhotnět nebo naopak, a co dělat s bolestmi.

Zkraje podzimu 1954 bylo na poslední osvětové štaci vše jinak. Už z venku bylo slyšet hluk z velké hospody. Zájemci o literaturu?

Naopak. Rota vojáků vyslaných na sklizeň brambor a jakési dívky a mladé ženy mezi nimi; že by taky na brigádě?

Na stolek mi postavili minerálku, byl jsem uvítán, představen (*„tady soudruh z univerzity...“*)

Kdo by to řekl, že v této ctihodné budově na rohu Žerotínova náměstí a Panské ulice prosperovala hospoda vulgárně zvaná krčma. Zdroj: archiv autora.

a užuž jsem spustil, když ke stolku přišli dva mluvčí vojska, slušně civilně pozdravili a tiše pravili:

„Víme, že máte řeč o jakémisi klasikovi, ale my zme celý den na zmrzlém poli vybírali erतेple a nějaký Neruda je nám s prominutím fuk a chcem se spíš bavit. Jsou tu holky na převýchově k socialistické mravnosti, aby se naučily počestně žít, a ne se živit pěkným tělem. Vyberte si dvě fajňácké a na literaturu dnes zapomeňte. Vedle je prázdná cimtra s válenkou jak letiště, ta je pro naše lampasáky, kteří jsou dneska kdoví kde. Všichni si to užijem. Je tu jen politruk a ten chce hlavně klid. Holky vám budou po vůli, dělají všechno, a jak.“

Vyrazilo mi to dech. Zadíval jsem se směrem, kde seděl u stolku při zdi politruk roty, který mě s místním osvětářem vítal a představil. Osvětář zmizel pro jistotu asi domů a politruk buď předstíral, že zmořen prací a plněním úkolů usnul, anebo vyčerpán nějakou ďáblíci, která si ho vzala do parády, usnul doopravdy. Jenže, není to na mne past? Měl jsem nějaké vroubky a není tohle zkouška, tedy prověrka, zda jsem hoden nadále studovat? Co když politruk jen předstírá, že spí jak pařez, a naopak bdí a číhá? Vzpomněl jsem si na Černyševského román *Co dělat*.

Dvě tři holky se zdály už z dálky moc pěkné, moc žádoucí. Jak později říkával básník a prozaik Josef Kebza: *„Stály by za hřích.“* Taková příležitost se neopakuje. Zdravotní riziko je roku 1954 už jen minimální, politické o to větší. Ale hlavně, co se u nás utají?

Navrhl jsem a prosadil kompromis. Přednášku radikálně zkrátím a tři čtyři první řady vojáků vpředu klímajících, kterým je všechno jedno, zůstanou, postačí jako alibi. Stalo se, vzal jsem život a dílo velikána hopem, ocitoval začátek jeho epigramu *„Bravo páni literáti / dejte pozor na ženské...“*, to se zřejmě zalíbilo politrukovi, který se už probral a podobně jako já si nevěšmal dění v přítmí vzadu, kde panoval čilý ruch, snad nevinné dvojice, možná zběsilý grupáč.

(Takový ruch i s vůní rybiny jsem později zažil v Oděse v jednom hlubokém vchodu do rozlehlého domu naproti opeře; do ní prý chodil už Puškin, když byl v Oděse ve vyhnanství. Tam jsme se uchýlili v průtři deště, stejně jako už před námi do tmy vzadu nějaké holky s matrósí. Chvilí nám trvalo, než jsme porozuměli; rybina k nám nedoléhá od nedalekého černo-Černého moře, které osvětlovaly blesky

a bičoval přival deště, ale ze tmy za námi. Vzpomněl jsem si na svého Nerudu v pohraničí.)

Politruk byl vrcholně spokojený, krátce zhodnotil „*besiedku naozaj aktuálnu*“ (besedu? názory z publika ani dotazy veškeré žádné) a vřele mi děkoval.

Z přítmi vzadu se vynořil šofér tudora z krajského kulturního střediska, zjevně rozmrzelý, že přednáška skončila nějak brzy, ale jinak rovněž nadmíru blažený, a s pocitem řádně odvedené práce nabrali jsme cestou astronoma a gynekologa a jeli do Olomouce.

Kde se vzalo tolik mladých hezkých holek, které se daly na nejstarší řemeslo? táhlo mi hlavou. Kdy je v zájmu socialistické morálky pochytili? Asi ne dřív, než vybrali kláštery a než řeholníky a řádové sestry, pro novou mravnost patrně mnohem nebezpečnější, svezli daleko od očí budovatelů šťastných zítřků. A kam se poděla ubohá stvoření z Kapucínské? Konečně kam ty nebohé, a přesto veselé dívky a mladé ženy nastoupí po tak důkladné převýchově v pohraničí?

Po pár letech jsem se zastavil s tou, co stále žije ve Švajcu, na aperitiv v nejmenovaném olomouckém bistru. Šumná barmanka nám přihrála

gin-fizz, omrkla tu, co přišla se mnou, a mne se zeptala jako starého známého (byl jsem v tom bistru poprvé): „*A dopovíte mi to o Nerudovi, jak si literáti mají dát pozor na ženské?*“ Opáčil jsem: „*A co vy?*“ Usmála se a řekla: „*Jede se dál.*“

A abych dopověděl nedávný zážitek z procházky po Olomouci. Když jsem ukázal kamarádce budovu kněžského semináře, kde byla v padesátých letech kolej (ve které jsem prožil rok) a v jejíž aule byla roku 1989 promována má dcera na *Medicinae universae doctor(ku)*, a když jsme se dostali pak na roh Kapucínské, nadechla se, miláček, podruhé, a aniž pohlédla na tabulku s názvem uličky, začenicchala a zeptala se: „*A není tohle ta tvá slavná Kapucínská?*“ Genius loci olomucensis.

P. S. Upozornil mě profesor Fiala (jehož jsem poprosil, aby si mé vzpomínání přečetl), že se osud koleje, dříve bordelu v Kateřinské ulici, naplnil předáním budovy Cyrolometodějské teologické fakultě, která tam vybuduje své centrum vědy a výzkumu a údajně bude provozovat zkoumání, zda modlitba napomáhá uzdravení a vice versa.

Milan Blahynka (*1933), absolvent bohemistiky a estetiky na FF UP, pracoval až do důchodu (1992) v Ústavu pro českou (pak i světovou) literaturu ČSAV, většinou externě učil na fakultách v Olomouci, v Ostravě a v Praze; editor a interpret díla V. Nezvala, V. Vančury, J. Johna, V+W, M. Kundery, J. Suchého aj.

» milanblahynka@seznam.cz

Člověka pro ráj jsi stvořila znova

FRANTIŠEK VŠETIČKA

V listopadu 1904 opouští Stanislav Kostka Neumann Prahu a svou manželku a s novou láskou odchází do Vídně. Pobyt v metropoli je značně nepříznivý, takže v květnu 1905 se oba ocitají v Řečkovicích u Brna, kde žili rodiče básníkovy nové družky. Oba milenci se přikláněli k anarchistické ideologii a vyznávali volnou lásku (dceru Soňu navíc nedali pokřtít). To ovšem pobuřovalo klerikální kruhy Řečkovic, takže po dvou letech byla dvojice z obce úředně vypovězena. Uchýlili se do blízkých Bílovic nad Svitavou. V tomto přírodním prostředí Adamovských lesů setrval Neumann až do května 1915, kdy musel narukovat a vypomoct senilnímu mocnáři vyhrát válku. Anarchistická dogmata, která básník již dříve opouštěl, vzala za své, když se krátce před narukováním oba sezdali. Anarchistické předsevzetí ustoupilo praktické možnosti zajistit budoucnost možné vdovy.

Neumann prošel v moravském období velkou změnou, opustil symbolistně dekadentní východiska a podstatným způsobem oprostil svou poezii. Během válečného básnění mu vycházejí tři závažné sbírky – *Knihy lesů, vod a strání* (1914), *Bohyně, světice, ženy* (1915) a *Horký van a jiné básně* (1918,

s ilustracemi Josefa Čapka; převážná část sbírky zařazena později do *Knihy erotiky*). Názvy druhé a třetí sbírky spolu s titulem souboru *Knihy erotiky* naznačují u Neumanna i proměnu tematickou – převládá u něj poezie milostná a erotická. Sbírec *Horký van* dominuje báseň Renouveau, jejíž jednotlivé strofy zakončuje refrénovitě jménem své nové lásky. Třetí strofa, poslední, zní:

*Tys do mlhy vzkřikla zvonci hlasu,
až mlha v duhy slila se rosných krůpějí,
ty celičkou svou skutečnost slunečného jasu
jsi vroucím gestem dala na místo nadějí.
Netřeba doufat, netřeba snít,
je možno, možno, možno žít:
člověka pro ráj jsi stvořila znova,
Boženo Hodačová.*

Nejen tato báseň, ale celá sbírka je básnickým oslněním ženské krásy a milostného vztahu mezi mužem a ženou.

V čase, kdy Neuman přibyl na Moravu, probíhala rusko-japonská válka, která vzbudila nemalý zájem o Japonsko a jeho kulturu. Tento zájem se objevil také u básníka, jednak v jeho fejetonech,

jednak v poezii. V roce 1910 a 1911 publikuje časopisecky řadu milostných japonik, které jako celek tvoří pod názvem *Třešňový sněh* jeden oddíl v *Knize erotiky* (časopisecké ukázky naznačují, že původně byl *Třešňový sněh* zamýšlen jako samostatná sbírka). Jde o vytríbenou poezii, plnou obdivu k japonské krajině, a především k ženě. Viz např. vstupní čtyřverší básně Támána ze Suje:

*Líbezná dívka, Támána ze Suje,
má ňadra kypící a útlé boky
jak tílko včelí, něžné písňe sloky,
a její líčko krásu vyzařuje,*

*že člověk mimoděk se zastavuje
neb obrací k ní nesmělé své kroky,
když ňadra kypící a útlé boky
na prahu stanou, oko poceluje.*

Cyklu *Třešňový sněh* vtiskl Neumann sonetovou formu, klasické japonské básnické žánry jako haibun, haiku a další česká literatura ještě neznala.

Neumann byl básník proměn, dosáhl-li virtuozity v jedné sféře, okamžitě ji opouští. Tak se stalo i s jeho erotickou poezií, kterou souběžně začal proměňovat v epicky laděné básně s ženskou tematikou, jež roku 1915 zařadil do souboru *Bohyně, světice, ženy*. Proměnila se částečně nejen tematika, ale také technika verše, jenž se značně rozvolnil. Neumann si zvolil celou řadu postav, mytických i reálných, jež pozměněným veršem portrétoval a oslavil. Všechny jsou voleny ze světové mytologie a historie, pouze Lubuša je česká. K nejpůsobivějším patří Saskia van Uylenburgh, jejíž nahota se stala předmětem malířova zájmu.

Předmět zájmu je vyřčen už v titulu, kdežto malíř je charakterizován pouze svými vlastnostmi:

*Divoch z mlýna, syn slunce, větru a lijáků,
s křídly jako ten větrník mávajícím vzduchem,
jeden z velikých milenců a velikých pijáků
okouzlený temnosvitu věčně krásným vzruchem.*

Celá báseň má 93 veršů a tvůrcovo jméno poprvé a naposled padne až v jejím explicitu:

*Žije, panuje, kvete v kruhu přešťastných žen,
kterým svatozář krásy utkal geniů sen;
její jméno sladké jak ptačí chvála vesny,
její obraz odsouzený ustavičně hořeti
budou žítí pro všechny, jimž krása kyne ve sny,
dokud nezmizí z věků, nezhasne z paměti –
Rembrandt.*

Po Neumannově návratu z války dochází v jeho vývoji k další proměně, radikalizuje se a stává se, žel, stoupencem komunistické ideologie. Jeho názorový vývoj není ani potom jednoznačný, do jeho tvorby se i tehdy vrací milostná a erotická tematika. Tvoří ji nejen sbírka *Láska*, ale rovněž jeho *Dějiny lásky*, *Dějiny ženy* a *Jošiwara*, japonské město milování. Nejde o žádné brožurky, neboť např. *Dějiny lásky* mají šest dílů a celkem 2 232 stran. *Dějiny ženy* jsou čtyřdílné. Za pozornost stojí, že v *Dějinách lásky* se skrýval pod pseudonymem Hynek Záruba a Jiří Votoček. Prvnímu přisoudil dokonce doktorský titul. Neumannovo utajování bylo záměrné z několika důvodů. Všechny tyto publikace vyšly ve dvacátých letech a stále ještě představovaly v určitých vrstvách odvážnou a provokativní látku. V neposlední řadě šlo však

také o kompilace a rovněž o zdroj obživy, vítaný a přiléhavý.

Osobní poznámka: pisatel těchto řádků byl v padesátých letech posluchačem Filozofické fakulty Univerzity Palackého, kde součástí výuky byla i vojenská příprava. V rámci této přípravy se během prázdnin konaly pobyty a služba ve vojenských zařízeních. V létě roku 1956 jsme byli odesláni do palebního postavení u Bílovic nad Svitavou (jen tak mimochodem se tam se mnou komíhali Jiří Pištora, Josef Galík, Dušan Žváček a Lubomír Smiřický). Vzhledem k tomu, že jsem se tehdy připravoval na diplomovou práci o Neumannovi, tak jsem už věděl, že ve vsi žije Božena Hodačová-Neumannová. Asi čtyřikrát jsem ji navštívil, obvykle na černo dírou v plotě. Návštěvy to byly dosti roztodivné. Pozitivní bylo, že se člověk dostal do civilního prostředí, navíc stará paní vařila dobrou černou kávu. Pro svou diplomku jsem nevyzískal nic, poněvadž Neumann v jejím podání

byl pěkný darebák a přibližně stejně hovořila hostitelka o svých uměleckých vrstevnicích (velmi negativně o obou Čapcích, zejména o Josefovi). Sedávala obvykle na starém kostnu, do něhož bušila, dodávajíc, že tam je skryta všechna ta pravda. Po listopadové revoluci tuto pravdu pod názvem *Byla jsem ženou slavného muže* vydal pravdivý brněnský Host.

Ve Vídni bydleli Stanislav K. Neumann s Boženou Hodačovou v desátém okrese v Ettenreichgasse 4 v druhém poschodí. Jejich bílovický pobyt se nacházel v dnešní Husově ulici 3, tehdy V Uličkách 3 u hostinského Františka Pochopa. Božena Neumannová po rozchodu s manželem žila v Komenského ulici 407 (tam jsem ji navštěvoval). Spolu s rodiči je pochována na místním hřbitově, na hrobě se skví tento nápis: „*Zde leží horliví vlastenci Josef Hodač a Katynka Pechová a jejich dcera novinářka-spisovatelka Božena S. K. Neumannová 1882–1967.*“

František Všeticka (*1927) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se převážně českou, slovenskou, polskou a ruskou literaturou, nejvíce jejich poetikou. Odbornou práci vyvažuje prací beletristickou a překladatelskou.

» fvseticka@seznam.cz

Moje divadlo: Sex na vlnách

VERONIKA HRBÁČKOVÁ

Prostějovské Moje divadlo snad není potřeba představovat. Se svými komediemi nejezdí jen po Olomouckém kraji, ale i do vzdálenějších koutů naší republiky již více než dvacet let. Pokud by však přece jen někdo o tomto amatérském divadle ještě nikdy neslyšel, může takzvaně zalovit v archívu Vědecké knihovny a v čísle 3/2018 časopisu KROK si přečíst rozhovor s principálem Mého divadla Pavlem Drmolou. V letošním roce mělo Moje divadlo přichystanou komedii *Sex na vlnách* od kanadského dramatika Norma Fostera. Tento autor je v Kanadě tak populární, že se od roku 2016 každoročně koná v Ontariu festival jeho her *Norm Foster Festival*, na který přijíždějí divadelní soubory z celého světa předvést výhradně jeho hry. V roce 2017 mu byl za jeho dílo udělen nejvyšší kanadský civilní řád „Důstojník řádu Kanady“. Pro českého diváka je ovšem *Norm Foster* přes třicet let od uvedení své první hry, stále neznámý. Teprve nedávno, v roce 2017, se dočkal nastudování *Sexu na vlnách* i na české profesionální scéně.

Hra, o které je řeč, se skládá z šesti bravurně propletených povídek, které nutí diváka být neustále ve střehu, aby mu neunikly detaily, které jednotlivé příběhy propojují do finálního obrazu.

Postav je zde poměrně hodně, některé zde vystupují, o jiných se jen hovoří. Autor do osudů opravdu různorodých postav vetkal nit, jejíž sledování přináší zábavný způsob pro zkoumání lásky a s ní souvisejícím štěstím. Ústředním a velmi podstatným kusem nábytku je v každé povídce postel, kolem které se všechno točí. A je nábíledni, že postel tu nehraje ani tak roli odpočinkovou jako kulisu převážně milostnou. Co je oproti kanadskému originálu hry jiné? Především členové souboru Moje divadlo hru obohatili vlastními texty rockových songů, které zhudebnil skladatel, hudební producent a spisovatel Ladislav „Lery“ Čech, pravidelně spolupracující s tímto divadelním tělesem.

Premiéra *Sexu na vlnách* byla původně v plánu 30. března 2020. Kvůli první vlně pandemie nemoci covid-19 se nekonala, a bylo velké štěstí, že nakonec byla s velkým úspěchem odehrána v době rozvolnění přísných protiepidemických opatření, a to 7. září v přednáškovém sále Městského divadla v Prostějově. Pro mnohé z nás to byla jediná kulturní akce v celém loňském roce.

Na začátku roku 2021 stále nevíme, co nás nejen na poli kultury, čeká. Zda a kdy vůbec se můžeme na znovuotevření chrámů múz těšit. Pojdme si

tuto hru tedy přiblížit alespoň stručným nastíněním děje. Všechny příběhy se odehrávají uprostřed jedné noci, kdy rádio Flash nepřetržitě celostátně vysílá pořad *Sex na vlnách*.

Povídka č. 1

...začíná netradičně: mezi diváky vběhne reportér rádia Flash Eddie Nichols, vysílající živě z hotelu

Všechny fotografie z představení *Sex na vlnách*.
Zdroj: Jaromír Huška.

ve městě a položí všem posluchačům otázku, která ještě nikdy v radiu položena nebyla. „*Za jakou sumu byste se byli schopni milovat v přímém přenosu našeho radia?*“ Na odpověď se zmůže málokdo, protože veřejně položená otázka překvapí, zarazí, uvede do rozpaků. Eddie Nichols však ve studiu má již připravenou dvojici, která se za nabídnutých pět tisíc dolarů radiem Flash, již přihlásila. Moderátor nás ujišťuje, že se každou chvíli tedy můžeme těšit na všechny zvuky, které doprovázejí akt lásky. Do začátku však zbývá několik minut, a tak si jde přihlášený pár zkontrolovat. Na scénu přichází tuctoví manželé Lou a Betsy Ballantyneovi v pantoflích a v županech, pod kterými na sobě mají neatraktivní pyžama. Začíná diskuze o tom, jak ten sex vlastně bude probíhat. Moderátor je zděšený, měl o celé akci jasnou představu a na jednu zjišťuje, že to nebude tak peprné, jak si myslel. Manželka, nervózní z celé nadcházející situace, se snaží před přímým přenosem nějak rozptýlit a rozhovory se stáčí úplně jiným směrem než k erotické předeře...

Co si musí divák pamatovat? Osmnáctiletá dcera obou protagonistů sexu v přímém přenosu odešla na koncert. Moderátora opouští jeho vlastní žena, která se právě stěhuje pryč z jejich bytu.

Povídka č. 2

Na posteli leží smrtelně nemocný čtyřiačtyřicetiletý Derek na kapačkách. Po mnoha letech ho navštíví úplně náhodou Susan, spolužačka ze střední školy. Jejich rozhovor se točí kolem vzpomínek na jedno společné nevydařené rande při návštěvě koncertu rockového zpěváka. Ženina hloupost a nepatřičná trapnost soucitu je v protikladu s mužovým nadhledem a ironií v posledních dnech

jeho života. Směsice různých lichotivých i urážlivých poznámek vytváří humorný koktejl mezi osamělým mužem a nešťastně vdanou ženou.

Co si musí divák pamatovat? Susan přijela na návštěvu taxíkem. Její manžel je povoláním stěhovák.

Povídka č. 3

V ložnici rodinného domu se setkávají prostředníkem smluvením, ale vzájemně se neznající, maskovaní lupiči Nick a Dana. Žena dala tip a muž se má o průběh krádeže postarat. Ženin motiv je prostý, potřebuje vylepšit rozpočet svůj i svého mladšího milence. Hledání ukrytých peněz v ložnici se ale protahuje, neboť Dana se neustále na něco ptá a Nicka tak rozptyluje. Místo peněz nakonec Dana najde něco, co najít rozhodně nechtěla...

Co si musí divák pamatovat? Dana přijela na místo činu taxíkem. Partnerkou Nicka je barová tanečnice.

Povídka č. 4

Slavný rockový zpěvák Tommy Quick (šťastně ženatý!) se po právě odehraném koncertě vrátí do hotelového apartmá. V ložnici jej překvapí osmnáctiletá fanynka Melody Ballantyne a nabízí mu sex. Vtipnost této povídky spočívá v odlišném fyzickém a psychickém rozpoložení zralého muže a nezkušené dívky. Naivita mládí je tu v ostrém, nicméně humorném kontrastu s realitou života starší generace. Konstatování, že *„geronti po padesátce mají sex“* je pro náctileté nestravitelné.

Co si musí divák pamatovat? Tommy Quick se vrátil do hotelu taxíkem.

Povídka č. 5

Nešikovná a netalentovaná striptérka Sandy přichází v noci do bytu svého zaměstnavatele Charlieho. Důvod, pro který byla pozvána je úplně jiný, než jaký si ona myslí.

Co si musí divák pamatovat? Přítel Sandy je lupič a její sestra je taxikářka.

Povídka č. 6

Manželka moderátora rádia Flash Laura Nicholsová čeká v ložnici na stěhováky Jerryho a Steva. Fotografie z líbánek manželů na nočním stolku vyzývá k nostalgickým vzpomínkám. Do rozhovorů

o rozdílných potřebách mužů a žen v manželství jsou zataženi oba stěhováci. Náhle vstoupí do bytu Eddie Nichols, který přijel taxíkem.

Co diváka zaujme? Láska. Přes všechny rozdíly mezi muži a ženami, je to vždycky láska, která je nakonec spojuje.

A všemi pokoji se čas od času ozývá noční vysílání rádia Flash...

Mužské akty ze sbírky Roberta Runtáka zamíří na Hlubokou

TOMÁŠ CHALUPA

Olomoucký sběratel umění, mecenáš a provozovatel galerie Telegraph Robert Runták dostal nabídku vystavovat část své sbírky v Alšově jihočeské galerii, konkrétně v prostorách jízdárny na zámku Hluboká. Více o plánované výstavě nám řekl její kurátor Jan Kudrna.

„Zhruba před dvěma lety jsme dostali nabídku od Alšovy Jihočeské galerie, že by chtěli v následujících třech letech vystavit tři velké soukromé sbírky v jízdárně zámku Hluboká. Sbíрка pana Runtáka měla tento cyklus otevírat. Nechtěli jsme, aby to byla nějaká výstava typu ‚best of‘, měli jsme v plánu to spíše nějak tematicky zacílit. Vybírali jsme z několika variant, nakonec jsme se rozhodli, že výstavu zaměříme na mužský akt a krásu těla. Výstava bude mít název Men (česky muži, pozn. red.). Akty sice netvoří velkou část sbírky, je to jen asi 10–15 procent,

ale je to množství, které už je relevantní a dá se na něm postavit kvalitní výstava. Časově lze díla zařadit od počátku 20. století až do současnosti. Počítáme s tím, že tam bude zhruba stovka děl. K výstavě vyjde samozřejmě i katalog, ve kterém budou prezentována i některá díla, která nebudou součástí výstavy, ale jsou součástí sbírky. Typicky třeba Robert Vano bude mít na Hluboké třeba pět fotek, ale v katalogu jich bude mnohem víc. Podobně to bude s Ivanem Pinkavou nebo Andrejem Dúbravským. Katalog bude mít celkem nějakých 150 reprodukcí, budou tam doprovodné texty a bude to členěné do několika sekcí. Na Hluboké budeme vystavovat obrazy, fotografie, sochy a dokonce i videa, takže bude to skutečně pestré. Celkem to bude padesát umělců z Česka i ze zahraničí. Ještě nemáme přesný termín zahájení výstavy, ale měla by probíhat přes léto, tedy někdy od června až do září.“

Ivan Pinkava, *First Day*, 2009, fotografie
20x30 cm. Zdroj: sbírka
Roberta Runtáka.

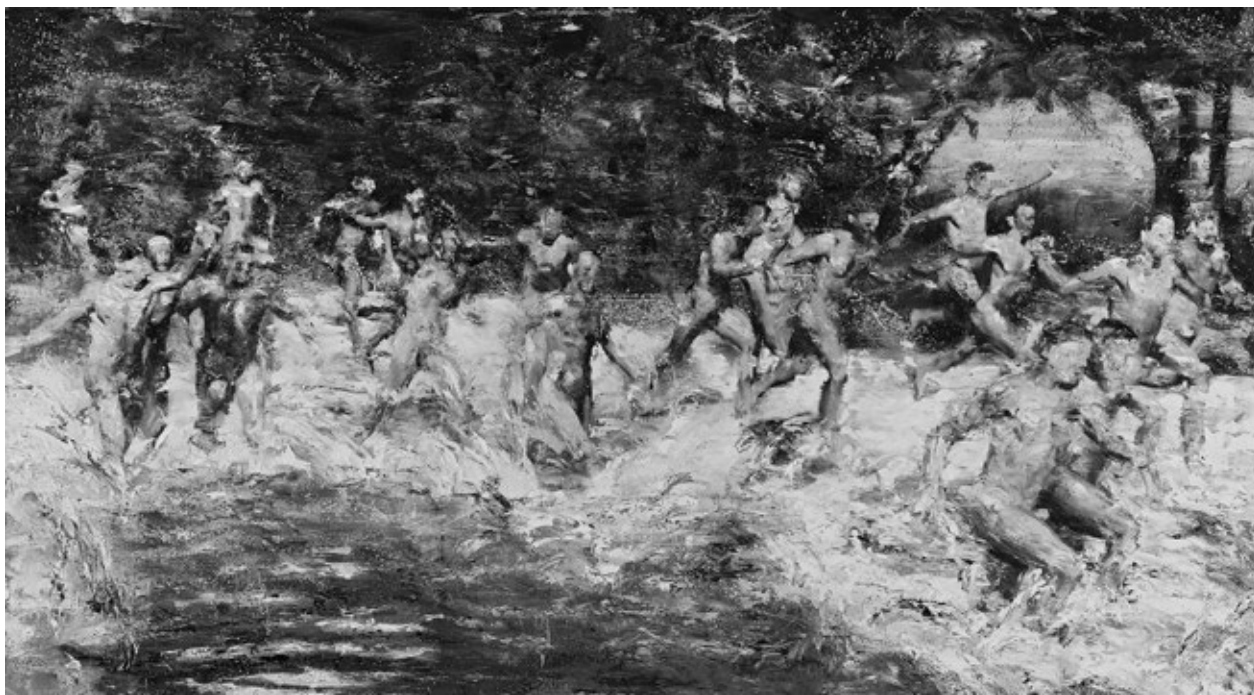

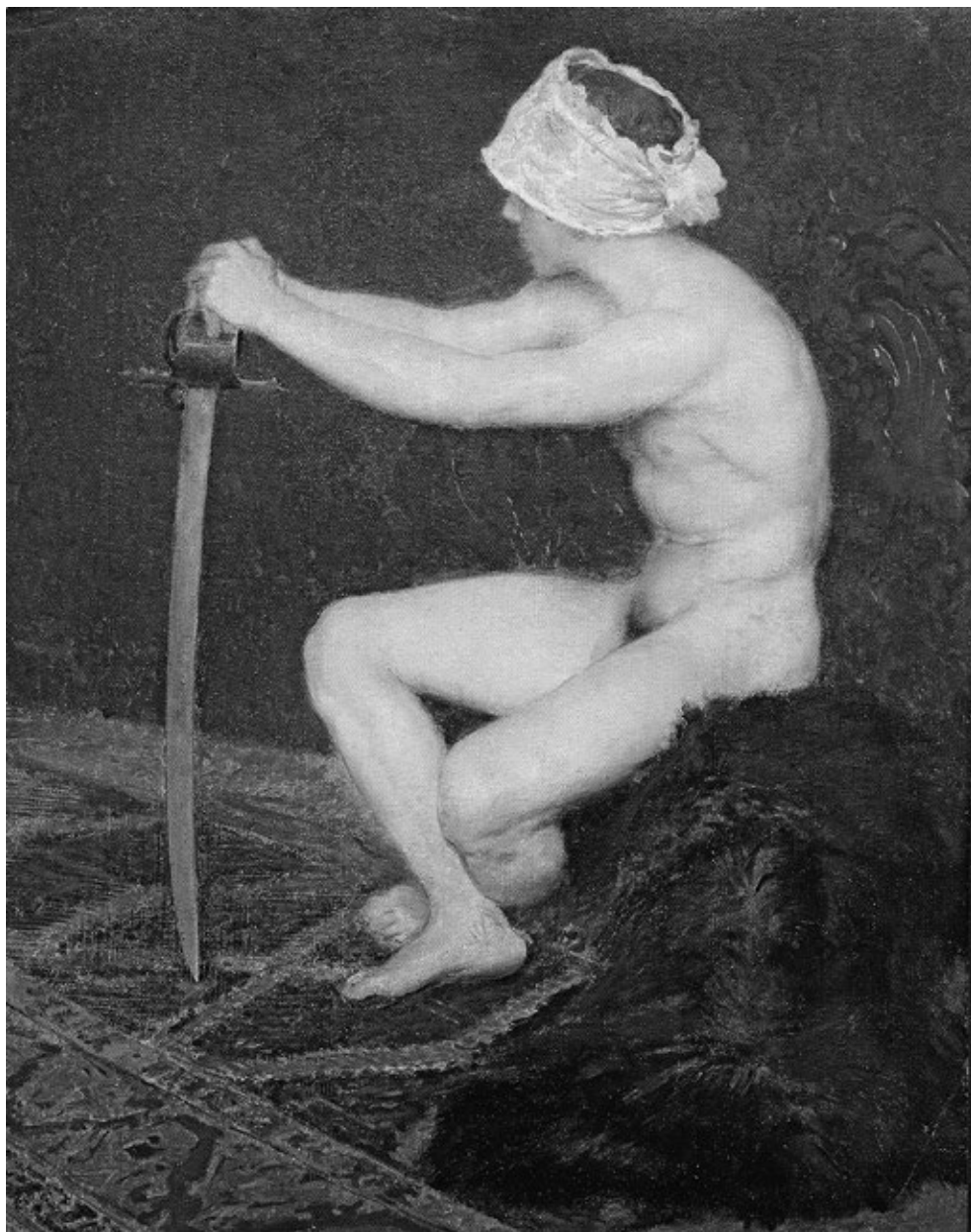
Zbyněk Sedlecký, *Ruda*,
2015, akryl, plátno,
195x130 cm. Zdroj: sbírka
Roberta Runtáka.

Dalibor David, *Rozvalený*, 2013, olej, plátno, 100x150 cm. Zdroj: sbírka Roberta Runtáka.

Pavel Šmíd, *Vpřed*, 2018, olej, plátno, 200x350 cm. Zdroj: sbírka Roberta Runtáka.

Max Švabinský, *Jinoch s mečem*, 1893, olej, plátno, 73x58 cm. Zdroj: sbírka Roberta Runtáka.

Těžký život bruntálského malíře na volné noze

MATĚJ MATELA

Tematické zaměření tohoto čísla přímo vybízí k tomu sepsat povídání o některém z četných výtvarníků, jejichž štětec vedlo senzuační pohnutí z estetiky nahého těla, či dokonce vlastní milostné opojení. Do malířského ateliéru se sice vypravíme i v tomto příspěvku, avšak jak čtenář sám sezná, nalézt v díle tohoto umělce byt jen sebemenší náznak erotična je v podstatě nemožné. Pokud i přesto máte v plánu v četbě pokračovat, pak přijměte pozvání do sklepení bavorských pivovarů. Právě tam totiž tvořil a svůj volný čas rád trávil bonvivánský umělec původem z Bruntálu (něm. Freudenthal) jménem Fritz Quidenus.

Fritz Quidenus se narodil 11. února 1867 do rodiny hospodářského správce ve službách řádu německých rytířů Adolfa Quidena, jehož otec Albert působil na řádovém Bouzově (něm. Busau) jako panský dráb. Malý Fritz vyrůstal v domě č. p. 4 (později Piaristengasse 12, dnes Dukelská ulice), který otec Adolf zdědil po svém strýci z matčiny strany Florianu Hadwigerovi. Ten se

z nájemce měšťanského pivovaru vypracoval až do křesla bruntálského starosty (funkci vykonával v letech 1859–1864).

Od útlého věku měl Fritz ke klidnému dítěti na míle daleko. Matka Magdalena, která kromě něj pečovala o dalších šest ratolestí, nestihala na malého nezbedníka dohlížet, a proto rozhodla, že synek půjde do školy, přestože mu byly pouhé čtyři roky. Její původní plán byl takový, že za zdmí instituce bude Fritz jen opatrován, aby stačila uvařit oběd a obstarat domácnost. Záhy se však ukázalo, že chlapec za svými staršími spolužáky rozumově nikterak nezaostává, takže s ním kantoři nakládali jako s ostatními žáky.

Bruntálské dětství skončilo roku 1873 přesídlením rodiny do Vídně, kde Fritz po dokončení obecné školy nastoupil na gymnázium. Status výtečného studenta si udržel i v rakouské metropoli, avšak nešťastné poranění, které si přivodil při hodině tělesné výchovy, a následná těžká nemoc (přesnou diagnózu se zatím nepodařilo dohledat) mu znemožnily plně se věnovat studiu, a školu tak

musel opustit. Namísto upadnutí do letargie se energický Quidenus rozhodl zužitkovat svůj výtvarný talent, který projevoval od útlého věku, a roku 1882 si podal přihlášku na vídeňskou Uměleckoprůmyslovou školu (něm. Kunstgewerbeschule in Wien). Byl přijat. Osnovy této instituce se však zaměřovaly spíše na užité umění, což kreativnímu Quidenovi příliš neimponovalo, a přestoupil tedy na prestižní Královskou akademii výtvarného umění v Mnichově (něm. Königliche Akademie der Bildenden Künste in München). Jak dokládá dobový seznam studentů, svá bavorská studia čtyřiaadvacetiletý mladík zahájil 19. října 1891 a patřil do tzv. Naturklasse,

Portrét Fritze Quidena zhotovený dle fotografie uložené v mnichovském archivu. Nakreslil Matěj Matella.

tedy ateliéru zaměřujícího se na tvorbu dle živého modelu. Jeho vyučujícím se stal profesor Gabriel von Hackl (1843–1926), malíř tvořící v duchu historismu, jehož rukama prošla řada později slavných jmen výtvarného světa (např. impresionista Max Slevogt, Johannes Rudolphi nebo expresionista Albin Egger-Lienz). Díky von Hacklovi si Quidenus osvojil zpodobňování osob, což později, jak uvidíme, využije plnou měrou.

Akademii absolvoval roku 1894 a stal se umělcem na volné noze. Na svou alma mater se vrátil roku 1913, již jako učitel, a působil zde do roku 1917, kdy narukoval do rakousko-uherské armády. Otázku, na které z front, případně v jaké konkrétní oblasti Quidenus sloužil, zodpověděl díky šťastné náhodě název jednoho z umělcových obrazů – *Lovecký zámeček knížete Ghiky v údolí řeky Trotus* (něm. Jagdschloß des Fürsten Ghika in Trotustal). S největší pravděpodobností se jedná o zámeček z červených cihel ve městečku Dofteana, ležícím na východním úbočí Karpat (dnes župa Bacău), který nechal na konci 19. století vystavět kníže Dimitrie Ghika. Po návratu z bojiště následujícího roku Quidenus opět nastoupil dráhu nezávislého výtvarníka.

Umělecká tvorba Fritze Quidena zaujme šíří žánrového rozpětí. V první řadě je zapotřebí zmínit jeho portréty. Ať už hodnotíme podobizny vysokých činitelů německého státu a armády, nebo prostých venkovanů a měšťanů, Quidenovy vlohly k zachycení naturelu, ba samotné duše zobrazovaných jedinců nelze označit jinak než jako mistrné. Do lidských tváří dokázal zaznamenat příběh. Z vysokého umění bychom v jeho ateliéru objevili i několik figurálních maleb a zátiší (oblíbil si především naaranžované květiny).

Nicméně vzhledem k tomu, že si větší část své kariéry musel zakázky shánět sám, podstatnou část jeho díla tvoří užitá grafika, která přece jen představovala stabilnější formu příjmů a v níž mohl uplatnit poznatky získané na vídeňských studiích. Kupř. svými ilustracemi ozdobil Quidenus řadu knižních titulů. První významné zakázky, vytvoření doprovodného obrazového materiálu ke knize Ferdinanda Kronegga *Ilustrované dějiny města Mnichova* (něm. *Illustrierte Geschichte der Stadt München*), se zhostil opravdu skvěle, o čemž svědčí nejen dochované výtisky publikace, ale i pochvalná slova, jichž se mu tehdy dostalo. Namátkou *Allgemeine Zeitung* z 22. října 1900 uvádí, že „v ilustrátorovi, akademickém malíři Fritzi Quidenovi, seznaváme dosud neznámý talent, jenž si zaslouhuje tu největší pozornost.“ Po tomto úspěchu si Quidena vyzádaly další nakladatelské domy (např. v roce 1904 ilustroval *Rottenhöferovu kuchařku*, něm. *Rottenhöfers Kochbuch*).

Za svoji uměleckou dráhu vytvořil Quidenus grafiku pro nespočet reklamních plakátů, ozdobil mnoho užitkových předmětů (zmiňme kupř. jeho spolupráci se známým výrobcem keramiky Villeroy&Boch, pro nějž zhotovil sadu püllitrů), maloval diplomy pro školy i spolky a svými dekorativními malbami zkrášlil interiéry řady míst. Mnohem známější než důstojné výjevy v halách radnic a historických objektech (např. pět monumentálních nástropních maleb na zámku v Mainbergu) se však staly Quidenovy scény na stěnách pivnic. Navázal totiž dlouhodobou spolupráci s bavorskými pivovary, zejména pak s výrobnou Ketterer ve městečku Pforzheim, jehož zakladatel a majitel Wilhelm Sebastian Ketterer byl zároveň Quidenovým dobrým přítelem. Pro něj umělec ve sklepní

Akademický malíř Fritz Quidenus při práci v ateliéru.
Zdroj: Deutschmährische Heimat. Brno 1936, roč. 22, č. 1–2, s. 21.

pivovarské hospodě (něm. Braustübl) vytvořil roku 1908 nástěnnou malbu *Ochutnávka piva* (něm. *Die Bierprobe*), v níž humornou formou představil pijáky v minulých dobách. Dle, samozřejmě nadsazené, představy výtvarníka bývalo běžnou praxí, že hostinský rozlil trochu piva na lavici, na níž štamgasti seděli. Zůstal-li host přilepený, pak byl zlatavý mok zcela v pořádku. Ústředním momentem malby (kterou můžeme dodnes vidět) je právě

výčepní, který ve chvíli, kdy prochází kolem pijanů, na jedné straně lavici lehce nadzvedne – hosté se však nesunesou, čímž šenkýř demonstruje, jak kvalitní pivo čepuje.

Právě humor představuje ikonický rys významné části Quidenova díla. V bavorském prostředí proslul nejvíce svými karikaturami. Vedle nespočtu malůvek do novin a časopisů jsou dodnes nejznámějším dokladem Quidenova smyslu pro legraci jeho pohlednice, kterých vytvořil nepřeberné množství, od spících psů v peřinách po vegetariána, jemuž z kapes ční kusy zeleniny a místo vlasů roste tráva. Právě v této souvislosti je však bohužel třeba konstatovat, že Quidenovy malůvky ne vždy můžeme označit za vtipné. Své schopnosti totiž často dával do služeb komerce a poměrně pokleslých výtvorů, jimiž šel na ruku dobovému vkusu bavorské pивní

kultury. Potácející se opilce, otlý manželský pár s přetékajícími korbely nebo chlapa chlemtajícího víno přímo ze sudu lze ještě do jisté míry vnímat jako veselé zpestření dne, avšak některé obrázky přímo aspirují na to, abychom je označili za vyloženě nechutné. Pokud nepočítáme jeho pohlednice s jasně antisemitským vyzněním, které si jako doklad dobového šovinismu bez známek sebemenší originality ani nezasluhují pozornost, dobrým příkladem budiž obrázek jakéhosi opilce s červeným nosem, u jehož ranní postele vidíme kromě vyprázdněných lahví od vína i kbelík a naplněný nočník, který však muž, zmožen kocovinou, nechtěně nohou převrhne a jeho obsah vyteče na podlahu...

Zůstává otázkou, mrhal-li Quidenus svým talentem z čistě finančních pohnutek, nebo prostě tuto část tvorby nevnímal jako určité snížení své

Jeden z mnoha příkladů Quidenova mistrovství v oblasti portrétního umění. Obraz *Dva sedláci* z roku 1919. Zdroj: abebooks.com.

profesní úrovně a se všemi těmito výjevy se umělecky plně ztotožňoval. Druhá možnost by ostatně korespondovala s tím, jak na něj vzpomínali současníci. Quidenus byl temperamentní a tělem i duší společenský člověk, který miloval zábavu a nebránil se žádné legraci. V kontextu toho proto nepřekvapí, že své vlohy tak často uplatňoval v pivním, resp. alkoholovém průmyslu – za odvedenou práci mu, milovníku pěnivého moku i tekuté révy, zadavatelé samozřejmě platili i v naturáliích. Coby výtečný zpěvák (byl členem pěveckého sdružení Die Bären) si pak za stolem svým „melodickým basem“ rád zanotoval. K dobrému nejčastěji dával svou oblíbenou *Im tiefen Keller sitz ich hier* (volně přeloženo *Zde v hloubi sklepa sedím já*), pijáckou píseň z roku 1802, do které dokázal vložit veškerou svou živelnost – aby ne, když text tolik

vypovídal o jeho milované zábavě. Dle pamětníků se pokaždé jednalo o nepřekonatelný zážitek.

Nicméně, vrátíme-li se k jeho pohlednicové tvorbě, ani tomuto typu děl nelze upřít technické zvládnutí, přirozeně jen do té míry, jež odpovídala zobrazované tematice. I zde, stejně jako v malbách, pastelech či kresbách, Quidenus plně prokazuje smysl pro nejmenší detail, což je v souvislosti s celým jeho dílem často zmiňovaný a oceňovaný rys. Bavorští kritici umění přičítali malířovu „lásku k detailu, k tomu, co je malé a laskavé,“ jeho rakouskému původu. Zároveň oceňovali i věrohodnost a živost zobrazovaných scén – Quidenovy figury jsou v pohybu (často, pravda, poněkud kymácivém), a přidáme-li jeho vážnou tvorbu, květiny dýchají čerstvostí, z válečných maleb čpí pach bojišť. Quidenus jednoduše uměl mistrně zachytit

Vtipná nástěnná malba dodnes zdobí interiér rodinného pivovaru Ketterer ve městečku Pforzheim. Zdroj: Muzeum v Bruntále.

puls života ve všech jeho podobách, od těch tragických přes důstojné a vážné až po ty komické.

Několik uměleckých stop Fritze Quidena nalézáme i v jeho rodném kraji. Jméno bavorského výtvarníka není neznámé pro badatele nad historií jesenických lázní, pro něž umělec vytvořil šest obrázků zpodobňujících jednotlivé fáze vodoléčby. Avšak ve Quidenově pojetí byli ctihodně vyhlížejší lazebníci a pacienti nahrazeni opičáky... Satirická vyobrazení, doplněná vždy humorným čtyřverším a vydávaná jesenickým tiskařem Blažkem, platila ve své době za oblíbené suvenýry. Na podzim roku 1918 pak Quidenus vystavil několik svých děl v rámci opavské výstavy věnující se pěšímu pluku č. 1 „Kaiser“, jenž se v rámci rakousko-uherské armády (v té době již fakticky poražené) těšil vysoce prestižnímu postavení. V depozitáři Slezského zemského muzea dodnes z této doby zůstalo Quidenovo vlastenecky laděné plátno, jež zachycuje trojici vojáků se zástavou pěšího pluku č. 1. V pozadí sálá plamen dohasínající bitvy, pod malbou je pak uveden německý text, jehož překlad zní: *„Dokud žije alespoň jeden z nás, žádný z nepřátel tě, zástavo, nezvedne!“*

Bruntálské muzeum vlastní pouze jediný jeho obraz, a to pastel datovaný k roku 1918. Umělec

měl v plánu navázat s rodným městem bližší spolupráci (kromě jiného chtěl prý zaslat svůj autoportrét), ale záměr zhatila nemoc. Lékaři mu diagnostikovali rakovinu žaludku a jater, což pravděpodobně souviselo s jeho životním stylem. V létě 1927 podstoupil operaci, po níž se sice cítil znatelně lépe, s přicházející zimou se ale jeho stav prudce zhoršil. Zemřel 28. února 1928 ve městečku Oberschleißheim u Mnichova, bylo mu jednašedesát let. Strávit s manželkou stáří v milovaném Bruntále mu tak osud již nedopřál. Na pohřbu mu zapěli kolegové ze spolku Die Bären, kteří památku výrazného umělce a srdečného člověka bezesporu uctili i jeho oblíbeným pijáckým šlágrelem:

*„Mě moří démon, Žízeň zván;
leč abych jej zaplašil
hned číši svoji pozvedám
'bych rýnského se nabažil.
Kol celý svět teď jak by byl
ve velkém rozáriu;
ni vlásek bych já nezkrřivil,
jen piju, piju, piju.“*

(Druhou sloku písně *Zde v hloubi sklepa sedím já* přeložil a přebásnil autor článku.)

Matěj Matela (*1992) se soustředí na střípky kulturního dědictví původního německého obyvatelstva Jeseníků, zejména vysokohorských oblastí. Zabývá se výraznými regionálními osobnostmi, dějinami lesnictví či lidovou mytologií. Působí jako odborný pracovník ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

» matejmatela@seznam.cz

K nedožitým pětasedmdesátinám výtvarníka Jaroslava Mináře

KRISTINA LIPENSKÁ

Grafik, malíř a sochař Jaroslav Minář (28. 1. 1946 – 30. 6. 2020) na prahu léta loňského roku prohrál zápas s vážnou nemocí. Řada jeho osobních a tvůrčích plánů tak zůstala nedokončená. Mezi nimi i retrospektivní výstava v šumperském muzeu, kterou jsme s autorem zamýšleli realizovat k jeho kulatinám. Nechtě jsou alespoň tyto řádky ohlédnutím a vzdáním pocty dílu rodáka z Postřelkova, nepřehlédnutelné osobnosti kulturního dění na Šumperku.

Po absolvování zábřežského gymnázia Jaroslav Minář pracoval u Československých státních drah, od roku 1983 působil jako výtvarník v šumperském podniku Pramet. Od roku 2002 působil ve svobodném povolání, zaměřil se na volnou a užitou grafiku. Věnoval se však také malbě a sochařství. Od roku 2000 byl členem *Spolku sběratelů a přátel ex libris*, od roku 2004 *Unie výtvarných umělců Olomoucka*. V letech 2003 až 2005 spolupracoval se zvonářskou dílnou Marie Tomáškové-Dytrychové z Brodku u Přerova. Od roku 2010 se pravidelně zúčastňoval projektu *Salon filmových klatek Zlín*, který podporuje začínající filmaře. Jeho dílo je vedle sbírek Vlastivědného

muzea v Šumperku zastoupeno v četných veřejných i soukromých sbírkách doma i v zahraničí a bylo prezentováno jak na více než třiceti individuálních výstavách, tak i v rámci mnoha výstav kolektivních.

Oceňovaná je především Minářova tvorba grafická. Se svými exlibris se od roku 1997 intenzivně zúčastňoval přehlídek v tuzemsku i v cizině. Soupis jeho sběratelských exlibris z let 1988 až 2018 čítá 145 položek vytvořených

J. Minář při práci na soše *Kytice pro paní rybářovou* pro Loučnou nad Desnou, 2007. Zdroj: Vlastivědné muzeum v Šumperku, fotoarchiv.

J. Minář, *Pohled ze Šumperka – Radnice*, 2002, litografie. Zdroj: Vlastivědné muzeum v Šumperku, H 31399.

J. Minář, *Akutní aktualita*, 1999, kombinovaná technika. Zdroj: Vlastivědné muzeum v Šumperku, fotoarchiv.

různými, často kombinovanými, grafickými technikami od slepotisku, mědirytu, suché jehly či mezzotinty po barevnou litografii či linoryt. Na mezinárodní přehlídce exhibris v Kaunasu v Litvě v roce 2005 získal druhou cenu, nominace na ocenění se dočkal i na přehlídkách v italském Bosiu (2008) a ve městě Ostrów Wielkopolski (2009). Čestná uznání Minářovým exhibris udělily i poroty v Pekingu (2009), katalánské Tarragoně (2011) a Gdaňsku (2014). Věnoval se však i volné grafice snoubící prvky surrealismu a expresionismu. V grafice i svých strukturálních malbách se vyjadřoval prostřednictvím figur, písmen, not

a hudebních motivů. Opakovaným prvkem pro něj byla číše vína. V neposlední řadě se často obracel k regionálním námětům.

Minář je autorem několika kalendářů, mj. kalendáře *Lyrické Jeseníky* z roku 2010, ve kterém jeho cyklus třinácti obrazů s regionální tematikou doplnily verše šumperského básníka Miroslava Kubíčka. Zmíněný soubor obrazů byl v roce 2013 vybrán na titulní strany jednotlivých čísel měsíčníku *Kulturní život Šumperka*. V současnosti zdobí kulturní dům Skleník v zámecké zahradě v Loučné nad Desnou. Minář neopomíjel ani knižní ilustraci. Doprovodil básnické sbírky Miroslava Kubíčka (*Bloudivá blízkost*, 2002) a Jaroslava Dokoupila (*Proměny*, 2009; *Vlnění – bibliofilie*, 2010; *Opožděná znamení*, 2012; *Neklidné krajiny – bibliofilie*, 2013).

V rámci sochařské tvorby se Minář věnoval komorní plastice v nejrůznějších materiálu a dřevorezbě. Jeho nejvýraznější stopu ve veřejném prostoru zejména na Šumpersku potom představují monumentální dřevěné skulptury, které

vytvořil během sochařských symposií, jichž se pravidelně zúčastňoval od roku 2005. Socha *Kytice pro paní rybářovou*, na které autor pracoval v roce 2007, je instalována na golfovém hřišti v Loučné nad Desnou. Pro tutéž obec vytvořil o rok později dřevorezbu *Děsná vlna*. Minář stál rovněž u zrodu myšlenky využití pahýlů kmenů lip v aleji, která vedla ke škole v Novém Malíně a musela být pokácena, k sochařské tvorbě. Na konci srpna 2012 v rámci symposia, kterého se zúčastnilo 11 sochařů z celé Moravy, zde Minář vytvořil sochu *Učitelka hudby* a další 4,5 m vysokou sochu nazvanou *Anděl naděje* u malínského kostela. V roce 2013 vytvořil pro bludovské lázně dřevorezbu *Laskavý pramen*. Na jeho sochy můžeme narazit i mimo region např. v jihomoravských lázních v Lednici (*Muzikoterapie*, 2007; *Modrá z nebe*, 2009).

Jaroslav Minář si právem zasloužil přízeň sběratelů u nás i ve světě. Na pomyslné členité kulturní mapě Šumperska po jeho odchodu zůstává smutné bílé místo.

Kristina Lipenská (*1978 Brno), historička umění, absolventka Semináře dějin umění Masarykovy univerzity. Od roku 2017 působí ve Vlastivědném muzeu v Šumperku, kde se věnuje regionálním dějinám a umělecké historii a spravuje muzejní odbornou knihovnu.

» kristina.lipenska@muzeum-sumperk.cz

Skalka – lázeňská perla Prostějovska

PETR JIRÁK

Obec Skalka leží osm kilometrů jihovýchodně od Prostějova. Tato malá obec vznikla v roce 1785 rozparcelováním panského dvora v Pivíně a dlouhou dobu patřila politicky i katastrálně právě k Pivínu. Ještě na začátku 20. století se obec nazývala Strerovice. O sirnatém pramenu ve Skalce se vědělo dlouho před vznikem lázní. Samovolně vyvěrající sirnatý pramen zaujal Prostějovana Viléma Sonnevenda (1875–1958), jenž se rozhodl pramen využít k postavení očištných lázní a koupaliště.

Počátky historie lázní Skalka

Jako rok vzniku lázní se většinou udává rok 1928, avšak toto datum je nutno brát s rezervou. Dne 7. července 1928 obec Skalka odprodala Vilému Sonnevendovi pole a rybník Bařisko (parcely č. 1787, 1789/1, 1789/2, 1789/3, 1790/2) ve výměře téměř 1,5 hektaru.

V roce 1929 Sonnevend nechal vybudovat novostavbu přízemní restaurace s letním tanečním sálem a přilehlým bytem (č. p. 81). Kolaudace těchto objektů proběhla v lednu 1930. Ve stejné době byly zřízeny vanové lázně očištné a dřevěné kabiny na koupališti. V říjnu toho roku byla

Okresním úřadem v Přerově schválena přístavba jednopatrové budovy pro vanové lázně a letní byty pro hosty. Kolaudace přístavby se uskutečnila v červenci 1931. V následujícím roce bylo postaveno první patro i nad lázeňskou restaurací. Rybník nacházející se vedle objektů byl postupně zavážen. Podle výše popsaného lze tvrdit, že první lázeňská sezóna proběhla ve Skalce nejspíše v roce 1931.

K lázeňským účelům byly využívány prameny vyvěrající ve východním cípu zakoupených pozemků. Přírozené vývěry (*Julinka, Jan*) byly zachyceny mělkými drenážemi a svedeny do koupaliště a do studny, z níž byla voda čerpána do železných nádrží a odtud rozváděna do vanových koupelí. Pramen Skalka, vyvěrající pod lázeňskou budovou, byl používán jen k pití. Tento pramen je uzavřen již někdy od poloviny devadesátých let 20. století.

Rozbory minerálních vod

Ještě v průběhu třicátých let byly lázně i s koupalištěm prodány v nucené soudní dražbě Akciovému pivovaru v Prostějově, jenž zvelebil lázeňské i ubytovací prostory a velmi se věnoval geologickému a léčebnému průzkumu místních minerálních vod. V červnu 1938 Vysoká škola technická v Brně

provedla na základě vzorku šesti litrů chemický rozbor vody. Pivovar navázal spolupráci s docentem Eduardem Schnabelem (1883–1946), předním českým geologem. Na základě jeho průzkumu a zkušebních sond vyvrtala v letech 1938 a 1939 firma Sigmund Lutín prameny nazvané *Cyril-Methoděj* a *Svatopluk*.

Lázně se dodnes chlubí tím, že jako jediné u nás nabízí vodu s minerálem sylvin. Schnabel k tomu uvedl: „Sylvin jest znám jako chlorid pouze ze sopečných pramenů v Itálii, dále v Berchtesgadenu [Německo], posléze v Halleinu [Rakousko].“ Sylvin (chlorid draselný) je ukazatelem vod fosilního a také sopečného hlubinného původu. Skalecké minerální prameny označil též jako radioaktivní. Jednotlivé prameny se liší podílem chloridu sodného a chloridu draselného, podle toho, z jaké hloubky jsou jímány. Nejméně solí obsahuje pramen Skalka, jenž z toho důvodu vykazuje nejvyšší radiovou emanaci. Co se týče obsahu sirovodíku, jsou význačně především prameny Julinka

a Svatopluk. Klinické zkoušení minerálních vod prováděl prof. MUDr. Emil Sieber (1879–1964), přednosta interní kliniky v Brně.

Léčivost vod považoval Schnabel za zcela mimořádnou a lázním předpovídal velkou budoucnost. V roce 1940 konstatoval, že zdejší vývěry jsou známy již od 16. století a jejich zánik považoval bez tektonické katastrofy, nebo důlního zásahu, za nemožný. Jednoznačně se vyslovil pro rozšíření lázní o léčebný pavilon a pavilon pro inhalace, celoroční lázeňský provoz a pro uvedení dvou pramenů (Julinka, Svatopluk) do prodeje.

Snaha o povýšení lázní na léčebné

Výměrem Zemského úřadu v Brně ze dne 10. ledna 1941 byly prameny *Svatopluk*, *Methoděj*, *Julinka* a *Jan* prohlášeny za přírodní sirné léčivé zdroje. Provoz lázní se děl na základě živnostenského listu, vydaného Okresním úřadem v Přerově dne 25. ledna 1939, jako lázní parních a vanových, sprchových s plovárnou, slunečními lázněmi a studenými koupelemi. Tomu odpovídalo úspěšné a těsné zařízení lázeňských budov a zařízení, které bylo přijatelné jen u čistících lázní. U léčebných lázní bylo nutné klást vyšší požadavky na úpravu a vybavení jednotlivých zařízení.

Na začátku května 1945 zuřily v okolí Skalky závěrečné boje druhé světové války. Ačkoliv bylo v lázních německé velitelství a větší množství německých vojáků, lázeňské budovy nebyly příliš poškozeny (rozbití skleněných výplní oken, střecha poškozena dopadem dvou střel). Rodině Františka Hrabici, nájemce lázní a restaurace, němečtí vojáci ukradli část šatstva, prádla a obuvi a též tři jízdní kola (po válce byly tyto škody vyčísleny částkou 5 960 korun).

Raum für amtliche Vermerke Espace pour étiquetage officiel		Beherbergungsstätte: Úbytovací podnik: <i>Lázně a restaurace</i>		Authentische Güter werden gelistet, diese Reisepolizei vorzulegen	
Anmelddatum — date de l'arrivée <i>26. 7. 1943.</i>		Zimmer Nr. <i>11</i>		Personne classées hotel, elles (présentent) avec valises des	
Name des Fremden nach dem Anschrift — nom, adresse, adresse <i>Ludmila Šimáčková - vienáčková</i>		Straße — Platz <i>Skalka</i>		Les étrangers sont priés de montrer leurs passeports	
Geburtsdatum <i>10. 9. 1898.</i>		Geburtsort <i>Blatná</i>		Beruf <i>Arbeitslos</i>	
Familienstand <i>verheiratet</i>		Name des Ehegatten <i>František Šimáček</i>		Beruf <i>Arbeitslos</i>	
Geburtsdatum <i>10. 9. 1898.</i>		Geburtsort <i>Blatná</i>		Beruf <i>Arbeitslos</i>	
Familienstand <i>verheiratet</i>		Name des Ehegatten <i>František Šimáček</i>		Beruf <i>Arbeitslos</i>	
Bei Ausländern und Staatslosen: U' Visum oder U' Passierschein		Nr. des Reisepasses Carte d'identité sans Assurände Behörde Ust. 1000/33 <i>4163/40</i>		Ort und Datum <i>Skalka 26. 7. 1943</i>	
Vom Hotel auszufüllen Vyplni hotel		Datum der Anmelddung Datum vpraveni <i>21. 3. 1940</i>		Unterschrift des Gastes — podpis hosta — signature <i>L. Šimáčková</i>	

Policejní přihláška hosta Lázní Skalka z roku 1943.

Zdroj: SOKA Přerov.

Lázně Skalka na pohlednici z období socialismu. Zdroj: sbírka Petra Skaláka.

Akciový pivovar v Prostějově plánoval, že po prohlášení lázní za léčebné bude investovat do stavby nového léčebného pavilonu. Za tímto účelem založil Lázeňské družstvo pro výstavbu nových moderních lázní. K výstavbě nedošlo kvůli druhé světové válce a také kvůli znárodnění pivovaru v roce 1948.

Ve druhé polovině roku 1949 lázně přešly z národního podniku Hanácký pivovar v Prostějově na Lázeňský a restaurační podnik Okresního národního výboru (ONV) v Kojetíně. Tehdy se znovu projevil zájem o povýšení lázní na léčebné. Podle

sdělení ministerstva zdravotnictví ze srpna 1949 mohl léčebné lázně podle zákona 125/48 Sb. provozovat jen stát, tj. podnik Československé státní lázně a zřídla, případně Ústřední národní pojišťovna. Ani jeden z nich však nechtěl převzít Lázně Skalka.

V prosinci 1949 ústřední ředitelství Československých státních lázní a zřidel doporučovalo Krajskému národnímu výboru v Olomouci, aby byly lázně Skalka dále vedeny jen jako lázně očištné. Argumentovalo nepatrnou lůžkovou kapacitou a nezpůsobilostí objektu k celoročnímu provozu. Podle sdělení takového rázu to vypadá, jako kdyby

ředitelství státních lázní ani neznalo výborné vlastnosti skaleckých minerálních vod... Každopádně snaha získat pro Skalku statut léčebných lázní tím skončila.

Lázně v průběhu padesátých až osmdesátých let 20. století

Od začátku roku 1955 již lázně nebyly součástí Lázeňského a restauračního podniku ONV v Kojetíně, protože byly převzaty Oblastními službami města Kojetína. Po začlenění obce do okresu Prostějov v polovině roku 1960 byly lázně předány Okresnímu ústavu národního zdraví (OÚNZ) v Prostějově.

Již v březnu 1955 byl stav lázeňských budov označen za zchátralý. V lednu 1962 napsal Místní národní výbor (MNV) Skalka stížnost zdravotní komisi ONV Prostějov. Lázně každoročně využívaly tisíce pracujících, kterým OÚNZ dával poukazy na koupele. V roce 1961 se však poukazy přestaly dávat, poněvadž minerální voda byla znečištěna povrchovou vodou. Místní národní výbor Skalka žádal, aby byl problém vyřešen provedením povrchové asanace. Tyto práce byly uskutečněny v roce 1963.

Okresní ústav národního zdraví nebyl vzhledem k mnohem potřebnějším úkolům na úseku zdravotnictví schopen vyčlenit potřebnou částku na investice pro skalecké lázně, proto byly tyto vyčleněny z rezortu ministerstva zdravotnictví a delimitovány ze státního plánu jako plánované rozpočtové zařízení pod správou MNV ve Skalce, ovšem nikoliv jako drobná provozovna MNV, tj. náklady na lázně měly být kryty řádným rozpočtem jako součást státního plánu. K této změně došlo zřejmě na začátku roku 1968.

Již v roce 1962 byly konstatovány závažné nedostatky v pohostinství lázní, kde bylo mj. naprosto nevyhovující sociální zařízení. V září 1974 MNV Skalka napsal stížnost provozovateli pohostinství – Lidovému spotřebnímu družstvu Jednota Prostějov. Stížnost poukazovala na tyto nedostatky: naprosto

Lázeňské objekty ve Skalce, třicátá léta 20. století.
Zdroj: sbírka Karla Novotného.

Koupaliště ve Skalce v létě 1964. Zdroj: sbírka Petra Jiráka.

nedostatečná hygiena, špatná kvalita nápojů i jídla, hlučné rádio, poletování andulek a pobíhání psa po kuchyni, neochotný personál apod.

V šedesátých a sedmdesátých letech byla větší pozornost věnována koupališti a venkovním prostorům. V roce 1962 byly provedeny opravy bazénu, v roce 1964 bylo postaveno nové sociální zařízení, v roce 1968 byl zavezen bazén pro neplavce. V té době byl rovněž zpevněn svah rokle obložení z lomového kamene a lázeňské prameny byly zastřešeny altány. V roce 1972 byl vedle lázeňské budovy dokončen taneční parket, na němž pak místní divadelní soubor Opona odehrál několik představení. V roce 1979 národní podnik Silnice Brno vybudoval příjezdovou komunikaci k lázním a přilehlé parkoviště.

Kapacita ubytování činila v tehdejší době jen 12–14 lůžek, ačkoliv podle vysoké poptávky by bylo možné využít až sto lůžek. V roce 1960 bylo během pěti měsíců provozu, od května do září, poskytnuto 17 tisíc koupelí a v roce 1972 za stejnou dobu již 30 tisíc koupelí. Za rok 1978 činil příjem za vanové koupele 178 tisíc, za masáže 22 tisíc a za ubytování dalších 22 tisíc korun. Klienti opakovaně požadovali celoroční provoz, proto se znovu objevil návrh výstavby moderních lázní. V červenci 1980 Ing. arch. Vladimír Vychodil zpracoval návrh investičního záměru Rekreačního a rehabilitačního střediska ve Skalce. Mělo se jednat o dvě třípodlažní stavby umístěné mezi lázeňským parkem a lesem. Do investičního záměru však neinvestoval žádný z národních podniků a jednotlivých zemědělských družstev (JZD) prostějovského okresu, navzdory jejich předchozímu zájmu o středisko.

Jaroslav Grézl, předseda MNV Skalka, žádal na jaře 1979 od odboru obchodu a cestovního ruchu

ONV v Prostějově mj. vybudování čističe vody na koupališti, aby byl umožněn jeho hygienický provoz během koupací sezóny. Kvůli velkému odběru vody pro vanové koupele nebylo totiž možné provádět výměnu vody v koupališti. Čistící zařízení bylo na koupališti instalováno v letech 1980–1981.

V roce 1983 byly v lázních provedeny koupele a masáže pro zaměstnance těchto JZD a národních podniků: JZD Klenovice na Hané, Dub nad Moravou, Bedihošť, Domamyslice, Výšovice, Velká Bystřice, Kokory a Tištín (seřazeno sestupně podle počtu vstupenek), Jednota Prostějov, Agrozet Prostějov, Cukrovar Bedihošť, Stavební stroje Prostějov, Kornolit Prostějov, Cukrovar Vrbátky, Tona Prostějov (rovněž sestupně podle počtu vstupenek). Celkem se jednalo o 10 035 vstupenek.

Lázně od devadesátých let minulého století do současnosti

Po listopadu 1989 zajišťuje lázeňský provoz Obecní úřad Skalka, nástupce MNV Skalka. V roce 1992 byly lázně v provozu od dubna do září a pracovalo v nich pět stálých zaměstnanců. Vyhláškou ministerstva zdravotnictví ze dne 26. listopadu 1998 byly prameny *Cybil-Methoděj* a *Svatopluk* prohlášeny za přírodní léčivé zdroje jako přírodní slabě mineralizované s irně minerální vody chlorido-hydrogenuhličitano-sodného typu se zvýšeným obsahem fluoridů. Na obou pramenech probíhá od roku 1997 režimní sledování, jež spočívá ve čtvrtletních fyzikálních a chemických rozborech, týdenním měření vydatnosti a teploty, měření pH a v pravidelných měsíčních bakteriologických rozborech. Prameny vývěrového centra Skalka jsou chráněny prozatímním ochranným pásmem I. stupně o rozloze cca 130×60 metrů.

V roce 2002 lázně získaly zakoupením vany pro bodovou vířivou masáž novou proceduru. V roce 2004 byl objekt lázní rekonstruován. Náklady ve výši 14 milionů korun byly hrazeny státní dotací i Obecním úřadem Skalka. Jednalo se o přebudování prostoru balneo provozu, ubytovací části v patře i suterénu, kde byla nově zřízena sauna a solárium. Na začátku 21. století byl ukončen provoz koupaliště.

Léčebné využití jednotlivých pramenů

Doménou minerálních vod ze Skalky je koupelové použití, ale využívají se také k pitné kúře: *Jan* na léčbu vysokého krevního tlaku a při zánětlivých onemocněních průdušek, *Svatopluk* proti překyselení žaludečních šťáv, při zánětech žaludku a vředové chorobě žaludku a dvanácterníku, *Cyril* a *Metoděj* při zánětlivém onemocnění tlustého střeva (pramen rovněž příznivě ovlivňuje funkci jater a uplatní se i při některých nemocech sleziny), *Julinka* při zánětlivých stavech a některých funkčních poruchách ledvin, dále při tvorbě močového písku a kaménků, rovněž prospívá nemocným s cukrovou úplavicí. Využití pramenů je tedy poměrně široké, nejvíce slouží k léčbě chorob

revmatického charakteru, pohybového ústrojí a žaludečních potíží.

Publikace *Encyklopedie lázní a léčivých pramenů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (autoři Stanislav Burachovič a Stanislav Wieser, vydáno roku 2001) zmiňuje celkem sedm pramenů v lázních Skalka. Kromě existujících pěti (*Julinka*, *Jan*, *Svatopluk*, *Cyril-Metoděj*, *Skalka*) uvádí prameny *Karel* a *Vojtěch*, avšak v tomto případě se autoři dopustili chyby. Takto se totiž velmi krátkou dobu neoficiálně jmenovaly prameny, jež byly záhy pojmenovány jako *Svatopluk* a *Cyril-Metoděj*. Za vysvětlení této záležitosti děkuji paní Bc. Miloslavě Šálkové z Obecního úřadu Skalka.

Další vývěry sirných pramenů, podobných minerální vodě ve Skalce, se nachází v nedalekých obcích Vřesovice (u potoka Vřesůvka) a Výchovice (u zámku). Kromě toho na kraji cukrovaru v Bedihošti stála ještě před šedesáti lety kašna, do níž byla svedena léčivá voda svým složením údajně velmi podobná skaleckému prameni *Julinka*. Voda vyzvěrala z artézské studně hluboké až 300 metrů.

Údaje čerpány zejména z archiválií SOkA Prostějov a SOkA Přerov.

Petr Jiráček (*1980) je archivář a historik (mj. absolvent archivnictví na FF UP v Olomouci). Od roku 2008 pracuje ve státním okresním archivu Přerov. Zabývá se především problematikou protinacistického odboje a různými zajímavostmi z regionální historie Střední Moravy.

» p.jiracek@pn.archives.cz

Novinky z knihoven

Knihovna má být centrum dění, ne jen půjčovna knih

Aleš Procházka stojí v čele Městské knihovny Prostějov, která pod jeho vedením prošla velkou rekonstrukcí a proměnou. I díky ní jde dnes o moderní instituci s mnoha přesahy do oblasti vzdělávání a kultury. Jaké změny chystá do budoucna a jak se v knihovně vypořádávají se současnou složitou situací, na to jsme se Aleše Procházky zeptali v následujícím rozhovoru.

Představte nám na úvod vaši knihovnu...

Prostějovská městská knihovna má tři pobočky, z nichž jedno je oddělení pro děti. Jedna pobočka se nachází na ulici Studentská, druhá je na sídlišti Svobody a hlavní budova, kde se teď nacházíme, stojí na Skálově náměstí. Nedaleko odtud v Domě dětí se ještě nachází dětské oddělení. Sídlíme v samém centru města, což je velká výhoda, protože jsme díky tomu dobře dosažitelní. Knihovna pro děti sídlí, jak už jsem říkal, přímo v Domě dětí, takže děti při čekání na kroužky mohou čas trávit v knihovně. Významný byl rok 2012, protože tehdy prošla hlavní budova rekonstrukcí a velmi výrazně se rozšířila o půdní prostory. Ty předtím nebyly vůbec využívány, teď tu je zázemí knihovny, administrace, serverovna a podobné věci. Také jsme získali podkrovní sál, to byla pro nás velmi důležitá věc, protože takový sál tady citelně chyběl. Přednášky a besedy se do té doby

konaly ve studovně, což byl prostor malý na takový typ akcí. Takže od roku 2012 máme krásnou místnost, která působí sice komorním dojmem, ale máme vyzkoušené, že se tam vleze dostatek lidí. Mohli jsme díky tomu začít využívat kapacitu sálu a nabízet besedy v komfortnějším prostředí.

Jaká byla vaše vize, když jste nastoupil na místo ředitele knihovny?

Já jsem nastoupil do knihovny v roce 2009 a už od začátku jsme se zde snažili, aby knihovna

Ředitel Městské knihovny Prostějov Aleš Procházka.
Foto: Daniel Schulz.

nebyla jen místo, kde si člověk rychle půjčí knížku a šel pryč, ale aby to bylo centrum dění. To pocho-pitelně není náš vynález, takový je dnes celosvě-tový trend, takže v tomto kontextu nejsme nějak výjimeční, ale snažíme se být výjimeční v rámci našeho města. Na malých obcích většinou nemá knihovna žádnou konkurenci, ve větších městech nebo středně velkých, jako je Prostějov, je naopak konkurence ohromná. Jsou zde nejrůznější kultur-ní zařízení, od kina přes divadlo až třeba po taneč-ní kluby. Takže bylo potřeba najít něco, co nikdo jiný nedělá. Postupem času jsme si našli cestu a začali našim návštěvníkům nabízet co nejširší spektrum přednášek, besed a setkání. Postupně jsme zjišťovali, co bude populární a co lidi zajímá. Za těch 11 let už jsme to zjistili, ale pořád se sna-žíme, abychom se zlepšovali. Zájem návštěvníka se postupně mění a my na to musíme reagovat.

Můžete být konkrétnější? Co třeba lidi dnes nejvíce zajímá a co je zajímalo v minulosti?

Pamatuju si doby, kdy byl ohromný boom ezote-riky, dnes je to téma už spíše na okraji. Evergree-nem jsou cestovatelské besedy. Jestli něco funguje univerzálně, tak jsou to právě tyto besedy s ces-tovateli, lidi to ohromně zajímá, i v dnešní době, kdy se nedá moc cestovat. Ale ještě bych se vrátil k té rekonstrukci v roce 2012. Naše knihovna tou rekonstrukcí získala ještě jednu zásadní věc. Tady před těmi 11 lety nebyly prostory ani na nějaké výstavy. I to se tou rekonstrukcí změnilo. Máme tu Galerii na půdě knihovny. Je to slovní hříčka, protože je skutečně na půdě, a to v obou význa-mech slova. Na rozdíl od jiných výstavních prostor, kterých je v Prostějově hodně, jdeme trochu jinou cestou. Ke každé výstavě se váže vernisáž, která

ale má formu besedy nebo povídání s autorem. Teď tu máme výstavu pana Valtra, což je výtvar-ník, ale hodně tu míváme i fotografie cestovatelů, nebo třeba streetartistů. Nedávno zesnulý inženýr Olšanský zde vystavoval svoje konstrukční výkresy. On byl konstruktér, ale i současně umělec. Když jste se na ty výkresy podívali, tak jste v tom viděli umění. Takže Galerie na půdě je platformou pro různé druhy umělců a jejich tvorbu. Dole je půjčov-na, kde se zvětšil po rekonstrukci prostor, protože jsme dali pryč kanceláře. Čtenář má pocit větší vzdušnosti a lepšího prostředí. Může si zde v klidu posedět a vybírat knihy. Hudební oddělení je pak taková malá pavlač. V přízemí jsou pak studovny, čítárny a regionální literatura. Samozřejmě je wi-fi, takže studenti si sem chodí s laptopem.

Jak funguje vaše dětské oddělení?

My říkáme knihovna pro děti. Mě se to označe-ní líbí víc než dětské oddělení, to zní jak někde z nemocnice. Navíc to dítě má mít pocit, že je to tu jen pro něj a ne že je to nějaký malý kousek vyčleněný z celku, kde teda může pobývat. To je prostě jeho knihovna. Kolegyně to tam vedou velmi milým způsobem a děti mají pocit, že tam chodí za tetami, které jim poradí s výběrem kníž-ky. Myslím, že tam odvádějí skvělou práci a máme spoustu malých čtenářů.

Co momentálně čtete?

Budete se divit, ale nejvíc čtu dětskou literaturu. Mám dvě malé děti, takže teď čtu především jim a jsem ponořen do dětské literatury. Dřív jsem samozřejmě četl víc, teď s dětmi to už tolik nejde. Třeba když byla anketa *Knihy mého srdce*, tak já bych tam uvedl *Tracyho tygr* od Willama Saroyana,

Ředitel Městské knihovny Prostějov Aleš Procházka.
Foto: Daniel Schulz.

to je geniální kniha, mám ji moc rád. Já jsem od Saroyana přečetl úplně všechno, někdy tedy se skřípěním zubů, protože některé kousky se mu tolik nepovedly. Ale *Tracyho tygra* mám hodně rád. Čtu také poezii, mám rád třeba Jacquese Préverta. Hlavně jsem teď ale rok a půl četl Jiřího Wolкера, přečetl jsem od něj fakt úplně všechno, protože jsme jako knihovna vydali kompletní dílo Jiřího Wolкера. Takže jsem v tom ležel asi rok a půl, a i když mám Wolкера moc rád, teď si od něj dám na nějaký čas pauzu. Ještě také rád čtu divadelní hry. Čtu jich poměrně hodně, nechávám si to posílat v elektronické podobě a snažím se toho přečíst co nejvíc, беру to tak nějak bez skoro bez ladu a skladu. Divadelní hra je přečtená za hodinu, to není jako číst knížku. Navíc je to pracovní věc, mám to kvůli divadlu Point. Je to ochotnické divadlo, kde působím od roku 2005 jako principál, režisér a občas i herec.

Jak jste ve vaší knihovně zvládali všechny ty lockdowny a uzávěry v souvislosti s pandemií?

Bylo a je to náročné. Je to dobré ve chvíli, kdy už víte, jak máte fungovat a jaká jsou pravidla. Člověk si trochu oddechne, byť je to třeba i za cenu, že se víc nadře. U nás se půjčovalo přes dveře, protože výdejové okénko prostě u nás nešlo, a pro kolegyně to byla samozřejmě strašná šichta. Hodně se naběhaly, a je to celkově fyzicky náročné. Ale když člověk ví, že to tak bude, tak se na to prostě může nějak připravit. Horší bylo to období, kdy jsme byli úplně zavření a nevěděli jsme, kdy otevřeme. Dělal se tu různé revize, překládaly se knížky, bylo to velice úmorné a hlavně nebyla žádná vidina konce. V tom je to asi nejtěžší psychicky, když člověk neví, kdy to skončí. Má to tak asi každý, to se netýká jenom knihoven. Ty jsou na tom ještě dobře, je to určitě mnohem horší pro podnikatele, kteří jsou na tom ekonomicky závislí.

Jak jste spokojen s oním souborným dílem Jiřího Wolкера, které jste nedávno vydali?

Jsem rád, že se nám to podařilo a je to za námi. Je to jediné souborné dílo Jiřího Wolкера, které bylo vydané od roku 1983. Byla to samozřejmě velká práce a bylo kolem toho dost perných chvil, které už raději nebudu připomínat. Sotva korektorka otevřela první výtisk a náhodou vybrala jednu stránku, tak tam našla chybu. Navíc takovou dost kuriozní, která mění význam té básně. Tak jsem se jenom chytl za hlavu, a už jsem si představoval, kolik dalších chyb tam najdeme, ale naštěstí jsme našli jenom tuhle jednu. Nechci jí schválně říkat, uvidíme, jestli si jí někdo všimne. Ona není na první pohled vidět. Oříšek také byl, jak se postavit k té staré gramatice, jestli to přepisovat

podle moderní současné gramatiky, nebo to alespoň někde ponechat. Nakonec jsme se přiklonili ke kompromisu, že někde jsme to nechali a jinde ne, tak nějak podle citu. Třeba v básni Sloky je verš začínající „A s věží hodiny“ psáno ještě postaru se „s“. Ale když to tam necháte a budete podle toho recitovat, tak máte najednou „svěží hodiny“. Takže tam jsme se na tom mohli deset korektorů z Ústavu pro jazyk český hádat, jak to udělat správně. Zvolili jsme variantu, která je snad vhodná a nikoho neurazí a snad nám to i ti nejpřísnější znalci Wolkerova díla odpustí.

Jaké jsou vaše plány do budoucna, co byste chtěl v knihovně změnit nebo zlepšit?

Jsou to v této době spíše sny, než reálné plány, protože nikdo neví, co bude dál. Chtěli bychom se

Městská knihovna v Prostějově. Fota: Daniel Schulz.

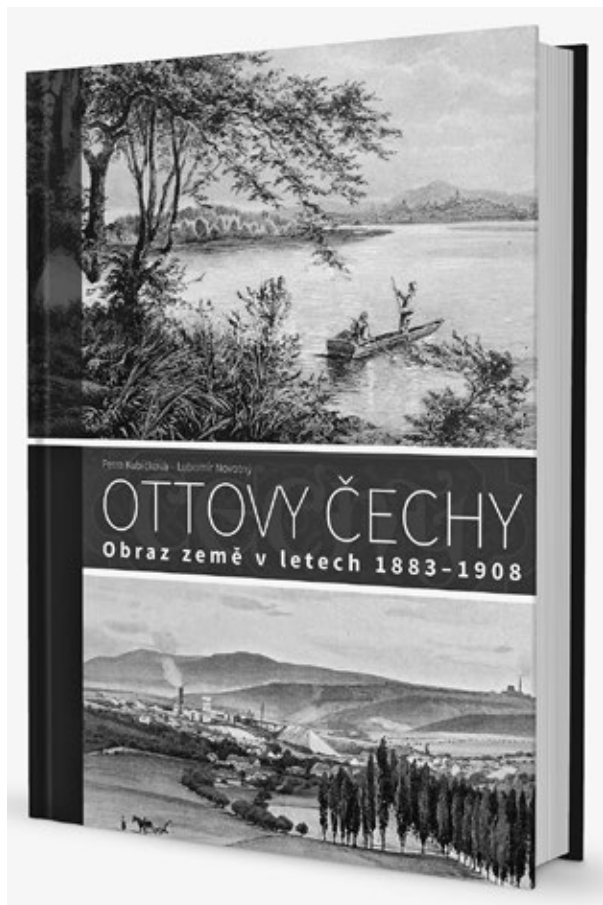
určitě více zaměřovat na elektronické knihy, ale současně se nevzdat těch papírových. Také bych chtěl propojit knihovnu s virtuálním světem, což nám ukázala korona, že je potřeba. Pořád ještě máme dluh vůči čtenářům – teenagerům. Teenageři by u nás v budoucnu měli najít virtuální realitu. Je to opravdu čerstvá věc, dnes jsem podepisoval žádost o dotační titul na tuto technologii. Pokud se to podaří, tak by sem mohla více chodit i tato věková kategorie. Co si budeme povídat, zrovna teenageři nejsou největšími fanoušky knihoven, mají spoustu jiných zájmů, ale virtuální realita by je sem mohla přilákat.

Tomáš Chalupa

Vědecká knihovna vydala v listopadu Ottovy Čechy

Po úspěšných publikacích *Na Jeseníky! a Sbobem, monarchie* navazují historici z Vědecké knihovny další knihou, která zpracovává bohatý fond, který knihovna uchovává. *Ottovy Čechy* nabízí na 380 stránkách více jak 800 dobových vyobrazení a analýzu monumentálního vyprávěcího pramene z přelomu 19. a 20. století – cyklu *Čechy. Společnou*

prací spisovatelův a umělců českých z nakladatelství Jana Otty.

Vnímat, vidět, chápat a interpretovat krajinu. Sama krajina dokáže vyprávět příběh. Příběh o lidích, jejich životě, jejich radosti, opuštěná místa dovedou ale také vyprávět příběhy bolesti, utrpení a zmaru. Lidská sídla, geologie, tvar reliéfu, flóra i fauna, půda, struktura, barva, kontrast, vůně, zvuky... to všechno člověk vnímá, když se v krajině pohybuje a sám pro sebe ji hodnotí. Vstupuje do krajiny primárně jako divák, ale současně i jako aktér a stává se pomalu její součástí. Skrze všechny smysly se propojí s okolím a je jeho nedílnou součástí. Když se umně spojí obraz i slovo, jako se to podařilo ve výpravném díle *Čechy. Společnou prací spisovatelův a umělců českých* z nakladatelství J. Otty, stává se pouť krajinou nezávislá na prostoru, čase i místu, které čtenář považuje za svůj domov. Průvodci jsou čtenáři spisovatelé a umělci, kteří ho v patnácti svazcích provádí Čechami tak, jak je mohli spatřit a vnímat oni sami. Vybírají místa známá i neznámá, primárně však z nějakého důvodu jim milá nebo jinak zajímavá.

Když v roce 1883 vyšel první díl cyklu netušil pražský nakladatel a knihkupec Jan Otto, že klade další významný kámen do základů procesu formování moderního českého národa. Dílo, na němž se podílely v různé míře největší postavy českého písemnictví a výtvarného umění (Alois Jirásek, Eliška Krásnohorská, Jaroslav Vrchlický, Teréza Nováková, Antonín Chittussi, Karel Liebscher apod.), seznámil čtenáře formou populárně-naučné práce s historií, krajinou, městy, vesnicemi či architektonickými památkami jedné ze základních územních

Ústěck, pohled od jihu. Zdroj: KUBÍČKOVÁ, Petra a Lubomír NOVOTNÝ. *Ottovy Čechy: obraz země v letech 1883–1908*. Olomouc: Vědecká knihovna v Olomouci, 2020, str. 189.

jednotek habsburské monarchie. Cyklus Čechy vycházející v letech 1883–1908 představoval kulturní místopis a současně díky nákladnému a bohatému uměleckému vydání však tato řada splňovala i funkci estetickou a reprezentativní. V Ottových Čechách, tomto kolektivním díle o krásách, umění, poezii i folklóru české krajiny, jenž čítá více než 5 100 stran, a které obsahuje medailonky, eseje a básně předních českých spisovatelů, spojil nakladatel Jan Otto celé spisovatelské (J. Vrchlický, E. Krásnohorská, A. Jirásek, Teréza Nováková, Jakub Arbes, Svatopluk Čech aj.) a malířské (K. Liebšcher, M. Aleš, A. Chittussi aj.) generace.

Autoři knihy *Ottovy Čechy. Obraz země v letech 1883–1908* Petra Kubičková a Lubomír Novotný analyzovali tento monumentální vyprávěcí pramen

z přelomu 19.–20. století ve smyslu hledání toho, jakým způsobem „četli“ jednotliví přispěvatelé cyklu Čechy krajinu a „četli“ v krajině. Zdali ji vnímali očima historika, romantického tuláka, bojovníka za národní věc či očima přírodovědce, zdali při putování krajinou sledovali primárně přírodní výtvořiny či je zajímaly i lidé, případně architektonické památky či průmysl.

K vydání publikace se plánovaná výstava v listopadu uskutečnit nemohla. Vědecká knihovna ji ale svým čtenářům zprostředkovala prostřednictvím webových stránek www.vkol.cz, kde je stále možné zhlédnout komentovanou virtuální prohlídku výstavy a poslechnout si rozhovor přímo s autory – Petrou Kubičkovou a Lubomírem Novotným, případně knihu zakoupit prostřednictvím e-shopu.

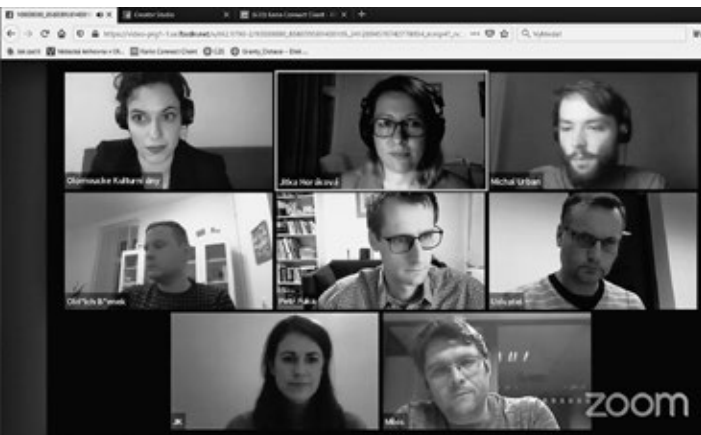
Festival Olmützer Kulturtage 2020

I přes těžkosti, které nám přinesl rok 2020, se uskutečnil již šestý ročník festivalu Olmützer Kulturtage. V původním dubnovém termínu to vlivem nepříznivé epidemiologické situace v České republice nešlo, a proto pořadatelé nakonec rozhodli festival uspořádat ve druhé polovině října. Později se však ukázalo, že jej bude také nutné přesunout do online prostředí. Celý festival se tedy odehrával na facebookové platformě – @OlmuetzerKulturtage.

Festival Olmützer Kulturtage je multižánrový festival na podporu německého jazyka a německojazyčné kultury – každý rok nabízí filmy, literaturu, divadlo, hudbu, přednášky a semináře a soutěže. Skrze výměnu názorů, zkušeností, společné historii i vazbě na Olomouc a blízké okolí dochází k budování vzájemného porozumění a k reflexi

mnoha společenských témat prizmatem dvou odlišných kultur.

Jedním z výrazných aspektů festivalu je snaha posilovat lokální identitu a upevňovat vztah k místu – velká část programu se pravidelně týká historie Olomouce, případně nejbližšího okolí. Tato témata zároveň vzbuzují u návštěvníků festivalu největší odezvu. Díky letošní formě festivalu mohli pořadatelé s jistotou určit, která část programu u veřejnosti nejvíce rezonovala. Byla jí virtuální procházka Libavskem po zaniklých obcích ve VVP Libavá s Jindřichem Machalou, kterou v době konání festivalu zhlédlo přes 800 diváků a do dnešních dnů dosáhla na 5 tisíc zhlédnutí. Tak se dostáváme vlastně k výhodám i nevýhodám, se kterými se pořadatelé museli vyrovnat. Ne všechny plánované

Ukázka z platformy ZOOM, na které se odehrávalo zahájení festivalu. *Alumni Event* bylo setkáním absolventů germanistiky se studenty a širokou veřejností při debatě o svých profesních dráhách. Zdroj: archiv VKOL.

Virtuální prohlídkou výstavy *Pěkně od začátku* provedla diváky Miroslava Dvorská (VKOL). Zdroj: archiv VKOL.

akce se mohly konat, takže například větší část plánovaného promítání německých a rakouských filmů a projekce pro školní třídy se musely zrušit. Ovšem změna formátu měla i svá pozitiva – při *Alumni Event*, kde si diváci mohli poslechnout o napínavých profesních dráhách pěti absolventů olomoucké germanistiky, ocenili diváci možnost debaty s lidmi, kteří pracují v různých koutech světa, ale skrze PC se sešli a odpovídali na otázky o své profesi nejen studentům germanistiky, ale i široké veřejnosti.

Z dalších bodů programu jmenujme například přednášku Martina Hájka a Ivana Puše o olomouckých Němcích v období 1918–1938 nebo besedu s novinářkou Pavlou Apostolaki o Braniborsku. Knihovnický a odbornou veřejnost jistě zaujala beseda o recepci německojazyčné literatury pro děti a mládež po roce 2010, kterou opět online pronesla Jitka Nešporová.

Na dálku jsme se také spojili s mladými autorkami feministického magazínu *Naturtrüb* vydanému svépomocí v německém Bielefeldu. Procházku podzimní Olomoucí potom zajistil historik Ivan Puš, který na olomouckém hřbitově v Neředíně připomněl významné občany města.

Školy se nakonec zapojily do soutěže v předcítání v němčině *Bücherwurm 2020*, kdy žáci a studenti svoje výkony natočili a ze zaslaných audio a video nahrávek byli vybráni a oceněni knižními dary a dalšími drobnostmi ti nejlepší.

Ačkoliv byl tento ročník poznamenán přesuny, změnami a občas i zrušením některé z akcí, nespornou výhodou zůstává, že většina akcí z programu festivalu je stále ke zhlédnutí na Facebooku – Festival Olmützer Kulturtage a ačkoliv se pořadatelé těší na další ročník v prezenční formě (u dobré kávy v krásném prostředí Olomouce),

plánují alespoň část festivalu v online prostoru zachovat a zprostředkovat německou kulturu nezávisle na čase a prostoru.

Festival byl finančně podpořen Vědeckou knihovnou v Olomouci, Česko-německým fondem budoucnosti, Velvyslanectvím SRN, Statutárním městem Olomouc a dalšími regionálními partnery.

Kulturní itinerář

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zámecké nám. 1, Jeseník

Barevná paleta Jesenicka

(7. 4. 2021 – 6. 6. 2021 / Galerie Vodní tvrze)

Výstava navazuje na předloňské XIX. svatováclavské sympozium věnované výtvarnému umění na Jesenicku ve 20. století. V depozitářích muzeí, archivů a v pramenech se podařilo najít překvapivé množství jmen malířů a grafiků (bez ohledu na jejich národnost), pro něž se Jesenicko a Jeseníky staly plnokrevnou inspirací jejich tvorby. Nejen místní tvůrci, ale i renomovaní umělci z Opavy, Vídně či Německa zanechali svá tvůrčí svědectví např. o návštěvě lázní na Gräfenberku či Vřesové studánky. Výstava, pojatá jako výběr jmen a motivů, bude zahájena vernisáží v úterý 6. 4. 2021 v 18.00 hod.

Sopky v geologické minulosti Moravy a Slezska

(23. 2. 2021 – 6. 6. 2021 / Hlavní výstavní sál Vodní tvrze)

Sopky nás děsí svou ničivou silou, ale zároveň fascinují překrásnými lávovými fontánami, respekt budícími lávovými proudy, majestátností svého kuželovitého vzhledu i do výšin sahajícími sloupci dýmu. Dodnes rozechvívají zem pod nohama bázlivců i zvědavců na mnoha místech světa. Nejednou tomu bylo i v geologické minulosti Moravy a Slezska. Na Bruntálsku dokonce – geologicky vzato – relativně před nedávnem. Pokud se o našich sopkách chcete dozvědět více, můžete navštívit Vodní tvrz v Jeseníku, kde bude probíhat

výstava věnovaná právě tomuto fenoménu. Srdečně Vás na ni zvou Vlastivědné muzeum Jesenicka, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Katedra geologie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Muzeum a galerie v Prostějově a Ústav geologických věd Masarykovy univerzity.

Více informací najdete na internetových stránkách Vlastivědného muzea Jesenicka (www.muzeumjesenik.cz).

Vlastivědné muzeum v Olomouci

nám. Republiky 5

Pavel Rozsival – Stud i um

(od 11. 12. 2020 / Mánesova galerie)

Výstava s názvem „*Stud i um*“ zahájena 11. prosince 2020 v Mánesově galerii Vlastivědného muzea v Olomouci představuje nejnovější uměleckou tvorbu Pavla Rozsivala. Návštěvníci se mohou těšit na kolekci maleb a kreseb doplněnou trojrozměrnými objekty a videoprojekcí. Součástí výstavy jsou také autorské velkoformátové fotografie aktů a zátiší, které jsou instalovány na chodbě v 1. patře muzea. Prezentovány jsou snímky z cyklu Muzeálie, jež získaly řadu celostátních ocenění. K výstavě je vydán reprezentativní katalog obsahující barevné reprodukce nejen vystavených děl, ale i autorových prací spadajících do jeho předchozích tvůrčích období.

Pavel Rozsival, narozen 31. 12. 1960 v Olomouci, se vedle malování a fotografování věnuje také grafickému designu a objektové tvorbě. V letech 1997–2005 studoval Institut tvůrčí fotografie

Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě. Poprvé samostatně vystavoval roku 1998 v Galerii ČOB v Olomouci. Pro jeho výtvarný projev je typická malba olejovými barvami, temperou a akrylem. Pomocí geometrické konstrukce na svých plátnech zachycuje meditativně snové útvary prolínající se s jemným spirituálním světlem. Světlo, lidské tělo a příroda jsou hlavními složkami také v jeho vystavených aktech. V dalším představeném fotografickém souboru nazvaném Muzeálie navazuje na tradici surrealismu čerpající z estetiky náhodných setkání a existenciálního absurdna. Nehybné, mrtvé předměty v jeho pojetí ožívají v nových kontextech. Výsledkem jsou poetická zátiší konfrontující příběhy a události z dob minulých i časů dnešních.

Silvie Novotná

Tomáš Herynek: Setkávání všední i nevšední

(datum bude upřesněno / Mánesova galerie)

V první polovině roku nabídne Vlastivědné muzeum komorní přehlídku snímků Tomáše Herynka. Přesný termín konání nelze zatím kvůli vývoji koronavirové epidemie stanovit, bude ale bezprostředně následovat po výstavě Pavla Roszívala. Stejně jako Pavel Roszíval oslavil také Tomáš Herynek v loňském roce kulaté narozeniny. Patří ovšem k mladší generaci, na zádech mu v prosinci přibyl pátý křížek. A ačkoli se fotografií neživí, půjde na rozdíl od výstavy muzejního jubilanta o přehlídku ryze fotografickou.

Tomáš Herynek se narodil v Olomouci. Místní publikum bude znát jeho otce Pavla, šperkaře a kreslíře, maminku Jitku, překladatelku poezie, a bratra Jana věnujícího se grafickému designu.

Tomáš si v dětství hrával na březích řeky Bystřičky a chodil do Černovířského lesa. Zprvu se zdálo, že umělecko-řemeslné základy, které mu byly doma vštěpovány, nevyužije. Propadl totiž sportu. Opak byl ale pravdou. Práci našel v truhlářském ateliéru České televize, kterému v současné době mistruje. Žije tedy v Praze, volné dny však tráví na českém venkově. Je vášnivým rybářem a sportovní nadšení jej neopustilo.

Fotografii se Tomáš Herynek soustavně věnuje téměř dvě desetiletí. Pracuje s digitální zrcadlovkou, nezanevřel ale ani na kompaktní fotoaparát, který posléze vystřídal za mobilní telefon. Ve velké míře využívá možností černobílé fotografie, která má podle jeho názoru větší vyjadřovací schopnost než barevné snímky. Díla skládá do větších cyklů. Výběr jeho témat sahá od života na březích Vltavy přes sport, koně, výlovy rybníků až po každodenní děje na vsi. Zajímá se taktéž

Tomáš Herynek, Z cyklu *Vernisáže*, 2011. Zdroj: Vlastivědné muzeum v Olomouci.

o portrét. Před objektivem jeho fotoaparátu se ocitly jak zcela neznámí lidé či členové jeho rodiny, tak i slavné osobnosti, jako například Květa Fialová a Lubomír Lipský.

Herynek pořizuje některé své fotografie náhodou. Snímky Vltavy povstaly částečně při cestách na kole z práce a při častých procházkách kolem řeky. Portréty slavných osobností vznikaly při vernisážích a v televizních ateliérech. Jiné záběry ale Herynek plánoval dlouho a kýžené fotografie jsou tak výsledkem práce několika let.

Tomáše Herynka zajímá všechno, život celkově. Herynkovy fotografie se vyznačují klasickou kompozicí a harmonií, jsou prosté jakéhokoliv patosu a přehnané vyumělkovanosti. Kritika oceňuje jejich opravdovost a poetičnost. Autor podává i velká témata s pokorou a samozřejmostí. Ať už se fotograf ocitá na březích Vltavy nebo brázdí louky a pole, přitahují jej obyčejné věci, v nichž objevuje jejich skrytou sílu a poezii. Zachycuje proměny atmosféry a promítání světla na vodní hladinu, anebo obvyklé činnosti, které lidé na těchto místech provádí. Notoricky známé scenérie tak kvůli tomuto tichému soustředění ani nepoznáváme. Stávají se kulisou, před níž vyniká to zásadní, krása něčeho běžného a všedního.

Fotografie z Herynkovy poslední velké série se věnují životu na vsi. Zachycují křehké chvíle života mezi němými tvory, květy a plody. Je z nich cítit nejen těžká práce, ale též láska k zemi i zvířatům a úcta k lidem. Ačkoli Herynek zahodil tužku a suchou jehlu, kterou si mimo jiné vyzkoušel v dětství, stal se v „rychlejší a méně pracném“ médiu nástupcem slavného „outsidera“ Bohuslava Reynka. Grafika i fotografa totiž spojuje něžná poetika, která číší z jejich skromných děl.

Výstava předvede v první půli výběr z několika Herynkových sérií (Místa, Vernisáže, Vltava, Všední dny na vsi, Výlovy), její druhá část bude věnována portrétu. Naladit se na návštěvu muzea a dozvědět se více o tvorbě Tomáše Herynka můžete na webu (www.herynek.cz) a Instagramu ([tomasherynek](https://www.instagram.com/tomasherynek)).

Jiří Černý

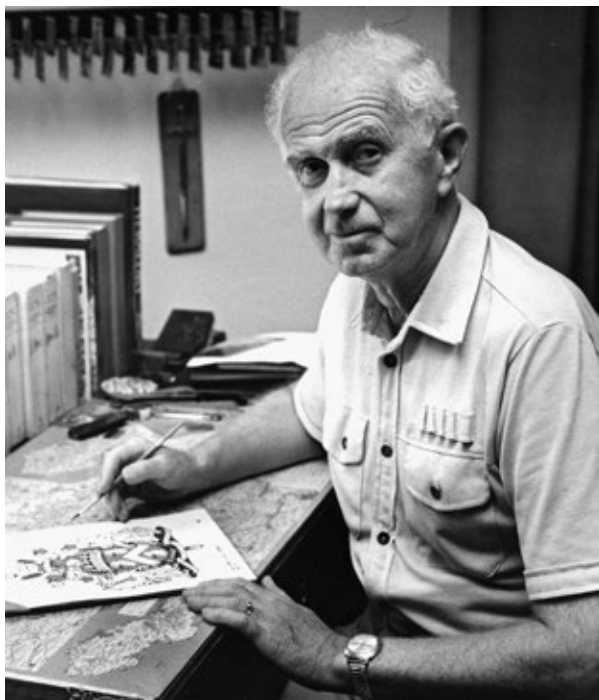
Jiří Louda / Život mezi erby

Výstava k 100. výročí narození předního českého heraldika

(25. 9. 2020 – 18. 4. 2021 / Handkeho sál)

Připomenutí významného životního jubilea se u většiny lidí zpravidla odehrává v soukromí, v kruhu rodiny. Dotyčný se vrací především v osobních vzpomínkách svých nejbližších. V případě člověka natolik talentovaného a činorodého, jakým byl pan Jiří Louda (3. října 1920 – 1. září 2015), v jehož životních osudech se navíc zrcadlí dějiny 20. století v celé své mnohotvárnosti a složitosti, je však na místě i vzpomínání jiného druhu. Jiří Louda se svými životními postoji, konáním a zejména pak prostřednictvím svého rozsáhlého heraldického díla stal osobou veřejně známou, v odborných kruzích respektovanou a mezi svými známými po lidské stránce uznávanou.

Myšlenka přiblížit veřejnosti šíři a rozmanitost Loudovy heraldické tvorby na pozadí autorova nevšedního životního příběhu formou muzejní výstavy se zrodila již zhruba před pěti lety, krátce po jeho odchodu. Poté, co pracovníci olomouckého Vlastivědného muzea na základě přání Jiřího Loudy s díky převzali a uspořádali jeho bohatou heraldickou pozůstalost čítající úctyhodné

Jiří Louda při práci. Zdroj: archiv UPOL.

množství kreseb, návrhů erbů a znaků včetně pracovních podkladů a poznámek, odborné literatury a korespondence, se součástí rodícího se výstavního projektu stal ještě jeden záměr – dát Jiřímu Loudovi „ke kulatému výročí“ pomyslný dárek v podobě vydání jeho dosud nepublikovaného životního díla, věnovaného erbům rytířů anglického Podvazkového řádu, *Coats of Arms of the Knights of the Order of the Garter*. Je potěšitelné, že oba cíle se díky úsilí mnohých podařilo naplnit.

Výstava s názvem *Jiří Louda / Život mezi erby*, která byla slavnostně zahájena v Handkeho sále Vlastivědného muzea v Olomouci v září loňského roku, je skromnou poctou tomuto významnému

českému heraldikovi, dlouholetému olomouckému knihovníkovi a v neposlední řadě také účastníkovi československého zahraničního odboje v letech druhé světové války. Autoři výstavy měli tentokrát při její přípravě svým způsobem usnadněnou úlohu. S trochou nadsázky lze říci, že jim „stačilo“ vybrat ze sloh a archivních krabic vhodné ukázky, charakteristické pro jednotlivé oblasti Loudovy heraldické práce. Reprezentativní kolekce šlechtických erbů, církevních, městských a obecních znaků pak již sama návštěvníka uvádí do fascinujícího světa heraldiky. Seznamuje jej s výsledky autorova prvotního zájmu o britskou panovnickou a šlechtickou heraldiku v době války či s erby rytířů Podvazkového řádu, jež se staly Loudovou srdeční záležitostí. Samostatný prostor je rovněž věnován vzniku knihy, která přinesla Jiřímu Loudovi největší proslulost i četná zahraniční ocenění, *Lines of Succession – Heraldry of the Royal Families of Europe*. Totéž platí i o jeho pracích věnovaných evropské komunální heraldice.

Na pomyslném vrcholu Loudova českého heraldického díla stojí rozměrná publikace s názvem *Království české – Erby a rodokmeny vládnoucích rodů*. Na dvanácti tabulích s rodokmeny českých knížat a králů od Přemyslovců až po habsbursko-lotrinský rod, které Jiří Louda v průběhu takřka půl století několikrát přepracovával a doplňoval, se plně prokázala jeho schopnost miniaturizace složitých dynastických znaků při zachování jejich zřetelnosti.

Právě celoživotní orientace na evropskou panovnickou heraldiku přivedla Jiřího Loudu k potřebě vyjádřit se k tématu československé, a později české státní symboliky. Vstoupil do tohoto prostoru opakovaně, poprvé již na konci 60. let minulého století. Dnes je Jiří Louda znám širší

veřejnosti především jako autor návrhů kreseb malého a velkého státního znaku České republiky a prezidentské standarty. Opomenuta na výstavě ovšem není ani jeho dvacetiletá spolupráce s olomouckým arcibiskupstvím v oblasti církevní heraldiky, stejně jako obdivuhodný příspěvek na poli heraldiky komunální, čítající na dvě stě znaků obcí a měst, převážně moravských a slezských. Málokdo si dnes uvědomí, že umu a invenci Jiřího Loudy vdčíme mimo jiné i za podobu současného znaku Olomouckého kraje, se kterým se v běžném životě tak často setkáváme.

Za nejvýraznější klad výstavy lze považovat skutečnost, že až na drobné výjimky jsou

zde prezentovány výhradně originální ukázky Loudových prací doplněné o osobní předměty, dokumenty a fotografie z rodinného archivu. Postižena je tak v drobných dotycích celá Loudova životní pouť – od dětských a studentských let strávených v rodné Kutné Hoře, přes jím tolik vzpomínaná léta válečná, až po nelehký úděl „politicky nespolehlivého“ vojáka po únoru 1948. Vzhledem k jeho činorodé povaze a neutuchající pracovitosti bylo nejnáročnějším úkolem přiblížit návštěvníkům celou šíři Loudových aktivit v závěrečné životní etapě, kterou pro něj otevřely listopadové události roku 1989. Právě v ní, navzdory vysokému věku, se mu podařilo obdivuhodným způsobem zpřístupnit široké veřejnosti – ať již ve formě publikací, výstav či přednášek – mnoho ze své autorské tvorby. Po řadě odborných zahraničních ocenění se na sklonku života dočkal zaslouženého uznání i ve své vlasti. Tím nejvyšším byla Medaile Za zásluhy, kterou Jiří Louda převzal z rukou prezidenta republiky v roce 2000. O čtyři roky později mu Univerzita Palackého v Olomouci udělila čestný titul *doctor honoris causa*.

Velký znalec a popularizátor české a evropské heraldiky Jiří Louda zemřel ve Vojenské nemocnici v Olomouci 1. září 2015 ve věku nedožitých pětadevadesáti let. Uzavřel se tím pestrý životní příběh v mnoha ohledech výjimečného člověka, se kterým se mnozí z nás tak rádi čas od času potkávali... Výstavu *Jiří Louda / Život mezi erby* mohou návštěvníci Vlastivědného muzea v Olomouci zhlédnout až do neděle 18. dubna 2021.

Karel Podolský

Výstava *Jiří Louda – Život mezi erby*.

Foto: Pavel Rozsíval, Vlastivědné muzeum v Olomouci.

WWW.MUZEUM-SUMPERK.CZ

EXTRÉMNÍ JEVY NA JESENICKU A ŠUMPERSKU

pohledem meteorologa

 MUZEUM
ŠUMPERK
HOLLAROVA GALERIE

12. LEDNA - 21. BŘEZNA 2021

VSTUPNÉ: PLNÉ 30 Kč, SNÍŽENÉ 20 Kč, DĚTI DO 6 LET ZDARMA

VYSTAVKA PORGÁDÁ VE SPOLUPRÁCI S VLASTIVĚDným MUZEEM JESENICKA, P. O. 8. ČESKÝM HYDROMETEOROLOGICKÝM ÚSTAVEM

M
**MUZEUM
ZÁBŘEH**

VÝSTAVA POTRVÁ
DO 4. DUBNA 2021

VSTUPNÉ: PLNÉ 30 Kč,
SNÍŽENÉ 20 Kč, DĚTI DO 3 LET ZDARMA

ze sbírky Kamily Kubáškové

www.muzeum-sumperk.cz

**H
R
A
Č
K
Y**